

פנינים יקדים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

במדבר

מאוצר שיחותיו ומאמריו
של הרב"ג מו"ד המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ג

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "גהר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשוון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מוצת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

הילולא דרשב"י עכשיו על המדף

הילולא
דרשב"י

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הסגולה הנפלאה לערב חג השבועות מהגר"ח פלאג'י זיע"א

"ערב שבועות יפריש: צ"א
פרוטות וישלים עד שיעור
ב' פעמים ב"ן [104]
ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו.
והוא תיקון לעוון אדם
הראשון ועוון העגל ולפגם
הברית והוא סגולה לחשוכי
בנים ומקרב הגאולה."

(ספר 'מעשה הצדקה' דף קט ע"ב)

פל התורה סך 104 ₪

רבני ומקובלי הישיבה יזכירו את שמו וב"ב
ביום חג השבועות בציון דוד המלך ע"ה
לאחר קריאת כל התהילים לברכה ישועה והצלחה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'

מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000

הלכות ומנהגי חודש סיון

- א.** בערב ר"ח סיון צריך לטבול במקוה טהרה לכבוד הימים הקדושים הבאים לקראתנו, ויקבל עליו תענית הוא ואשתו, ויעשו בדק בית מה צריך תיקון אם בלימוד התורה, אם במצוות, אם בהנהגת הבית, בכשרות, בחינוך הבנים, בענייני קדושה, לשון הרע, ועוד.^א
- ב.** נכון להתנהג בקדושה ובטהרה כל אלו הימים שמערב ר"ח סיון ועד חג השבועות לשקוד על תלמודו ביתר שאת, ועכ"פ יעשה זאת בשלשת ימי הגבלה, וזו סגולה להצלחה בכל השנה לעלות בתורה ויראת שמים. ויפרוש עצמו מענייני העוה"ז, ובזה יזכה להוסיף הארה גדולה לנשמתו ליראה את ה' הנורא.
- ג.** יאחז בימים אלו במדת "השתיקה" כמו"ש סייג לחכמה שתיקה. כי אחד מו"ט דברים שהתורה נקנית בהם הוא ב"מיעוט שיחה".^ב
- וכן יאחז במדת הענוה כמו שלמדנו בסוטה, אמר ר' יוחנן, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, ויהיה עלוב ולא יעליב, שומע חרפתו ואינו משיב.
- וכן יאחז במדת הצניעות כמו שכתוב (משלי יא ב) "ואת צנועים חכמה", להסתיר מעשיו, כי אין הברכה שורה אלא בדבר הסמוי מן העין, וכל הלומד תורה בסתר, התורה מכריזה עליו בגלוי.
- וכן ילמד בחבורה, כי אין דברי תורה נקנין אא"כ לומדים יחד בחבורה, שכל אחד מחכים את חברו.
- ד.** ילמד בימים אלו הלכות יו"ט וחג השבועות, וכן מאמרי הזוה"ק המלהיבים את נפש האדם להתקדש ולהטהר בימים אלה, ולהאיר אור גדול בנשמתו, וכן ילמד מגילת רות עם תרגום יונתן בן עוזיאל, ופירוש רש"י, דבר בעתו מה טוב.
- ה.** יום שני לחודש סיון, נוהגים לקוראו "יום המיוחס", לפי שביום זה התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקדשם לקבלת התורה.^ג

עיונים והארות

- א. והעיקר** הגדול לעשות תשובה על כל המעשים בכלל, ובפרט על ביטול תורה, כי בחודש זה בחר בנו הקב"ה מכל העמים ונתן לנו את תורתו וחי עולם נטע בתוכנו וקרבתו להר סיני, וזיכנו להיות מוכתרים בכתר תורה, אנחנו ובנינו ובני בנינו עד עולם.
- לבן** חובה לערוך תפלה נוראה ועצומה עליהם ועל בניהם אחריהם שיזכו כולם ללכת בדרך ה' ולהיות עמלים בתורה יומם ולילה, וירבו הוא ואשתו בצדקה שיזכו לזרע אנשים בנים תלמידי חכמים וידועים בעלי יראת שמים טהורה, כמו"ש השל"ה הקדוש שלבו אומר לו שהזמן המוכשר ביותר להתפלל על הילדים הוא בערב ר"ח סיון, וסידר לזה תפילה נוראה ועצומה.
- וכן** צריך להתפלל שיזכה ללמוד תורה לשמה בקדושה ובטהרה, ושלא יבטל רגע אחד מלימודו, וכן "שלא יקטוף מלוח עלי שיח", וגם שיהיה לו זכרון טוב בתורה כי הזמן מסוגל לכך.
- בספר** חמדת ימים (שבועות פרק א) הביא, שיש שהיו מתענים האיש ואשתו ב' ימים וב' לילות רצופים, ואם אי אפשר להם, מכל מקום טוב שיתענו ביום ערב ר"ח סיון תענית גמורה, ככל דיני תענית צבור, ויהיו מפסיקים
- מבעוד יום, ויתעוררו בתשובה לפשפש במעשיהם ומעשה בני ביתם, לישר ולתקן ולהסיר מכשול מקרב ביתם, ולהרבות צדקה לעמלי תורה, והיא סגולה נפלאה להיות להם זרע אנשים חכמים וידועים יראי אלקים ואין תורה פוסקת מזרעם, ואף גם זאת צריך שתהיה מגמת פניו בתענית זו לתקן את אשר פגם בתורת ה' ומצוותיו וכו'. ואשרי אנוש יעשה כסדר הזה להתעטר בכתרה של תורה הוא ובניו בקרב ישראל, ואף אם קשה עליו התענית, אל יתירש, וישים אל לבו לקדושים אשר בארץ המה, חכמי התלמוד אשר עינו את נפשותם בכמה צומות לזכות להתעטר בכתרה של תורה, ואמרו בפרק הפועלים (ב"מ פה). רב יוסף יתיב מ' תעניתא ואקריהו לא ימושו מפיק, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימושו מפיק ומפי זרעך, יתיב מ' תעניתא אחריני ואקריהו לא ימושו מפיק ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' ע"כ.
- ג. אמנם** יש מפרשים שצריך מעט לדבר כדי שתהיה דעתו מיושבת עליו, ולכן התורה נקנית במיעוט שיחה היינו שידבר מעט.
- ג. וכפי** מה שאמרו בגמרא (שבת פו:) שביום ב' בסיון התחיל משה רבנו להכין את עם ישראל לקבלת התורה, ואמר להם

- ו. שבת שקודם שבועות נקראת "שבת כלה" ונהגו לדרוש בקיבוץ גדול.
- ז. עזרא תיקן להם לישראל שתהא קריאת פרשת בחוקותי לעולם לפני שבועות, והטעם משום תכלה שנה וקללותיה, שגם שבועות הוא ראש השנה לפירות האילן והאדם נקרא עץ השדה.
- ח. חודש סיון הוא כנגד ת"ת שהוא כנגד התוה"ק ובפרט שקבלנו בו את התורה ע"כ ישתדל כל החודש להוסיף בעסק התורה ועמל התורה ויראה שכר טוב בעוה"ז ובעוה"ב.

הלכות ומנהגי ערב חג השבועות

- א. מצוה לגלח ראשו בערב יום טוב שלא יכנס ליום טוב כשהוא מנוול. וצריך להזהר לשמור מאד שלא לגלח בשום אופן אלא ביום מ"ט לעומר וכמנהג האר"י זלה"ה ולא כמ"ש קצת מקובלים לגלח במ"ח, וישתדל

עיונים והארות

בימי העומר צריך להזהר לשמור מאד, שלא לגלח בשום אופן אלא ביום ארבעים ותשע, וכמנהג האר"י זלה"ה, ולא כמו שכתבו קצת מקובלים אחרים, לגלח ביום ארבעים ושמונה וכו', ונסתפקתי ספק גדול אם חל יום ארבעים ותשע בשבת, אם מותר לגלח בארבעים ושמונה, ולא אפשרי לי, ולולי שהכריחוני לגלח כמעט לא הייתי מגלח, עכ"ל. וכ"ה בדברי מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצג סק"ה וס"ק ו') ובמורה באצבע (אות רכא) וכן בספר שמן ששון.

ונבאר הטעם מדוע לפי הסוד אין להסתפר בימים אלו, והוא כי בימים אלה מפסח ועד עצרת מתגלים ומאירים אורות גדולים משערות הראש של הפרצוף העליון, שנקרא א"א ששערות אלו הן נקראות בלשון המקובלים והזוה"ק "עמר נקא" שפירושו, צמר לבן שהן שערות לבנות שהם צינורות של אור עליונים. וכמו שכתוב בדניאל "ושער ראשי כעמר נקא".

וכידוע, שאורות אלה הם יורדים ומאירים לפרצוף התחתון שנקרא ז"א וממתקים את הדינים ומביאים חסדים ואורות גדולים, לכן אמר הרב בשער הליקוטים בפרשת בשלה, שאין רשות לספר את שערות "הראש" בימים אלה כי מכחיש את כחם למעלה.

ובן כתב מורינו הרב משנת חסידים סוף מסכת העומר (פרק ח אות ה) וזה לשונו: וכל העומר יהיה נזהר שלא לגלח השערות שהן סוד הקוצין העליונים, שהיה ר' עקיבא דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, שמשם שורש נשמתו כי מכחיש הקוצין העליונים אם מגלחם בימים ההם שמתו תלמידיו על שלא נהגו כשורה, עכ"ל.

ובן כתב הרמח"ל בספר קיצור הכוונות (דף עח) וזה לשונו: ובכל ימי העומר כתב האר"י, שאין להסתפר כי באותם הימים מתעורר בחינת "עמר נקי", שהם השערות דאריך אנפין, שהוא חסד ואין לגלח, כי אין לנו להעביר החסד. עכ"ל.

ואם כן, ראינו שלדעת רבינו האר"י איסור התגלחת בימים אלו, אינו מטעם אבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא מטעם שפוגם ומכחיש כח השערות והאורות העליונים אם מגלח שערותיו, כי אז מכחיש כנגדם למעלה, ואלו השערות העליונות הן שייכות לנשמתו של ר' עקיבא, שהיה דורש כתרי אותיות ותלי תלים של הלכות, על כל קוץ וקוץ שמשם שורש נשמתו ותלמידיו, כנראה שהיו קשורים בשורש נשמתם ג"כ לאותם כתרי אותיות, ומכיון שלא נהגו כבוד זה בזה פגמו

(שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, וזה ייחוסו של עם ישראל.

בר"ח סיון ב' אלפים תמ"ח, הגיעו עם ישראל למדבר סיני, יום ראשון בשבוע, וחנו למזרחו של ההר, כאיש אחד בלב אחד, שנאמר ויחן לשון יחיד. וביום זה לא אמר השי"ת לישראל שום דבר מפני טורח הדרך.

למחרתו יום ב', עלה משה בהשכמה אל ההר, ונצטוה לומר לעם ישראל שיקבלו עליהם התורה, ויהיו קנויים לבוראם, ויעסקו בתורה, וישמרו המצוות והקב"ה ישגיח עליהם בעצמו, ויהיו ממלכת כהנים וגוי קדוש. "כהנים" פירוש שרים, היינו שכל אחד ימשול על רוחו, ולבו יהיה ברשותו.

וענו כל העם ואמרו: כל אשר דבר אלהים נעשה. ונקרא יום המיוחס.

ד. עי' בדברי רבינו הבא"ח בספרו בניהו בן יהוידע למס' שבת (דף עד). שכתב וז"ל: כי היה מנהגם שכל אחד מהגדולים ידרוש בבית המדרש שבת אחת, ואחר הדרשה יבואו החכמים לביתו בשביל כבוד לטעום איזה דבר אצלו ושמעתי כי מנהג זה עודנו נוהג בעה"ק ת"ו, שהדרשן שדורש בקיבוץ גדול בשבת הגדול, או שבת כלה, או שובה, או זכור, יבואו אחר הדרשה לביתו ויאכילם מיני מתיקה. ע"כ. וגם הוא ז"ל חיבר דרשות מיוחדות לשבת זו. וכן בספר מנהגי ארצות המערב כתב שכן נהגו במקומם.

והטעם שנקראת "שבת כלה" על שם התורה הקדושה היא בת מלך הנקראת כלה כלולה. גם על שם שהיא השבוע השביעי לספירת העומר בה אנחנו סופרים ונטהרים ככלה המכינה עצמה שבעה ימים קודם כניסתה לחופה. ועוד, כי בהר סיני השם יתברך לקחנו לו לעם וקידשנו בחופה וקידושין ככלה.

ה. **גמ'** מגילה (לא:). ועי' בכלבו (סי' ה) שהמנהג הפשוט לקרות גם במדבר קודם עצרת, ובאבודרהם נתן טעם לזה כדי להפסיק בין הקללות לעצרת.

ו. אחרונים.

ז. **שו"ע** (סי' תקלא). וכתב שם הט"ז (ס"ק א), כדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול. לפיכך, אין מגלחין במועד, כדי שיהיה חושש לגלח ערב המועד.

ח. **בן** כתב רבינו הרש"ש בנהר שלום (דף כה ע"ד), ובענין הגלוח

- לגלח ביום מ"ט דוקא ולא בליל מ"ט אף לאחר ספירת העומר, וכן מנהג מו"ר המקובל האלהי כמוהר"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל, ואם חל יום מ"ט בשבת אזי מגלחין ביום מ"ח לכבוד שבת ויו"ט.
- ב.** רבינו האריז"ל היה נזהר שלא לגלח אחר זמן מנחה גדולה אפילו בערב שבת י, וכתב הבא"ח דגם כשהתפלל מנחה טוב וישר שלא להסתפר אחר חצות י.
- ג.** גזרו חכמים שלא יקיצו דם בכל עיו"ט משום ערב שבועות, ק"ו שיש להקפיד בערב חג השבועות, שהוא יום טבוח כי שרו של עשו בא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, על כן אין לקבוע תור לניתוח בערב יו"ט, שכל הוצאת דם אסורה. והוא הדין לענין תרומת דם או בדיקת דם. ומ"מ במקום סכנה כבר דשו רבים ושומר פתאים ה' י.

עיונים והארות

האריז"ל, שכולם היו מסתפרים ליל מ"ט תיכף אחר ספירת העומר. עכ"ל. וכ"ה בשמן ששון בפתח עינים (דף פח.) ע"ש.

ובבחרותינו שמענו מהרב המקובל חסידא קדישא ופרישא צי"ע כמוה"ר סלמן מוצפי זצוק"ל שאפשר להסתפר בליל מ"ט לעומר לאחר שספר ספירת העומר ובאנו ושאלנו את פי מו"ר המקובל האלקי ראש ישיבתינו כמוה"ר מרדכי שרעבי זצוק"ל ואמר לנו לא להסתפר בלילה אלא אך ורק ביום.

ומנהג מו"ר הגאון ראש ישיבת "פורת יוסף" כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל היה שלאחר ספירת העומר בליל מ"ט לעומר היה מחלק חלקום ומייני מתיקה להודות לקב"ה שעברנו ימי העומר לחים טובים ולשלום.

י. נה"ש (דף לג ע"א), דברי שלום (אות נה). כמבואר לעיל שגם רבינו הרש"ש זיע"א סוף דבר שנתגלח ביום מ"ח לעומר. וכ"ה בדברי מרן החיד"א במורה באצבע (אות רכא), שכתב תחילה שלדעתו יגלח ביום מ"ח כשחל מ"ט בשבת, ושוב הביא דברי הרש"ש שלדעתו לא יגלח, אלא שהכריחוהו וכו', וסיים דהעיקר שאם חל יום מ"ט בשבת יגלח בערב שבת ולא יכנס לחג כשהוא מנוול. וכן הוא בספר שמן ששון דכשחל יום מ"ט בשבת, אזי יגלח ביום מ"ח, ע"ש. וכן הוא בס' שער המפקד (נהר פקוד הל' עומר אות ד) שהעיד שראה בירושלים עיה"ק שכן הוא מנהג המקובלים וסיעתם לגלח ביום מ"ח כשחל יום מ"ט בשבת, וכתב ע"ז שהדברים ברורים ונכונים.

יא. בן כתב מהרח"ו זיע"א, (שעה"מ פר' קדושים דף כד.) וז"ל: מורי ז"ל היה נזהר מאד שלא לגלח ראשו אחר שעת המנחה הגדולה, ואפילו בע"ש לא היה מגלח אלא קודם חצות בלבד.

יב. ב"ב בספרו בא"ח (ש"א פר' ויקהל הלכה יא).

יג. ב"ב הרמ"א (סי' תסח סעי' י) וז"ל: נהגו שלא להקיצו דם בשום עיו"ט, ואין לשנות (כל בו בשם מהרי"ו). ורבותינו ביארו דיעקב ועשו חלקו את החודשים, יעקב נטל ניסן אייר, ועשו נטל כנגדן תמוז ואב, ונשאר חדש סיון שהוא בשותפות, ועל כן מזלו תאומים, ואם ישראל יקבלו את התורה וישמרו אותה, אזי החודש לישראל, ואם לאו ח"ו, הרי הוא של עשו, לכן בערב עצרת הוא יום טבוח, שהוא מכח שרו של עשו, ובא בכח חרבו לטבוח שונאיהם של ישראל, ועל כן נאסר ולהקיצו דם בערב עצרת כמ"ש בפוסקים. וכתב המשנ"ב (ס"ק ל"ח) דבערב שבועות יצא שד דשמו טבוח ואלו לא קיבלו ישראל

באלה האורות, ולכן מתו כי לא המשיכו האורות והחיים והמוחין מאותם קוצים שיורדים בימים אלה.

ולבן גם אנחנו צריכים לנהוג כבוד בין החברים ולאהוב כל אחד מבני ישראל, ולהזהר ג"כ ביתר זהירות לא לגלח הראש בימים אלה וכדלעיל.

וראה מה שכתב מו"ר הרש"ש זיע"א, בנהר שלום (דף לג ע"א) וז"ל: גם לא התרתי לחתן לגלח קודם שבועות בכמה ימים.

כלומר אפי' שהחתן יום חתונתו הוא יום טוב שלו וזוכה באותו יום למחילת עוונותיו, וכן מייחד הדודים בעולמות העליונים ויורדים עליו אורות גדולים, אפי' הכי הרש"ש אסר עליו להסתפר.

ועיין בספר "טור ברקת" (סי' תצג) שכתב ג"כ שאיסור התספורת בימים אלה אינו מטעם האבלות על תלמידי רבי עקיבא, אלא לפי סודם של דברים, והוא כי בימים אלה אנחנו ממשיכים שפע מחמישים שערי בינה לכל נשמות ישראל, וכל אחד מקבל השפע כפי שורש נשמתו, כי כל אחד שייך לשער אחר מחמישים שערים אלו, ושפע זה יורד וחונה על האדם ע"י צינורות של השערות העליונות שכנגדן אנחנו מגדלים השערות באותם הימים, ולכן אין אנחנו מסתפרים באלו הימים כדי להמשיך עלינו אור עליון מאותם השערים, דוגמא אל הנזיר שנאמר בו "כל ימי נזרו קדוש הוא לאלהיו" וכן אנחנו לא מסתפרים כדי להתקדש מקדושה עליונה שמפסח ועד עצרת שהיא רבה והולכת עד יום מתן תורה.

לסיכום:

הרואה יראה ויתבונן שכל מה שאנחנו לא מסתפרים אינו משום אבלות כלל ועיקר, אלא משום שבימים הללו ע"י השערות העליונות יורד שפע ואור גדול ועם ישראל מתקדש ומטהר וזוכה להארה גדולה, ומי שח"ו מסתפר פוגם באותה הארה גדולה ובאותה קדושה עליונה. וא"כ בודאי בכל גוונא אין להסתפר ואפי' חתן וכיוצא בו וכמו שכתב להדיא מורינו הרש"ש זיע"א.

ט. ודע כי ראיתי בספר בית מועד המיוחס למהרח"ו (בנדמ"ח הוא בדף נ"ג) וכתב שם וז"ל: אש"ל ר"ת אמר שלמה הלוי, ואני קיבלתי מאמאמ"ר זללה"ה והוא רבי בנימין הלוי שראה לרבו מהר"ח והוא רבי חיא הרופא זללה"ה, שיצק מים ע"י האריז"ל, וגם מכל הרבנים ההולכים לראות את פני האדון דא רשב"י בימי חג השבועות שהיו בימים ההם, שרובם ראו את

ד. נוהגים לעטר את ספר התורה בשושנים, וכן את הרימונים של ספר תורה, זכר למה שאמרו רז"ל שכל דיבור שיצא מהקב"ה נתמלא כל העולם בשמים. ומנהג ישראל תורה. וכן נוהגים לשטוח עשבים בבתי הכנסת ובבתים, וכן מעטרין את התיבה, זכר להר סיני, שנאמר "גם הצאן והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא" שנעשה סביב להר מקום מרעה י".

ה. חייב אדם לשמח בנוי ובני ביתו ברגל כל אחד ואחד כראוי לו. כיצד משמח, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו ט". גם צריך ליתן מעות לעניים לצורך סעודת החג, ובזוה"ק החמיר מאד במי שאינו נותן לעניים במועדים ט".

ו. מלבושי יו"ט יהיו נאין יותר משל שבת. וגם הנשים צריכות ללבוש בגדים יקרים ותכשיטים שלהם כי זה

עיונים והארות

הפרדס, בזכות תורה וישראל ינצל העולם עכ"ל. ובמגן אברהם (סי' תצד ס"ק ה) הביא להוכיח המנהג מהגמ' בראש השנה וז"ל: נוהגין להעמיד אילנות בבית הכנסת ובבתים. ונראה לי הטעם שיזכירו שבעצרת נידונין על פירות האילן ויתפללו עליהם עכ"ל.

ועיין בספר חוט המשולש (דף קכח) שכתב וז"ל: שמעתי כי בכל חג השבועות כאשר לכבוד יום טוב נתפאר בית אלקינו על ידי עשבים אשר ריחם הטוב נודף ואילנות שונים ועל מקומו של זקני [החתם סופר זצ"ל] בבית הכנסת נהגו לעשות כילה מיוחדת מענפי אילן ומיני עשבים.

ופעם אחת קרה שגבאי אחד של בית הכנסת העביר את המנהג ולא הניח לעשותו וכאשר בא זקני [החתם סופר] לבית הכנסת בליל יום טוב וראה שנשתנה הלילה הזה מכל לילי חג השבועות הרע לו מאד על הגבאי ההוא ומצא קפידא לחול עליו ולא השלים שנתו עכ"ד.

ובספר צנא מלא ספרא (דף תפד) כתב הגהה על אותו מעשה וז"ל: לא כך היה המעשה וח"ו לא גרם משה [סופר] רבנו הסתלקות נפש מישראל וכו' אלא שבאותו יום טוב ממש נשרפה דירתו של הגבאי ואמר רבנו [החתם סופר] הוא לקח ממני את ביתי [הכילה שהיתה מעשבים ואילנות] על כן גם השם יתברך לקח ממנו את ביתו אם כן שפך חמתו על עצים ואבנים עכ"ל.

טו. שו"ע (סי' תקכט סעי' ב). ורבינו האריז"ל אע"פ שלא היה חושש בעצמו, אבל במלבושי אשתו היה מפזר ממונו לקנות בגדים חשובים אף אם לא היתה ידו משגת כ"כ, וכמו שאמרו חז"ל (יבמות סב): מכבדה יותר מגופו.

טז. וז"ל הזוה"ק (שמות פח ע"ב), ואי הוא חדי בלחודוי ולא יהיב למסכני, עונשיה סגי, דהא בלחודוי חדי ולא יהיב חדו לאחרא, עליה כתיב (מלאכי ב) וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

וברמב"ם (פ"ו מהלכות שבייתת יו"ט הי"ח) כתב, כשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו ועל אלה נאמר זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם, ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם. עכ"ל.

את התורה הוי טבח להו לבשרייהו ולדמייהו וגזרו רבנן על כל עיו"ט משום ערב שבועות, ובלילה שלפני עיו"ט מותר להקיז דם חוץ מליל הו"ר. וכ"ז כשרוצה להקיז לבריאות אבל משום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה' ואפילו בערב שבועות התיר בא"ר כשצו הרופאים בחולי שיש בו סכנה אבל בלא"ה לא.

יד. וכן כתב מרן החיד"א בברכ"י (ס' תצד) שיש סמך לעטר בתי כנסיות ובתיהם בפרחים ושושנים ממה שאמרו המן לאחשוורוש שמנהג ישראל שמשליכים פרחי שושנים ותפוחים בעצרת.

וכראיתא בתרגום שני (אסתר ג, ח) שאומר המן לאחשוורוש לשון הרע על ישראל: "בחודש סיון עושים שני ימים טובים ובאים לבתי כנסיות שלהם וקוראים שמע ומתפללים, וקוראים בספרי תורותיהם, ומתרגמים בנביאיהם, ומקללים למלך ולשרים וקוראים אותו עצרת או חג השבועות, ועולים על גג בית הכנסת שלהם ומפזרים שושנים ותפוחים, ומלקטים אותם ואומרים: "כשם שאנחנו מלקטים השושנים והתפוחים האלה, ככה יתלקטו בניהם מבינינו", ואומרים זה הוא יום אשר ניתנה בו התורה לאבותינו בהר סיני. עכ"ל.

וכתב בספר שם טוב גאגין (ח"ד דף יג) המנהג שכתב השל"ה שמחלקים בחג השבועות בביכנ"ס לכל איש ואיש עשבים להריח כן המנהג בק"ק בבית אל בירושלים ת"ו בכל ליל שבת.

ובמדרש רבה (ויקרא כג, ג) כתב וז"ל, רבי עזריה בשם רבי יהודה ברבי סימון אומר משל למלך שהיה לו פרדס נטוע שורה של תאנים ושל גפנים ושל רמונים ושל תפוחים ומסר לאריס והלך לו, לאחר ימים בא המלך והציץ בפרדס לידע מה עשה ומצאו מלא חוחין ודרדרין הביא קצצים לקוצו, והקיץ באותן החוחין וראה בו שושנה אחת של ורד נטלה והריח בה ושב ונפשו עליה. אמר המלך בשביל שושנה זו ינצל כל הפרדס.

כך כל העולם כולו לא נברא אלא בשביל תורה, לאחר כ"ו דורות הציץ הקב"ה בעולמו לידע מה עשה ומצא מלא מים במים, דור אנוש מים במים, דור המבול מים במים, דור הפלגה מים במים, והביא קצצים לקוצו שנאמר ה' למבול ישב. ראה שושנה אחת של ורד אלה ישראל ונטלה והריחה, בשעה שנתן להם עשרת הדברות, ושב ונפשו עליו בשעה שאמרו נעשה ונשמע. אמר הקב"ה בשביל שושנה זו ינצל

מכבוד יו"ט י".

- ז. ערב חג השבועות יפריש צ"א פרוטות, ואח"כ יוסיף עליהם עד שישלים למנין ק"ד ב"פ שם ב"ן, ויתנם לתלמיד חכם עני, והוא תיקון לעוון אדם הראשון, ועוון העגל ולפגם הברית, ומסוגל לחשוכי בנים ולקירוב הגאולה. ובפרט שיש חיוב להחזיק ביד לומדי התורה בחג הזה יותר בשאר המועדים י".
- ח. חייב אדם לטהר את עצמו ברגל, על כן יטבול בערב שבועות לקבל הארת הרגל י, וקודם הטבילה יגלח ראשו וכנ"ל ויטול צפורניו לכבוד יו"ט י".

מאמרי הזוה"ק

תני [א] עֶשֶׂר אֱמִירֵן דְּאֹרֵייתָא אלו עשרת הדברות של התורה, **אֲנֹן כִּלְלָא דְּכָל פְּקוּדֵי אֹרֵייתָא** הם כלל של כל מצוות התורה ויש בעשרת הדברות כתר אותיות כנגד כתר מצוות שהם תרי"ג מצוות דאורייתא וז' דרבנן, **כִּלְלָא דְּעִילָא וְתַתָּא** כלל של העליונים והתחתונים, **כִּלְלָא דְּכָל עֶשֶׂר אֱמִירֵן דְּבְרָאשִׁית** וכלל של כל עשרה מאמרות של בראשית ועשרת הדברות הם האורות והנשמה, ועשר מאמרות הם הכלים ותרי"ג מצות הם רמ"ח אברים ושס"ה גידים של כל הפרצוף הרוחני שכלול מעשר ספירות. **אֲלִין אֲתַחֲקֶן עַל לִוְחֵי אֲבְנֵין** [ב] אלו עשרת הדברות נחקקו על שני לוחות אבנים וכל המצות כלולות בהן

עיונים והארות

ה"י) העולה בגימטריא ע"ב, ושם אהי"ה במילוי יודי"ן (אל"ף ה"י יו"ד ה"י) העולה בגימטריא קס"א, ושניהם בגימטריא רג"ל. עכ"ל.

ג. החיד"א ז"ל בכף אחת (סי' כב אות א).

י". **שו"ע** (סי' תקכט סעי' א'), ועי' בית הבחירה (אות נח) שהוא ע"פ הפסוק וכבדתו מעשות דרכיך, שלא יהא מלבוש של יו"ט כמלבוש שבת. ובמשנ"ב (ס"ק יב) כתב טעם הדבר לפי שחייבין בו בשמחה, וזהו ג"כ בכלל שמחה.

א. מבאר הרבי מליובאוויטש זת"ד: כאשר אמר הקב"ה "אנכי ה' אלהיך" - היה זה ב"קול גדול", שום דבר לא היה יכול לעצור את הקול, הקול חדר והקיף את כל העולם, ואף את הדומם, כל דבר קלט וספג את הקול של "אנכי", ומשום כך לא היתה אפשרות לשום הד לחזור, ואם כן קול ה' נספג בכל המציאות בדצח"ם. והנה התורה צריכה להקיף עד הדרגה התחתונה ביותר שהיא בחינת העקב, וזמ"ש באברהם אבינו "עקב אשר שמע אברהם בקולי". והנה עפ"י זה יתבאר מה שהרחבנו במקום אחר שהלוחות היו בסוד יעקב, שהרי בעשרת הדברות יש י' דברות, עק"ב תיבות וכת"ר אותיות, והכל בסוד יעקב, י' דיעקב הם עשרת הדברות, עק"ב דיעקב, גימט' מאה שבעים ושתיים כנגד התיבות שיש בעשרת הדברות. י' במילוי יו"ד בגימטריא עשרים, ועשרים עולה בגימטריא כת"ר כמנין האותיות. כלי הלוחות שהם עשרה מאמרות הם כנגד ארבע נשותיו של יעקב: רחל, לאה, בלהה, זלפה עולה בגימטריא 438 - כמנין "לחת".

יח. **מועד** לכל חי (סי' ח אות ו-ז)

יט. **פע"ח** (שבועות פ"א), ובפרט ברגל הקדוש הזה שבו טבלו את עצמם כל ישראל אנשים ונשים בציווי השי"ת קודם מתן תורה, וגם שיהיה טהור לכבוד יו"ט. ויכוון בטבילה ראשונה לשם טהרה להעביר מעליו הזוהמא, ובטבילה שניה להעביר לבושי החול, ובטבילה שלישית לתקן מה שפגם ע"י הכעס שמקוה גימטריא קנ"א, כע"ס עם הכולל, וטבילה רביעית יכוון לקבל קדושת הרגל, דהכוונה מועילה בטבילה. כה"ח (סי' תצד ס"ק ה)

ג. כתבו חכמנו כי לחת בא"ת ב"ש כס"א היות והלחת נחצבו מהכסא ולכן פתח הקב"ה באנכי גי' כס"א וידבר "אלהים" גי' הכס"א:

ומקור הדברים בשעה"כ (דף עח ע"א) וז"ל: כוונת הטבילה בערב יום טוב, כמו בערב שבת, כי כך אמרו רבותינו ז"ל, חייב אדם לטהר עצמו ברגל. והנה המקוה הוא "אימא" הנקראת מ"ם סתומה, ולכן שיעורו הוא ארבעים סאה של מים. גם מקוה הוא בגימטריא קנ"א כמנין אהי"ה דההי"ן (אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה). ואמנם שינו את לשונם באומרם "ברגל" ולא ביום טוב, לרמוז כי צריך לטבול פעם ראשונה להפשיט מעל נפשו בגדי הקלי' של החול, ויטבול טבילה שניה ויכוין להמשיך עליו קדושת הרגל שהוא סוד שם הוי"ה במילוי יודי"ן (יו"ד ה"י וי"ו

כמו שאומרת הגמרא, **וְכָל גְּנוּזֵי דְהוּוּ בְּהוּ** וכל הסודות שהיו בהם, **אֶתְחִזּוּן לְעֵינֵיהוֹן דְּכֻלָּא** נראו לעיניהם של כל ישראל, **לְמַנְדַּע וּלְאַסְתְּפֻלָּא בְּרוּא דְתַרִּי"ג פְּקוּדֵין דְּאוּרֵייתָא** לדעת ולהתבונן בסוד תרי"ג מצוות של התורה **דְּכְלִילָן בְּהוּ** הכלולות בהן, **כֻּלָּא אֶתְחִזּוּ לְעֵינֵין** הכל נראה לעיניהם של ישראל, **כֻּלָּא אִיהוּ בְּסֻכְלָתְנּוּ** הכל היה בתבונה, **לְאַסְתְּפֻלָּא בְּלֻבָּא דְיִשְׂרָאֵל** **כֻּלְהוּ** להתבונן בלב של ישראל כולם, **וְכֻלָּא הָוָה נְהִיר לְעֵינֵיהוּ** והכל היה מאיר לעיניהם.

בְּהֵתוּא שְׁעָתָא באותה השעה, **כָּל רְזִין דְּאוּרֵייתָא** כל סודות התורה, **וְכָל רְזִין עֲלָאִין** **וְתַתְּאִין** וכל סודות העליונים והתחתונים, **לָא אֲעִדִי מְנִייהוּ** לא נמנעו מהם להשיג אותם. **בְּגִין דְּהוּוּ חֲמָאן עֵינָא בְּעֵינָא**, זיו יקרא דמריהוֹן היות שהיו רואים עין בעין כבוד קונם, **מָה דְלָא הָוָה בְּהֵתוּא יוֹמָא** מה שלא היה כאותו היום, **מִיּוֹמָא דְאַתְבְּרִי עֲלָמָא** מיום שנברא העולם, **דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶתְנַלִּי בִּיקְרִיָּה עַל טוּרָא דְסִינֵי** שהקב"ה נגלה בכבודו על הר סיני.

וְאִי תִימָא, הָא תְּנִינָן דְּחֲמָאָת שְׂפַחָה עַל הַיָּם, ואם תאמר הרי למדנו שראתה שפחה על הים, **מָה דְלָא חֲמָא יְחֻזְקָאֵל נְבִיאָה** מה שלא ראה יחזקאל הנביא, **יְכוּל בְּהֵתוּא יוֹמָא** **דְּקִאִימוּ יִשְׂרָאֵל עַל טוּרָא דְסִינֵי** יכול להיות שהשיגו השגות כאותו היום שעמדו ישראל על הר סיני. **לָאו הָכִי** לא היה כך. **בְּגִין דְּהֵתוּא יוֹמָא דְקִימוּ יִשְׂרָאֵל עַל טוּרָא דְסִינֵי** היות שבאותו יום שעמדו ישראל על הר סיני, **אֲעֵבֵר זוּהֶמָא מְנִייהוּ** הקב"ה העביר כל זוהמא וס"א מעם ישראל [ג], ובפרט מה שנגרם ע"י חטא אדם הראשון כשהנחש הטיל כ"ד זיני דמסאבותיה בחוה, **וְכָל גּוֹפִין** וכל הגופים של עם ישראל **הָווּ מְצַחְצָחָן, כְּצַחְצָחָא דְמִלְאָכִין עֲלָאִין** היו מצוחצחים ונקיים כצחצחות המלאכים העליונים, **כִּד מְתַלְבָּשָׁן בְּלְבוּשֵׁי מְצַחְצָחָן** כאשר מתלבשים בלבושים מצוחצחים, **לְמַעַבְד שְׁלִיחוּתָא דְמַרְיָהוֹן** לעשות שליחויות של הקב"ה [ד].

עיונים והארות

והיו ישראל חיים באותה שעה בנס כי אי אפשר לחיות בלי אויר ולכן עם ישראל ראו את הקולות, וכיון שכאן היתה אש קודש של מעמד קבלת התורה לכן פסקה זוהמתן כדמיון הפירות ודו"ק.

ד. כתב הרמ"ק, המלאכים הם רוחות, אבל בהתפשטם למטה יתלבשו באויר העולם ואותו הלבוש הוא צח ולא מעכב את כוחם אלא אדרבה, הלבוש הזה עוזר להם לקיים שליחותם. כך ישראל היה להם לבוש חומרי, לא חומר שמנע מהם השגות רוחניות אלא לבוש צח העוזר שליחותם דהיינו להשכיל ולהשיב. והיינו שהיו מורכבים מיסודות דקים שהם שורש ליסודות העכורים.

ג. ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. שואל הבא"ח מדוע לא אמר ישראל שקבלו התורה פסקה זוהמתן מדוע תלה הדבר במעמד הר סיני, והסביר ע"פ מה שכתב ב"יערות דבש" שכאשר מבשלים המאכלות ואופים הלחם, האש מגרש את ארס הנחש הנדבק בפירות ובירקות, ולכן כל פרי המתבשל אע"פ שנאכל חי הנה הוא יהיה נקי ע"י הבישול מן חלק הזוהמה, והוא משובח יותר ע"י הבישול יותר מפרי החי, כי טבע האש לגרש הארס של הנחש.

וגם ידוע דבמעמד הר סיני היה דבר פלא כי האש שירדה מן השמים גרשה את האויר של אותו המקום שעמדו בו ישראל

וּבַהֲהוּא מִלְבוּשָׁא מְצַחֲצָחָא, ובאותו המלבוש המצוחצח, עָאֲלִין לְאַשָׁא, וְלֹא דַחְלִין נכנסים
 לאש ולא מפחדים. כְּגִוּוֹנָא דִּיהוּא מְלֹאכָא דִּמְנוּחַ כעין אותו המלאך שהיה עם מנוח, בְּד
 אֲתַחֲוֵי לִיהּ, וְעָאֵל בְּשִׁלְהוּכָא כאשר נראה אליו שנכנס בשלהבת אש, וְסְלִיק לְשָׁמַיָא, דְּבַתִּיב,
 ועלה לשמים כמ"ש (שופטים יג כ) ויהי בעלות הלהב מעל המזבח השמימה, וַיַּעַל מִלְאֲךְ יִי' בְּלֶהֱב הַמִּזְבֵּחַ.
 וְכִד אַעְפֵּר מְנַיְהוּ תְהוּא זֹהֲמָא וכאשר עברה ופסקה מעם ישראל אותה הזוהמה במעמד הר סיני כנודע,
 אֲשֵׁתְאֲרוּ יִשְׂרָאֵל גּוֹפִין מְצוּחֲצָחִין בְּלֹא טְנוּפָא בְּלָל נשארו ישראל בגופים מצוחצחים בלי שום
 טינפת כלל ועיקר, וְנִשְׁמַתִּין לְגוּ בּוֹזְהָרָא דְרְקִיעָא והנשמות שבפנים הגוף האירו כוהר הרקיע, לְקַבְלָא
 נְהוּרָא לקבל אור העליון.

הָכִי הוּוּ יִשְׂרָאֵל כך היו ישראל במעמד הר סיני, דִּיהוּ חֲמָאן וּמְסַתְפָּלֵן גּוּ יִקְרָא דְמַרְיָהוּן
 שהיו רואים ומסתכלים תוך הכבוד של קונם, מַה דִּלָּא תְהוּי תְהִי עַל יָמָא מה שלא היה כך על הים
 כי על הים, דִּלָּא אֲתַעְפֵּר זֹהֲמָא מְנַיְהוּ בְּתְהוּא זְמָא עדיין לא פסקה ועברה הזוהמה מהם באותו
 זמן. וְהָכָא בְּסִינֵי דְפִסְקָא זֹהֲמָא מְנוּפָא ואמר עוד וכאן בהר סיני שפסקה הזוהמה מן הגוף, אֲפִילוּ
 עוּבְרִין דְבַמְעֵי אֲמֵן אז אפילו עוברים שבמעיי אימן, הוּוּ חֲמָאן וּמְסַתְפָּלֵן בִּיקְרָא דְמַרְיָהוּן
 היו רואים ומסתכלים מביטים ומתבוננים בכבוד קונם. וְכִלְהוּ קַבִּילוּ בְּלָ חַד וְחַד בְּדָקָא תְהוּי לִיהּ וכולם
 קיבלו כל אחד ואחד חלקו בתורה כמו שראוי לו, כי לא הושוו כולם למדרגה אחת ויש שזכו לסודות התורה ויש רק לנגלה
 ובעז"ה.

וְהָהוּא יוֹמָא ובאותו יום של קבלת התורה, תְּהוּ תְרוּחָה קַמֵּי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא היתה שמחה
 לפני הקב"ה, יִתִּיר מִיּוֹמָא דְאֲתַבְּרֵי עֲלָמָא יותר מיום שנברא העולם, בְּגִין דִּיּוֹמָא
 דְאֲתַבְּרֵי עֲלָמָא היות שביום שנברא העולם, לֹא תְהוּ בְּקִיּוּמָא לא היה העולם בקיום, עַד
 דְּקַבִּילוּ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא עד שקיבלו עם ישראל את התורה, דְּבַתִּיב כמ"ש (ירמיה לג כה) אִם
 לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וְלַיְלָה חֻקוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׁמַתִּי וכמו שדרשו רבותינו על הפסוק יום
 הששי שתנאי התנה הקב"ה עם מעשה שמים וארץ אם מקבלים ישראל את התורה שתינתן בששה בסיון מוטב ואם לאו
 ח"ו יהפוך העולם.

בֵּינָן דְּקַבִּילוּ יִשְׂרָאֵל אוֹרֵייתָא עַל טוֹרָא דְסִינֵי כיון שקיבלו עם ישראל את התורה על הר
 סיני, בְּדִין אֲתַבְּסָם עֲלָמָא אז נתבסם העולם מחטא אדה"ר, וְאֲתַקִּימוּ שְׁמַיָא וְאֲרַעָא
 ונתקיימו שמים וארץ, ועתה במעמד הר סיני, וְאֲשֵׁתְמוּדַע קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֵילָא וְתַתָּא נודע
 שמו של הקב"ה בעליונים ובתחתונים, וְאֲסַתְלַק בִּיקְרִיָּה עַל בְּלָא ונתעלה בכבודו על הכל. וְעַל
 תְהוּא יוֹמָא בְּתִיב ועל אותו יום כתוב (תהלים צג א) יִי' מִלְךְ גֵּאוּת לְבִשׁ לְבִשׁ יִי' עוֹ
 תְתַאֲזֵר. וְאִין עוֹ, אֲלָא תוֹרָה. שְׁנַאֲמַר (תהלים כט יא) יִי' עוֹ לְעַמּוֹ יִתֵּן יִי' יִבְרַךְ
 אֶת עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם.

שבת מברכין חודש סיון

שבת מברכין חודש סיון

בחג השבועות האדם נדון כמה ישיג מבחינה רוחנית וכמה יזכה לידע בתורה

הגמרא (מגילה לא): אומרת "תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת ושבת השנה תורה קודם ר"ה מאי טעמא אמר אבבי ואיתימא ריש לקיש כדי שתכלה השנה וקללותיה. שואלים חז"ל, בשלמא שבמשה תורה איכא כדי שתכלה שנה וקללותיה [ראש השנה] אלא שבתורת כהנים אטו עצרת [שבועות] ראש השנה היא? 'אין' התשובה היא כן! עצרת גם ראש השנה היא דתנן ובעצרת על פירות האילן.

עצרת אינו מתייחד ואינו נבחר רק בגלל פירות אילן הנידונים ביום זה, שהרי "בארבעה פרקים נידון העולם", ואין עדיפות בפירות האילן על פני התבואה והלחם שהם עיקר מזונו של האדם ובוודאי שהפירות אינם עדיפים על המים. למרות זאת לא נקבעה התקנה של קריאת התוכחה, לא לפני הפסח שבו נידונים על התבואה, ולא לפני חג הסוכות שבו נידונים על המים. אלא, שמוכרחים לומר שיש סיבה נוספת ההופכת את עצרת ליום דין.

אלא הסיבה הנוספת היא, שחומרת דינו של יום עצרת בהיותו יום הדין לפירות האילן, הוא בכך שהאדם נידון בו האם האילן שלו מוכן לפירותיו. וכותב בספר תולעת יעקב (סתרי חג שבועות): "ודע כי כמו שבראש השנה רצה הקב"ה להשיג ולדרוש מעשה בני האדם כי הוא הבריאה הראשונה וחיידוש העולם... כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חיידוש העולם להשיג ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן. וכבר ביארנו, כי הפירות ההם, הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקב"ה, והעולם נידון ביום הזה, על התורה שניתנה בו, שבטלו עצמם ממנה, והוא אומרם על פירות האילן בלא השלימם בתורה ובמצוות כראוי", עד כאן.

ביאור דבריו, שכמו שבא' בתשרי, יושב הקב"ה עם פמליה שלו, ודן כמה יעבדו וכמה יבראו וכו', אותו דין חוזר על עצמו, ביום ו' בסיון, שהקב"ה יושב עם הפמליה שלו ודן, מה יהיה עם האדם הזה בשנה הזאת מבחינה רוחנית. דהיינו, הממד הרוחני, כמה אדם ישיג ידיעה בתורה בשנה זו, נקבע בחג השבועות.

צירוף הוי"ה של החדש הזה הוא יוה"ה, יוצא מפסוק ידותיו ולצלע המשכן השנית (שמות כו, יט) ראשי תיבות הצירוף הנ"ל והוא היות שבקבלת התורה נצטוו היו נכונים וכו' אל תגשו אל אשה [שם יט טו], ולכן הוי"ה השולטת בחדש הזה כביכול אותיות הדכורין י"ו לבד ואותיות הנוקבין ה"ה לבד לרמז שצוה הקב"ה ביום השלישי לפרוש מן האשה, והיום הזה מסוגל לקבלת התורה, היינו ההכנה לקבלת התורה שמתחיל להאיר הצירוף הנ"ל.

חודש סיון מזל תאומים, רמז למשה ואהרן ששניהם היו שקולים כאחד ועל ידם ניתנה תורה לישראל בחודש זה. והוא החודש השלישי וכידוע מה דרש אותו גלילי לפני ר' חסדא: ברוך אלהינו שנתן תורה משולשת (תנ"ך) לעם משולש (כהנים לויים ישראלים) ע"י המשולש (משה שהוא שלישי לבטן אמו) ביום השלישי (כדכתיב: והיו נכונים ליום השלישי) בחודש השלישי. (שבת פח).

ביום הזה מתחיל השליטה של מזל תאומים, על כן ביום הזה דייקא נעשו עם הקודש באחדות עם קונם כביכול כתאומים, וכן בינם לבין עצמם ויחן שם ישראל [שמות יט ב] לשון יחיד כאיש אחד חברים [מכילתא], ועפ"י האמור בזהר (ח"ב ע"ח ע"ב) תומי"ם חסר בגימ' מלכו"ת.

ובזוהר הקדוש (פרשת יתרו דף ע"ב ע"ב) מובא שמזל תאומים רמז הוא לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, שקיבלו את שתיהן במעמד הר סיני והן נחשבות כיחידה אחת.

ובפסיקתא (דרב כהנא י"ב) כתוב: אמר הקדוש ברוך הוא נתתי חודש השלישי במזל תאומים, שאם יבקש עשו הרשע להתגייר ולבא ללמוד תורה יבא וילמד.

וכתוב בספר היצירה (המיוחס לאדם הראשון, עיין שם הגדולים מערכת י' אות נ"ט) שביקש הקדוש ברוך הוא לרמוז לנו שכשם שאותם התאומים יעקב ועשו, יעקב הוא הצדיק ועשו הוא הרשע, כך בחדש זה מי שמנצל את זמנו לתורה ומצוות יוכל להשיג השגות נפלאות ברוחניות, ומי שחלילה יבזו את זמנו להבל וריק לעניני עולם הזה, אז הירידה תהיה גדולה בעניני רוחניות כי חדש זה נתקדש מאד.

כתב השל"ה הקדוש (מסכת תמיד פרק נר מצוה) ולבי אומר, שעת רצון לתפילה על חינוך הילדים בערב ראש חודש סיון, הוא החודש שבו נתנה התורה, ואז נקראים בנים לה' אלהינו. וראוי לישב בתענית ביום ההוא, הוא ואשתו, ויתעוררו בתשובה, ויעשו חשבון נפש ובפרט יתקנו כל ענייני הבית, איסור והיתר, וטומאה וטהרה, וכל העניינים, ויתנו צדקה לעניים הגונים. ואם אפשר לבעל להתענות אז הפסקה, מה טוב ומה נעים, ועל כל פנים יהיה תענית גמור בכל דיני תענית צבור, וכידוע שהרב סידר תפלה מיוחדת לזה וראוי לאמרה.

כ"ח אייר פטירת שמואל הנביא

בשו"ע (או"ח סי' תקפ) שיום כ"ח אייר הוא יום הסתלקות של שמואל הנביא. וכתב המשנ"ב, אך במגילת תענית הגירסא היא ביום כ"ט אייר, והרע"ב כתב לפני שבע מאות שנה היה בקברו של שמואל הנביא בכ"ח אייר.

וידוע מה שכתב השל"ה הק' שכל השנה הוא עת רצון להתפלל על הצלחת הבנים, אך לבי אומר לי, שעת רצון להתפלל על הצלחת הבנים ביותר הוא כ"ט אייר, ערב ראש חודש סיון, ואכן נתפרסם תפילת הקדמונים שהביא השל"ה ק' בספרו, להתפלל בערב ר"ח סיון על הילדים.

וכנראה הטעם לזה הוא כי ביומא דהילולא של שמואל הנביא אנו רואים את עוצמת מעלת תפילת אימא על בניה, שהרי התפללה חנה על בנה שמואל כמה וכמה תפילות, ואפי' מה שנסתלק בן נ"ב שנה, היה גם כלול בתפילתה שאמרה "וישב שם עד עולם", ודרשו חז"ל (ראה יומא נד.) עולמו של יובל שהוא נ' שנה לאחר שהביאה אותו לשילה כשנעשה בן ב' שנים, וישב שם נ' שנה.

ואנו רואים ביום זה כמה פועלת תפילת אימא על בנה. וקודם שנולד יצאה בת קול ואמרה 'עתיד צדיק אחד להיוולד ושמו שמואל', וכל מי שהוליד בן באותה תקופה קראו לבניהם שמואל, אך חנה הרבתה בתפילה וזכתה לכך. ולכן מסוגל יום זה לפעול בתפילה להצלחת הבנים.

שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום

אמר לי כמורה"ר דוד דניאל הכהן שליט"א דבר נפלא השייך ליום פטירת שמואל הנביא והוא על דרך מה שמסופר בספר "החזיונות" של רבנו הרב חיים ויטאל זלה"ה זיע"א כתב וזה לשונו: שנת שכ"ו ליל שבת ח' לטבת אמרתי קידוש ואשב על השלחן לאכול, והיו עיני זולגות דמעה על כי בעשרה בחשון שעבר נשאתי אשה אשתי חנה וכו', גם בכיתי על ביטול עסק התורה כמבואר אצלי בקונטרס ענייני נשמת בס"י ב' ומרוב דאגתי לא אכלתי כלל ואשכב במטתי על פני, בוכה עד שנרדמתי מתוך הבכיה ואחלום, והנה אני יושב בבית הר"ר שם טוב הלוי ז"ל מתפלל תפלת המנחה הנקראת עת רצון ביום השבת, ואחר התפלה והנה עומד זקן אחד בדמות הר' חיים הלוי אשכנזי ז"ל שכני ויקראני בשמי ויאמר לי: אתה ר' חיים תרצה לצאת עתה בשדה עמי וללוות שבת מלכתא ביציאתה כדרך שאתה נוהג להקביל פניה בכניסתה ושם אראך דברים נוראים, והעלה אותי למעלה בעולמות העליונים וכו', והנה כשנכנסתי וראיתי פני שכינה נבהלתי ורעדה אחזתני ואפול על פני ארצה ולא עצרתי כח כלל, ויחזק השם יתברך בימיני ויאמר לי חיים בני קום לך למה זה אתה נופל על פניך אל תירא ואל תפחד, אמרתי לו אדוני לא עצרתי כח והודי נהפך עלי למשחית מרוב אימתך הגדולה ואין בי כח לקום, ויאמר לי הנה חזקתיך ואמצתיך עמוד על עומדך ושב לימין הכסא במקום הזה הפנוי מאין יושב בו, אמרתי לו ואיך אשב בימין הכסא במקום הזה והנה כבר הוא מוכן לישב בו הרב רבי יוסף קארו, ויאמר לי כן היתה מחשבתי בתחלה ואחר כך נתתי לו מקום אחר ונתתי לך מקום זה וכבר הכינותיו לך, אמרתי לו הנה זה המקום של שמואל הרמתי ז"ל, ויאמר לי זה מקומו אבל משנחרב בית המקדש קבל עליו שלא לישב עוד במקום הזה עד שיבנה בית המקדש, ומאז הלך לו לירושלים בבית המקדש החרב ושם עומד תמיד ומתאבל עליו עד עת שיבנה בית המקדש ונתתיו לך שתשב בו, ואז ישבתי מימין הכסא על מצעות שבקרקע עם שאר הצדיקים אשר שם, וכו'. ע"כ.

ולפ"ז מובן כיצד היה כיבוש ירושלים ביום כ"ח אייר יום פטירת שמואל הנביא כי שמואל הנביא בוכה ומתפלל על ירושלים ובית המקדש ולא עוזב המקום, וכן בדיוק ביום זה מתחילים לתקן ספירת המלכות שהיא השכינה הקדושה שהיא ענין ירושלים ובית המקדש.

תענית כ' בסיון

כתב המגן אברהם (סי' תקס"ח סק"ט), נהגו בכל מלכות פולין להתענות ביום כ' בסיון על הצרות שהיו לכלל ישראל. בזה היום שבו נכפלו צרות.

בשנת תתקל"א בזמן רבנו תם נהרגו בזה היום קהילה שלימה בצרפת, ור"ת לא יכל לסבול צער הגזירה ונסתלק ב' שבועות אח"כ. וזה היה מסע הצלב השלישי. [כי מסע הצלב הראשון היה בזמן רש"י בשנת תתנ"ו, ובמשך השנים נהרגו ונשרפו ונטבחו רבים רבים מבני עמנו]. ובסליחות דכ' בסיון מדובר בעיקר מהגזירה של שנת תתקל"א. ורבינו תם בשעתו כתב מכתבים לכל הכלל להתענות ביום כ' בסיון.

וכן לאחר כמה מאות שנים בשנת ת"ח ות"ט נהרגו כמה מאות אלפי ישראל על קידוש השם. ובוה היום כ' בסיון טבחו את העיר נעמרוב הגדולה. ואז בזמן הש"ך חזר לתקן את התענית של כ' סיון יחד עם 'ועד ארבע הארצות'.

תחילת הפורענות בכ' בסיון

ובפיוט לסליחות כ' בסיון, הוזכר ענין רציחת הגה"ק רבי יחיאל מיכל בן רבי אליעזר שהיה רב דקהילת נעמרוב, ואע"פ שכתוב ב'קורא הדורות' שהוא נהרג ביום כ"ב בסיון אך תחילת הפורענות היה ביום כ' בסיון. צדיק וקדוש זה כתוב עליו הפלגות נוראות מאד, וזהו חלק מהצרות שלא נשארו ממנו ספריו ודברי תורה, הכל נעלם בשעת הגזרה, מלבד קונטרס קטן שנשאר ממנו 'שברי לוחות', וכן אחיו כותב שם שרובא דרובא מדברי תורה שלו נשרפו ונשדדו בשעת הגזרה.

מסר נפשו רק לאחר שראה את אשתו ובניו נעקדים על קידוש ה'

איתא בספר 'יון מצולה' להגה"ק רבי בתך נטע הנובר שהיה בזמן הגזרות דכ' בסיון וכתב מעשים נוראים שהיו באלו השנים. כנודע שכל הרוגי ת"ח ת"ט דינם כקדושים הי"ד, שהרי הציעו להם שאם ימירו דתם ישארו בחיים, וקדשו ה' במסירות נפש. וכתב שם שבעיר האניע בליטא, צוה הרשע שיפרידו בין האנשים ובין הנשים, שאם ייהרגו האנשים תחילה אולי נשים דעתן קלות להתפתות, שלא יחזקו אותן האנשים. ורבי משה הי"ד רב העיר, יצא מהגדר והלך למקום אסיפת הנשים וקרא להם בקול גדול שיתחזקו מאד לייחד שם ה' הגדול והנורא, וימסרו נפשן על קידוש השם, ותיכף לאחר מכן צעקו כולן "שמע ישראל" "ואהבת את ה' אלקיך".

הגאון הזה התחנן אל נפשו וביקש מאלקיניו וגם מהרשעים לראות במיתת אשתו ובניו, ושיהרג הוא באחרונה, למען יראה שכולם הם קדושי ה' ואין פרץ ואין יוצא חוץ. לא אמר 'אל אראה ברעתי; אלא ביקש והתפלל שיראה במיתת אשתו ובניו. מבהיל על הרעיון. הי"ד.

כ"ג סיון - יום מסוגל לישועה ולשמחה

מובא במגילת אסתר (ח, ט) **וַיִּקְרָאוּ סִפְרֵי הַמֶּלֶךְ בַּעַת הַהִיא בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי הוּא חֹדֶשׁ סִיוֹן בְּשָׁלוֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בּו וַיִּפְתַּח כָּל אֲשֶׁר צָוָה מְרַדְכִי אֶל הַיְהוּדִים וְאֶל הָאֲחַשְׁדָּרְפָּנִים וְהַפְּחוּתֵי וְשָׂרֵי הַמְּדִינֹת אֲשֶׁר מֵהֵדוּ וְעַד פּוֹשׁ שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וּמֵאָה מְדִינָה מְדִינָה כְּכַתְּבָהּ וְעַם וְעַם כְּלָשָׁנוּ וְאֶל הַיְהוּדִים כְּכַתְּבָם וְכָל־שׁוֹנֵם".**

חנה זה הפסוק הגדול שבכל כ"ד ספרים הוא הארוך ביותר בתנ"ך, כי הוא לטובתן של ישראל, לכך יש לו כבוד זה שהוא גדול מכל פסוק, מ"ג תיבות, ובפסוק (אסתר ג, יט "ויקראו" דהמן - מ' תיבות, לבטל התורה שניתנה במ' יום, וזה הפסוק ג' תיבות יותר כנגד ג' צומות שביטלו כתיבת ספרים של המן. מ"ג תיבות כנגד מ' יום דמתן תורה, והיא משולשת (ע"י שבת פח). "בעת ההיא" - בעת צרה, וכתוב (ירמיה ל, ז) "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע", אותיות "ומהמן יושע".

"חודש השלישי" - זכות דמתן תורה שהיא בסיון עמדה. "סיון" - נעשו סוונים למקום כי בו קיבלו התורה. (תוספות השלם אסתר ח, ט)

ולכן המתינו בזמנו עד חודש סיון שבו קבלנו התורה, דזכות קבלת התורה שקבלנו אז ואשר מקבלים אותה עתה מרצון בביטול כל מודעי (ע"י שבת פח). יהיה לעזר ולהועיל לבטל הגזירה. וגם 'סיון' עולה ריבוע אדנ"י, ו'אסתר' מילוי אדנ"י, ותורה שבע"פ הוא נגד שם אדנ"י, וכל זה יגן להפר הגזירה וכו'. "ונשלוח ספרים" על ידי מרדכי ואסתר ביום כ"ג סיון, דיום הששי בסיון קבלנו התורה, ועוד טו"ב ימים שעתה קבלנו ברצון טוב, הם כ"ג. (נחל אשכול לחיד"א אסתר ח, ה)

מאמרי הפרשה

וַיִּדְבֹר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
לְאמֹר" (א, א)

אש מים ומדבר

במד"ש תנחומא (פרק ד) אמרו: וידבר ה' אל משה במדבר סיני. ולמה במדבר סיני? מכאן שנו רבותינו: בשלשה דברים ניתנה התורה, באש במים ובמדבר, וכו'. ולמה ניתנה בשלשה דברים הללו? לומר לך, מה דברים הללו חינם לכל באי עולם - אף התורה חינם לכל באי עולם, וכו'. ולמה במדבר סיני? אלא כל מי שאינו עושה עצמו הפקר כמדבר, אינו יכול לקנות את התורה, לכך נאמר: במדבר סיני. ע"כ.

ופירש מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי יהודה צדקה זצוק"ל, כי בשלושת הדברים הללו - אש, מים ומדבר, רמזים התנאים להצלחה בלימוד, אשר מבלעדיהם אין כמעט כל סיכוי שהלומד יראה חיל בלימודו.

האש - מסמל את הלימוד בחשק ובהתלהבות. המים - הם סמל הענווה, בהיותם זורמים תמיד לכיוון מטה, אל המדרון. והמדבר - מסמל את רצונו של נותן התורה שיפקיר הלומד כליל את עצמו ואת רכושו, וכפי שאומר המדרש: כמדבר שהכל דשין בו. כלומר, שלא יהיה אכפת לו על ממונו, טרחתו וכבודו, ויבין וידע שחיי המותרות הינם ההיפך הגמור מחיי התורה.

מסירות הנפש של העם היהודי למען הבורא ותורתו

הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין זצ"ל (בהקדמתו לספרו "אור המאיר") ביאר באופן מופלא את המסר שיש בשלושת הכוחות, אש מים ומדבר. הנה במשך כל הדורות קמו מסיתים ומשטינים על התורה, וניסו לאבדה מישאל, ורק בזכות ה'אש' של אברהם אבינו, שמסר נפשו על כבשן האש, נמסר כוח מסירות הנפש לישראל, ולכן היה בכוחם להתגבר על כל המשטינים.

וזהו, אם יבוא מאן דהוא וינסה לטעון, כי רק אברהם אבינו היה יחיד ומיוחד בכוח מסירות הנפש שלו, וכי רק הוא היה יכול לעמוד בכך, ומנין לנו אפוא לומר, שהעם היהודי בכללותו ניחן אף הוא בכוחות האדירים הללו?!

על כן מציין המדרש את ה'מים', הרומזים למי ים סוף, והם המוכיחים לנו על מידת מסירות הנפש של כל העם, שהרי כל ישראל, ללא יוצא מן הכלל, השליכו עצמם אל תוך הים ונכנסו לתוכו, ככתוב (שמות יד, טז): 'ויבאו בני ישראל בתוך הים'.

ואם עדיין תהיה רשות לטעון לטעון, כיצד אפשר להביא ראיה מאירוע יחיד? אולי רק פעם אחת היה בכוחם להשליך נפשם מנגד, ומנין לנו שבכחם לגלות עקביות ולהתמודד עם כוחות ה'שע' במסירות נפש לאורך כל החיים? **לכן** ניתנה התורה ב'מדבר', שם אנו רואים כיצד עם ישראל מתגלה במלוא יפעתו, כאשר הוא הולך אחרי הקב"ה במקום נחשים ועקרבים, לא יום אחד ולא יומיים, אלא במשך תקופה ארוכה של 40 שנה, עם ילדים קטנים על זרועותיהם, ומסרו נפשם בעוזבם ארץ נושבת. וכמאמר הכתוב (ירמיהו ב, ב): 'זכרתי לך חסד נעורייך, אהבת כלולותיך, לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה'.

כל אלו מוכיחים על מסירות הנפש העקבית של העם היהודי למען הבורא ולמען תורתו. ומסירות-נפש זו אינה מתבטאת רק בדברים גדולים. גם כאשר אדם מוותר, למען התורה, על דבר מסויים שהוא חושק בו, גם לזה מסירות נפש יקרא!

שנאתם של האומות לישראל בגלל התורה

בספר "מאיר לארץ" (לרבי מאיר ביקיאים, בפרשתינו) ציין לדברי המדרש (ילקוט שמעוני, במדבר רמז תרפד) המספר, כי אומות העולם נתקנאו בישראל שקבלו את התורה, ומאז ועד היום הם מקנאים ושונאים אותנו מחמת התורה הקדושה.

והנה אמרו רז"ל (עבודה זרה ב:), שהקב"ה ביקש בתחילה לתת להם את התורה אך הם לא קיבלוה, כמו שכתוב (דברים לג, ב): וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן. אם כן למה נתקנאו? כי בשעה שאמר להם הקב"ה 'הביאו ספר יוחסין שלכם' - ולא היה להם, אמרו: הלוא גם ישראל הם כמונו, שכן אין להם ספר יוחסין, וכל שכן שהיו בתוך גלות מצרים, ואם שלטו בהם המצרים - כל שכן בנשותיהם. מה עשו ישראל? מיד (א, יח): ויתילדו על משפחותם, ושם י"ה העיד עליהם שלא שלטו בנשיהם, כמו שכתוב (במדבר נו, ה): הפלואי החנוכי וגו'. וכך כתיב (תהלים קכב, ד): ששם עלו שבטים שבטי י"ה עדות לישראל. אבל אומות העולם לא היה להם ספר יוחסין, ועל כן נתקנאו בישראל.

וזהו שאמר הכתוב (תהלים צו, ז): הכו לה' משפחות עמים, ר"ת: מעל"ה. ועל זה כתוב (להלן פסוק ג): מבן עשרים שנה ומעל"ה, שנתנו יוחסין מבן עשרים שנה, מפני שבית דין של מעלה מקבלים ועונשים את האדם מבן עשרים. וזה מה שרמז הכתוב (דברים לג, ב): וזרח משעיר למו, 'משעיר' אותיות עשרי"ם. 'למו הופיע מהר פארן' - ר"ת עם הכולל בגימטריא 'מעל"ה' [עם אותיותיה].

וזהו שנתקנאו בישראל שהיה להם ספר יוחסין, ועדיין הם עומדים בקנאתם ובשנאתם, שצוה הקב"ה: שאו את ראש כל עדת בני ישראל, ועל זה נתקנאו שגברו ישראל עליהם, ובמקום ומעל"ה נותן לכם כסא למלכות בית דוד. 'מעל"ה' נוטריקון: מוכן לשבת על הכסא. (דברי פי חכם חן)

"בְּמִדְבַר סִינִי" (א, א)

חמשה שמות למדבר סיני

חמשה שמות יש לו: מדבר "צין" - שנצטוו עליו. מדבר "קדש" - שנתקדשו ישראל עליו. מדבר "קדמות" - שנתנה קדומה עליו. מדבר "פארן" - שפרו ורבו עליה ישראל, כי כל אחד נתעברה אשתו וזכר במצות (דברים ה, כז): שובו לכם לאהליכם. מדבר "סיני" - שירדה שנהא לאומות העולם עליו. (שבת פט.)

"שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם" (א, ב)

מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה

חומש "במדבר" נקרא גם "חומש הפקודים" - על שם הציווי הראשון בחומש, בו ציווה הקב"ה את משה רבנו לערוך "מפקד אוכלוסין" לבני ישראל במדבר סיני.

ו**כתב** רש"י הקדוש, כי מתוך חיבתן לפניו מונה אותם בכל שעה. כשיצאו ממצרים - מנה אותם, כשנפלו בעגל - מנאן לידע מנין הנותרים, וכשבא להשרות שכירתו עליהן במשכן - שוב מנאן.

וכמו אבא שאוהב מאוד את בניו, וכאשר חוזר מעבודתו נכנס לחדר הילדים ורואה אותם ישנים, ומתבונן לראות שהכל בסדר, מסדר אותם ומכסה אותם, ואח"כ נכנס פעם נוספת ומתבונן בילדים וכו'. כך פרשתינו עוסקת באוצרו החשוב של הקב"ה - בנו האהוב - בני בכורי ישראל. חביבין ישראל שנקראו בנים למקום, שנאמר (דברים יד, א): "בנים אתם לה' אלהיכם" ומתוך חיבתו הוא מתבונן בנו שוב ושוב, ו'סופר' אותנו.

וצריך להבין, וכי זקוק הקב"ה למפקד בכדי לדעת את מספר בני ישראל? עונה על כך רש"י, כי אע"פ שהקב"ה ללא ספק יודע את מספר בני ישראל גם ללא מנייתם, מכל מקום ציווה לפקוד אותם בכדי להודיע חיבתן - כלומר, לבטא את האהבה והחיבה של הקב"ה לעם ישראל.

ה**מפקד** מבטא כי כולם שווים אצל הקב"ה. "גם בני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון" (תהלים מט, ג). אין פוקדים את העם לפי כשרונותיהם ותכונת נפשם, אלא פוקדים את הנקודה הפנימית השווה בכולם, ומבחינת אותה נקודה - אין הבדל בין יהודי ליהודי.

אי לכך, הקשר של הקב"ה לכל אחד מיישראל אינו לפי ייחוסו, מעמדו או מצבו הכלכלי וכדומה, אלא מתוך אהבה וחיבה לכל אדם באשר הוא אדם. אהבה שאינה מותנית ותלויה בגורם משתנה, אלא נעוצה בנקודה היהודית השווה בכולם.

ע"י המנין ידע להעריך את מעשיו

ה**מְפָקֵד** הביא לידי כך שתהא השכינה שורה בישראל, שכן כל אחד ואחד שם על לבו, כי יש חשבון מדויק, והוא עלול להכריע את גורל העולם כולו, כפי שאמרו חז"ל (קידושין מ:): "לעולם יראה האדם את עצמו, ואת כל העולם, חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת - אשריו שמכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות. עבר עבירה

אחת - אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם לכף חובה". חשבון זה של כל יחיד, שהוא אחד מרבים, מביא לידי תשובה וממילא לידי השראת שכינה בישראל. (של"ה הקדוש).

עשר פעמים נמנו עם ישראל

אמרו רז"ל (במדבר רבה, במדבר פ"ב סי"א) עשר פעמים נמנו ישראל, ובפעם העשירית יהיה קודש לה', כמו שלתפלה צריך מנין, והעשירי יהיה קודש, כי כבר ניתן לומר קדיש וכל דבר שבקדושה במנין, כך במנין העשירי יהיה כשיבוא משיח צדקנו.

וז"ל המדרש שם: אלה פיקודי בני ישראל לבית אבותם. בעשרה מקומות נמנו ישראל. אחד, בירידתן למצרים [שנאמר] (דברים י, כב) בשבעים נפש ירדו אבותיך למצרים. ואחת בעלייתן [שנאמר] (שמות יב, לז) ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה [כשש מאות רגלי] וגו'. ואחת אחר מעשה העגל [שנאמר] (שם ל, יב) כי תשא את ראש בני ישראל וגו' ושנים בחומש הפיקודים, אחד בדגלים, (במדבר א') ואחד בחילוק הארץ [שם כו']. ושנים, בימי שאול (שמואל א' טו, ד) ויפקדם בטלאים. (שם יא ח) ויפקדם בבוק. ואחד בימי דוד, [שנאמר] (שמואל ב' כד, ט) ויתן יואב את מספר מפקד העם. ואחד בימי עזרא [שנאמר] (עזרא ב, סד) כל הקהל כאחד ארבע רבוא וגו'. ואחד לעתיד לבא (ירמיה לג, יג) עוד תעברנה הצאן על ידי מונה.

ודע שכאשר מלך המשיח ימנה את ישראל ויראה המשיח שישראל עושים רצונו של מקום, אזי נתן הוא לכל אחד ואחד מלבוש וכתר רוחני, כמו שניתן לאבותינו במתן תורה.

סגולה נפלאה נגד עין הרע

אלא שצריך להבין, איך צוה אותם הקב"ה למנות את בני ישראל? והרי ידוע כי על ידי המניין שולט עין הרע! התירוץ לזה, מובא בספר 'אדרת אליהו' לרבנו יוסף חיים זצוק"ל, בשם ר' שמשון מאוסטרופולי זצוק"ל הי"ד. אך קודם לכן אספר, כי בהיותי בחור בגיל שבע עשרה לערך, למדתי אז בכיתת מו"ר מרן ראש הישיבה זצוק"ל, ובהפסקות זכיתי ללמוד עם הצדיק החכם ר' יוסף וולטוך זצ"ל, וביחד למדנו ב"ה כמה וכמה מסכתות. ובערב הייתי מלווה אותו לאכסניא שהיה מתארח. פעם אחת ביום חמישי של פרשת במדבר, כאשר עברנו בשכונת מאה שערים, עבר גוי אחד והסתכל במשך דקות ספורות בהסתכלות חזקה מאוד על ר' יוסף, ושמתי לבי לכך שר' יוסף הניח את הגודל שלו על הנחיר, ואומר בלחש: 'איש איש איש' - ג' פעמים. כששאלתי אותו לפשר הענין, אמר לי: וכי לא ראית שהגוי הנ"ל שם עלי "עין הרע" והתבונן בי? אמרתי לו: א"כ מה הועלת בכך ששמת את הגודל על הנחיר ואמרת ג' פעמים "איש"? ענה לי: עדיין אתה צעיר, וכאשר תתחתן בעזרת השם אסביר לך, כי יש בזה סודות גדולים. אמרתי לו בבדיחות: אם לא תגלה לי - יגלו לי מן השמים. והוא צחק והשיב בבדיחות: בחלומות... וכך נפרדנו בברכת שבת שלום.

באותה שבת, נסענו עם ראש הישיבה לעשות את השבת בעיר צפת, והאכסניא הייתה אצל משפחת שבבו הי"ו. בבוקר יום שישי עלינו לרכבת ונסענו לחיפה, ומשם באוטובוס לצפת. ובמשך כל הדרך, היה מו"ר ראש הישיבה אומר לנו חידושים על מסכת יבמות מהמחברת שלו עד שהגענו לצפת, ואז כל אחד הלך לדרכו להכין עצמו לקראת שבת קודש. אני עבדכם, אמרתי אל לבי אולי יאמר לי ראש הישיבה לומר איזה דבר תורה על השולחן בליל שבת קודש, ולכן נכנסתי לאחד מבתי המדרש ללמוד חידוש כלשהו על הפרשה. ופתחתי בספר "אדרת אליהו" לרבנו יוסף חיים, וראיתי שהוא שואל את השאלה, איך אפשר למנות את בני ישראל, והרי על ידי זה תשלוט במ עין הרע?

וכך הוא כותב: "מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן, ואתכם יהיו איש איש למטה". יובן בס"ד לרמוז קשר הפסוקים, ונקדים בס"ד מה שכתב הרב הקדוש מורינו הרב שמשון מאוסטרופולי זיע"א זלה"ה (בספרו הבהיר 'דן ידן' במאמר י"ד דף צ"ז), וז"ל: פירוש, מה שאמרו רז"ל בפרק ערבי פסחים (פסחים קי.) שיתן הגודל בנחיר ימין וכן בשמאל, ידוע כי 'נחיר' גימטריא מספר רס"ח, וכן נחיר השני גימטריא רס"ח. והנה רס"ח נחסר ממנו מ"ג להשלים למנין שי"א, שהוא סוד שי"א נימין קדישין. וכיצד יהיה ב' פעמים שי"א? יעשה כך: נחיר שהוא רס"ח ישים בו גודל שמספרו מ"ג, רס"ח ומ"ג גימטריא שי"א, וכן יעשה בנחיר ימין וכן יעשה בנחיר שמאל.

והנה, ב' פעמים שי"א - גימטריא תרכ"ב, והסוד (חבקוק ג, ח): כי תרכב על סוסך מרכבותיך ישועה, כשהוא בדרך אינו צריך שיתירא מן עין הרע. וזהו שאמרו, שהתקנה בנחיר שיש בו שי"א נימין קדישין וכו', עכ"ד זלה"ה ע"ש. וכתב שם הרב המפרש 'קרבן הצבאי' ז"ל, וזו לשונו: פירוש, שבגמרא אמרו שיש תקון לעין הרע שלא תשלוט, כי

יתן הגודל בנחיר ימין וכן בשמאל, באופן שיוכל לראות בעצמו את נחיריו. ואמר בסודו, שיש בכל נחיר האחד שי"א נימין קדישין, והנה לא רמיזא ה-שי"א בנחיר אלא א"כ יתן הגודל בו, שאז נשלם השי"א בו וכו' ע"ש.

והנה, באמת בגמרא בפסחים (שם) הוזכרה סגולה זו בשביל הזוגות. ואולי קבלה היא ביד רבנו בעל הקרנים ז"ל ורבנו מהר"ש ז"ל, שהיא סגולה להציל גם מעין הרע. ויתכן, שענין הזוגות הוא גם-כן עין הרע, וא"כ הכל אחד.

עכ"פ, הרי מצינו תיקון שלא תשלוט עין הרע, והוא שיתן הגודל בנחיר ימין להשלים למספר שי"א להמשיך שפע משי"א נימין קדישין שבימין, וכן יתן נמי הגודל השני בנחיר שמאל להשלים מספר שי"א, להמשיך שפע משי"א נימין קדישין, להנצל מעין הרע.

ובזה יובן בס"ד מה שרמז השם יתברך למשה ואהרן ואמר, מבן עשרים שנה וכו' תפקדו אותם לצבאותם אתה ואהרן. ואם תאמר, ואיך תפקדם? והלא יש לחוש לעין הרע שלא תשלוט ח"ו, לכן אמר: ואתכם יהיו איש איש, כלומר אתכם יהיו - בעזרתכם, אי"ש אי"ש - הוא סוד שי"א שי"א נימין קדישין, שרמז לו על הסגולה הנזכרת שהיא שי"א נימין מימין ושי"א משמאל להציל אותם מעין הרע.

ובזה יובן בס"ד מה שאמר בפרשת שלח לך (במדבר יג, ב): אי"ש אחד אי"ש אחד, לשון כפול, לרמז על שי"א ושי"א הנזכרים שימשיכו אותם לשלחם עמהם, אולי לא תזיק הסטרא-אחרא שהיא עינא בישא להחטיאם. ע"כ דברי רבינו יוסף חיים.

כשראיתי דברים אלו שמחתי מאוד, כי הנה גילו לי מן השמים מה עשה הצדיק רבי יוסף וולטוך זצ"ל. ובליל שבת אכן אמר לי ראש הישיבה: בניהו תאמר איזה דבר תורה, וסיפרתי את המעשה שראיתי אצל רבי יוסף בענין הגוי הנ"ל, ואמרתי את מה שכותב רבנו יוסף חיים ב'אדרת אליהו' והיינו שמחים מאוד.

ביום ראשון חזרנו לירושלים, ובצהריים לאחר השיעור עם ראש הישיבה - פגשתי בצדיק רבי יוסף וולטוך, ואמרתי לו שגילו לי כבר מן השמים, והסברתי לו את כל מה שכתוב שם, ושמח שמחה גדולה.

"שאו את ראש כל עדת בני ישראל" (א, ב)

ללמד סניגוריה על עם ישראל

שאל רבנו יוסף חיים מבבל (בספרו 'עוד יוסף חי'): לכאורה המילה "כל" מיותרת, שכן היה די לומר: "שאו את ראש עדת בני ישראל", וממילא נבין שהמדובר בכל כלל ישראל? ועוד, מדוע נכתב לבית אבותם?

והשיב על כך, כי הנה ידוע שצריך כל אדם ליהרר שלא ידבר חובה וקטרוג על ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, ואפילו על הרשעים שבהם. ואף על פי שהחכם צריך להוכיח את רשעי ישראל ורשאי לדבר עמהם קשות כדי להחזירם למוטב, עם כל זה לפני הקדוש ברוך הוא לא ידבר חובה וקטרוג, שהרי ישעיה הנביא ע"ה שאמר לקדוש ברוך הוא (ישעיהו ו, ה): "ובתוך עם טמא שפתים אנכי יושב" - נענש, ואפילו שבאמת היו רשעים.

וסיפר רבנו יוסף חיים זצ"ל על כך, כי שמע מאדם המדבר בגנות עם ישראל היושבים בארצות אירופה ואומר כי הם מחללי שבת בפרהסיא מקטנם ועד גדולם, ואוכלים מאכלות אסורות, ועוד הרבה בגנותם. אמר לו הרב: מדוע אתה מקטרג על עם ישראל? וכי מישהו שאל אותך עליהם? ענה: וכי איזה שבח יש ביהודים האלו שאני אספר עליהם? אמר לו הרב: יש ויש, שהרי תמצא באותם אנשים שמחללים שבתות, ואוכלים בשר חזיר, ובשר וחלב, ושותים יין עם הגויים, ובכל זאת מחזיקים ביהדות אומרים בפה מלא שהם יהודים ולא מתביישים בכך, ואדרבה מתגאים ביהדותם! **ובזה** יובן הפסוק "שאו את ראש כל עדת בני ישראל", שתיבת "כל" באה לרמז, כי אפילו לאותם בעלי עבירות תעשו נשיאות בשבח וזכות וסניגוריה. ואיזה שבח תמצאו להם? - "למשפחותם לבית אבותם", דהיינו שיש להם מעלה שלא נושאים נשים נכריות, אלא רק נדבקים למשפחותם שהם לבית אבותם, והם נוהרים בזה, מפני שחביב עליהם שם יהדותם שלא יפסק מורעם ולא יוסר מעליהם. עכ"ד.

ועל רבי יצחק לוי מברדיצ'וב זצ"ל המכונה 'סנגורן של ישראל' מסופר, כי פעם עבר ליד אדם שהיה מעשן סיגריה בשבת. ובראותו את הרב, התבייש וזרק את הסיגריה מידו. נשא הרב את עינו למרום ואמר: ריבוננו של עולם! איזה עם נפלא יש לך! הנה, אפילו כשהם מחללים שבת בפרהסיא, עדיין יש להם בושת פנים במעשי העבירה! וכך היה רגיל הרב למצוא תמיד סניגוריה על עם ישראל.

ופעם אחרת ראה אדם מעשן בשבת, ואמר לו: אולי אינך יודע ששבת היום? ענה: אני יודע. אמר ר' יצחק לוי: ראו, שאפילו שהוא מחלל שבת, בכל זאת אינו משקר!!

ובתלמוד (שבת קכז.) מסופר על אדם אחד שירד מגליל העליון ונשכר אצל בעל הבית אחד בדרום. לאחר שלוש שנים של עבודה, בערב יום הכפורים, אמר לאדון: תן לי שכרי ואלך ואזון את אשתי ובני. אמר לו: אין לי מעות. ביקש ממנו פירות במקום הכסף, אך האדון אמר לו כי אין ברשותו. ביקש שוב: תן לי קרקע, - אין לי. תן לי בהמה, - אין לי. תן לי כרים וכסתות, - אין לי. ארז את חפציו והלך לביתו בפחי נפש.

לאחר הרגל, נטל בעל הבית שכרו בידו, ועמו שלושה חמורים מלאים של מאכל ומשתה ומיני מגדים, והלך לביתו של השכיר, אכלו ושתו ונתן לו שכרו בשפע רב.

אמר לו: בשעה שאמרתי לך אין לי מעות, במה חשדת אותי? אמר לו: דנתי אותך לכף זכות, שמא נודמנה לך סחורה בזול וקנית אותה בכל כספך.

ובשעה שאמרתי אין לי בהמה? אמרתי שמא השכרת ביד אחרים. ובשעה שאמרתי אין לי כרים וכסתות? אמרתי, שמא הקדשת כל נכסיך לשמים. אמר לו בעל הבית: בשבועה! שבדיוק כן היה, והקדשתי כל נכסי משום הורקנוס בני שלא עסק בתורה, ולא רציתי שיירש אותי. וכשבאתי אצל חברי בדרום התירו לי כל נדרי, לכן עכשיו יש לי כדי לשלם חובך. וסיים: ואתה, כשם שדנתני לזכות, הקדוש ברוך הוא ידון אותך לזכות.

וכתב הגאון רבי אריה ליב יעלין (בפירושו 'פה עינים') בשם השאילתות, שאותו אדם שהיה בגליל העליון הוא רבי עקיבא, שנשא את רחל בתו של כלבא שבוע, ועוד לפני שלמד תורה, היה צניע ומעלי כפי שמעידים לנו חז"ל (כתובות סב:), ובעל הבית שלו היה רבי אלעזר בן הורקנוס [וככל הנראה, בנו נקרא על שם אביו].

נתאר לעצמנו, באיזה מצב היה אותו שכיר שעזב את אשתו ובניו, ולאחר שלוש שנות עבודה הוא מבקש משכורתו עליה עבד ביועת אפו, ואילו בעל הבית עונה לו: אין לי. ולאחר שניסה לבקש כל מה שאפשר, הוא יוצא ממנו בידים ריקניות והולך לביתו. אדם אחר היה אומר: פעם ראשונה, אני עוד מסוגל לדון לכף זכות, וכן פעם שניה וכו', אבל לאחר חמש פעמים שהלה מתחמק, אני לא מסוגל כבר לדון אותו לכף זכות. ולא עוד, אלא שרואה הוא לנגד עיניו את כל נכסיו של בעל הבית, ובעל הבית אומר לו להיפך! בודאי כי במצב שכזה אי אפשר לדונו לכף זכות! ובכל זאת הוא דן אותו לכף זכות, והמציאות הוכיחה את עצמה, שכפי שדן אותו כך היה.

על אחת כמה וכמה, שיש לדון כל יהודי לכף זכות, ובפרט שברוב המקרים ישנם הרבה צדדים המחייבים זאת, וכשם שנדון את חברנו לכף זכות על אף שלא היה כך, הקדוש ברוך הוא גם ידונו לכף זכות גם במקרה שהאמת אינה כן. (לבוש יוסף)

"שֵׂאוּ אֶת רֵאשׁ כָּל עֵדֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (א, ב)

להגביה ולהרים נשמות עם ישראל

עליכם לשאת ולהגביה את נשמות ישראל אל ה"ראש" שלהם - שורש ומקור הנשמה. (ספר המאמרים)

דבר שבמנין אפילו באלף לא בטל

רבי יצחק מאיר מגור בעל חידושי הרי"ם, היה אומר: הקב"ה ציוה למנות את ישראל כדי שיהיו "דבר שבמנין", ודבר שבמנין אפילו באלף לא בטל.

גם הקב"ה נמנה עם ישראל

רוצה לומר, מי שהוא ראש ומתנשא לכל לראש, תמנו עמכם. אמר הקב"ה למשה: צרף אותי עמהם להשלים החשבון. וזהו שאמר (תהלים טז, ה): ה' מנת חלקי וכוס"י, לשון תכוסו על השה שהוא לשון מנין, כך הקב"ה מצטרף לחשבון עם ישראל ונמנה עמהם, וכן עשה בכניסתו למצרים, והיו שבעים נפש חסר אחת, והשלים הקב"ה למניינם. וכל שעה שישאל נמנים לדבר מצוה - שכינה עמהם (רבנו אפרים ז"ל, הובא בנחל קדומים).

"בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת" (א, ב)

האוהב נהנה להזכיר שם אוהבו

חביבין ישראל לפני, שאני רוצה שתזכיר שמותם שיש לי נחת רוח להזכיר שמם. כי השונא אינו רוצה להזכיר שם שונאו, אבל האוהב רוצה בכל פעם להזכיר שם אוהבו. וכן הוא טעם (שמות לה, ל): ראו קרא ה' בשם בצלאל, וכן (שמות לג, יז): ואדעך בשם. (הרב פני דוד זיע"א).

"כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם" (א, ב)

משה רבנו ע"ה ידע גלגוליהם של ישראל

משה רבנו ע"ה ידע כמה פעמים יתגלגל כל אחד מישראל, וזהו סוד: כל זכר לגלגלותם, מלשון גלגול ועיבור. וכתב הגאון חיד"א, כי בדווקא אמר הפסוק: "כל זכר לגלגלותם", שכן דוקא הזכר בא בגלגול, משא"כ הנקבות, בדרך כלל אינן באות בגלגול.

וכותב ה"ערבי נחל", מדוע מלך שלמה המלך על כל העולם כולו, ואף על החי ועל הצומח, בעוד דוד אביו, ואפילו משה רבנו - לא מלכו אלא על ישראל בלבד?! אין זאת, הוא כותב, אלא משום שעד לתקופת שלמה המלך, קיננה נשמה חדשה בכל יהודי שנולד. אולם, מתקופתו ואילך, החלו הנשמות להתגלגל ולבוא לעולם הזה, וכך אירע שנשמות ישראל התגלגלו גם בקרב הנכרים, ואף בגופם של בעלי חיים וגם בצמחים וכדומה. ומאחר שהובטח לשלמה המלך שימלוך על כל ישראל, נוצר צורך להמליכו על כל העולם, כדי שגם אותם גלגולים יהיו נתונים למרותו.

מנין עם ישראל כמספר המלאכים

מספר מחנות ישראל והדגלים, כמספר המלאכים בארבעה מחנות שכינה. ועל כן אמר 'במספר שמות', כלומר במספר המלאכים. שכן היו ישראל באותו מעמד קדוש כמלאכים גופנים כאן למטה, ומספרם כמספר המלאכים המשרתים במרום. וזהו שאמר: תפקדו אותם לצבאותם, כלומר, נגד צבאות השמות, כי ישראל הם צבאות מטה נגד צבאות מעלה. (רבינו בחיי)

"תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאוֹתָם" (א, ג)

מדוע אסור למנות ציבור?

רבנו בחיי מבאר מדוע אסרה תורה למנות את הציבור לגולגלותם, כי עד עתה נמצא כל יחיד בתוך כלל הרבים, ולפיכך ניצול הוא מדין שמים בזכות הכלל. אמנם, ברגע שמונים ופורטים את הכלל להרבה יחידים, אזי נידון כל יחיד לבדו.

ומסופר על הגאון רבי מאיר שמחה מדוינסק זצ"ל בעל ה'אור שמח', שכאשר חלה את חוליו האחרון, נשאל מחכם גדול אחד, האם כדאי שיתפללו עליו בישיבות ובתי כנסיות ויאמרו תהלים לרפואתו. והשיב, כי מוטב שלא יתפללו במיוחד עבורו, שכן על ידי זה ייפרד מתוך הכלל, והתביעה עליו בשמים תהיה גדולה יותר, כאשר ידונו אותו לפי מעשיו, שלא בתוך כלל ישראל.

לפי זה מובן, שכאשר דוד מנה את העם, נפרדה החבילה של כלל ישראל, והיה כל יחיד נידון כבודד. כיון שכך, נתרבתה עליהם מידת הדין, ולכן נידונו במגיפה.

ויש להביא כאן את מה שכתב הזוהר הקדוש (נח, דף סט): על ענין השונמית שאמר לה אלישע (מלכים ב' ד, יג): היש לדבר לך אל המלך או אל שר הצבא, ותאמר בתוך עמי אנכי יושבת. ויש לבאר, מה ענתה לו השונמית על מה שאמר לה היש לך לדבר אל המלך, ומה בכך אם בתוך עמה היא יושבת? אלא, אומר הזוהר הקדוש, היה זה ביום ראש השנה, וכך אמרה לו: כעת אני כלולה בתוך עמי, ואם תתפלל עלי לבד - ייזכרו עוונותי ביחידות, ובכך אינני חפצה. (מוסר חכמים).

"וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם" (א, ה)

הרמזים והסודות בשמות הנשיאים

"לְרֵאוּבֵן אֱלִיצֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר" (א, ה) מה הצור סובל כל מה שבבית, כך הקב"ה סבל עוונותיו של ראוּבֵן, ומחל לו כשעשה תשובה. וממי למד? מיהודה, כשאמר (בראשית לח, כד): הוציאוה ותשרף. וזהו שד"י-או"ר - הושלך לאש ואז הודה, וגרם גם לראובן להודות.

"לְיְהוּדָה נַחֲשֹׁן בֶּן עֲמִינָדָב" (א, ז) שירד נחשול של ים בטרם נבקע, והנו"ן מתחלף בלמ"ד, בן עמינדב, שנעשה נדיבו של הקב"ה. לכן זכה יהודה למלכות, היתה יהודה לקדשו (תהלים קיד, א), מלמד שקידש שמו של הקב"ה על הים, ומחמת כן - ישראל ממשלותיו, נעשה מושל לישראל.

ועיין בזוהר הקדוש פרשת נשא (קכד:), שכאשר השליכו עץ עם שם ה' למים במי מרה ושתו כולם ויצאו נקיים, הוברר שהנקבות נשמרו מן המצרים, והזכרים נשמרו מן המצריות, ובכך הוסר חשד ישראל בנשותיהם, ושוב לא יכלו

המצרים להלעזו עליהם, שהיו מקטרגים ואומרים שבניהם של ישראל צאצאיהם הם, ומיד כשנבדקו ונמצאו נקיים, ייחד הקב"ה שמו על ישראל. וזה שכתוב במי מרה (שמות טו, כה): שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו, עכ"ד הזוהר הקדוש, עי"ש. (מוסר חכמים)

"לִישָׁשְׁכָר נִתְנָאֵל בֶּן צוּעֵר" (א, ח) נתנאל - שנתנו התורה בלבם. בן צוער - שקבלו עליהם טורח צער של כל ישראל, שהיו שואלים ומשיבים להם.

"לְבָנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֵלֵי־שִׁמְעֹן בֶּן עֲמִיהוּד" (א, י) הוא היה סבו של יהושע בן נון, ככתוב בדברי הימים (א' ז, כו): עמיהוד בנו, אלישמע בנו, נון בנו, יהושע בנו. (צל העדה) ונקרא כך על שם מעשה יוסף הצדיק. אמר הקב"ה: אל"י שמ"ע יוסף שצויתיו על הזנות, ולא שמע אל אדונו. אמר הקב"ה: עמי היה, שכבש את יצרו לעשות רצוני. ומה שכר גמלו האל, על שקידש שמו של הקב"ה? שפדאו צורו ונעשה מלך.

"לְגַד אֵלִיָּסָף בֶּן דְּעוּאֵל" (א, יד) ראיתי בספר 'אמרי נעם' (ויצא) שכתב, כי גד זכה שנקבר משה רבנו בחלקו, לפי שכשמינה ראש דגל לדן, היה יכול גד לומר: אני בכור לזלפה, ודן בכור לבלהה, וא"כ למה אני איני ראש דגל כמוהו? אך הוא לא דיבר נגד משה רבנו, לכן כתיב: אליסף בן דעואל, וכתיב לקמן (ב, יד) ברי"ש - רעואל, שעלה וזכה לריע אל שהוא משה רבנו שיקבר בחלקו. (נחל קדומים)

ועיין להרב חיד"א ז"ל בספרו נחל קדומים, שפירש את כל שמות נשיאי השבטים על דרך זו בשם מהר"א מגרמיזא ז"ל. ובסוף דבריו כתב וז"ל: וראיתי להקדוש רבנו שלמה אסתרוק ז"ל בפירושו כתב-יד, וזו לשונו: שמעתי שבכל מטה האמצעי של ד' דגלים - נזכר בסוף שמותיהם 'אל'. בדגל יהודה האמצעי - נתנאל, בדגל ראובן האמצעי - שלומיא"ל, בדגל אפרים האמצעי - גמליא"ל, בדגל דן האמצעי - פגעיא"ל. לקיים מה שנאמר (במדבר ה, ג): אשר אני שוכן בתוכם. וכן באו בנשיאים בחנוכתם זה אחר זה, נתנאל ביום ב', שלומיא"ל ביום ה', גמליאל ביום ח', ופגעיא"ל ביום י"א, וכשתצרך ב' ה' ח' י"א - עולה כ"ו, כשמו הקדוש שעולה כ"ו. ע"כ. וכעין זה כתב רבנו בחיי (לקמן ב, ב).

"אֵלֶּה קְרוּאֵי הַעֲדָה" (א, טז)

היו בנתינת עשרת הדברות

קריאי - ביו"ד כתיב, מלמד שכולם היו צדיקים, והם היו בנתינת עשרת הדברות. שהרי בפרשת קרח כתיב (במדבר טז, ב): "קראי מועד" - חסר יו"ד, על שהיו רשעים. (לקח טוב)

"וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה" (א, יז)

שלא יטריחו על הציבור

מלמד שהשביעו אותם שלא יטריחו על הציבור, שכן מצינו 'לקיחה' - לשון שבועה, שנאמר (שמות כב, ז): ולקח בעליו ולא ישלם. (מדרש הגדול)

"וַיִּתְּלֻדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם" (א, יח)

משה ואהרן התפללו על הגדלת האומה

עצם הדבר שכל איש מבני ישראל עבר לפני משה רבנו ואחיו קדוש ה', והוא נודע אליהם בשמו ושם אבותיו "בכתב בני ישראל", היה זה בשבילו זכות גדולה, שכן הם שמו עליו עיניהם לטובה ובקשו עליו רחמים, להרבות ולהגדיל את מספר בני ישראל. (רמב"ן).

"לְגַלְגַּלְתָּם" (א, יח)

הזכרים - הנאה לעולם

מה גולגולת זו יש בה דברים הרבה משובחים, עיניים לראות, אזנים לשמוע, פה לטעום וחוטם להריח, והן כולן הנאה לגוף. כך הזכרים הנאה לעולם, שאין העולם מתקיים אלא בשבילם, ועוד שהברית תלויה בזכר, שנאמר (ויקרא כו, מב): וזכרתי את בריתי [דורש "זכרתי" מלשון "זכר"] (מדרש הגדול)

"בְּנֵי נִפְתָּלִי תוֹלְדָתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם" (א, מב)

פתקו של נפתלי נותר בתיבה

הקשה הגאון רבי יצחק מוואלוז'ין זצ"ל בעל ה'פה קדוש', מדוע כאן נאמר 'בני נפתלי' ולא לבני, כמו שנאמר בשאר השבטים? והנצי"ב בספרו 'העמק דבר' כתב ליישב בשמו: שמעתי מפי חותני הגאון מוהרי"ץ זצ"ל בשם האר"י

הקדוש (ליקוטי תורה במדבר), שמתחילה היו מניחין כל הפתקאות לכל ישראל בתיבה אחת גדולה, ואחר כך באו כל הנשיאים כל אחד בתיבה שלו, ובוררים כל אחד את הפתקאות, וכל נשיא שמצא אחד משבטו - היה מטיל בתיבתו, ואחר כך מנה מה שנתקבץ בתיבתו, משום הכי כתוב בכולם 'לבני', פירוש, זה הפתקה שייך לזה השבט, אבל בני נפתלי האחרון, לא היה נשיא שלו בורר כלל, אלא כל שבטו נשאר בתיבה הגדולה, משום הכי כתוב בני.

ויש מתרצים, לפי שבנפתלי היו בנות יותר מבנים, לכך ברכו יעקב בלשון אשה (בראשית לט, כא): נפתלי אילה שלוחה הנותן, ראשי תיבות 'אשה'. ותדע לך שכן הוא, שהרי כשמתו ששים ריבוא אנשים ולא נשים, אז נתרבו נשים יותר מאנשים. לכך כתיב בנפתלי 'בני' ולא 'לבני', כי נתרבו בנות יותר מבנים. (בעל הטורים)

"אֵלֶּה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן... וַיְהִיו כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל... וַיְהִיו כָּל הַפְּקָדִים" (א, מד - מו)

רמז לשלשת טעמי הפקידה

שלוש פעמים חזר הכתוב ושנה אותן הלשוונות, לפי שכאן מרומזים שלושת הטעמים של הציווי לפקוד את ישראל:
 א. כדי שיעברו לפני משה ואהרן ויזכרו בשמותיהם, ושימו עליו עיניהם לטובה. ב. כדי לקבוע מי ראוי לצאת למלחמה, וכמה מספרם. ג. כדי להודיע כמה גדולים חסדי הבורא, כי משבעים נפש שירדו מצרימה, יצא מחנה עצום ורב של למעלה מששים ריבוא, אחרי תקופה כה קצרה. (כתב סופר)

"וְאֵת רֵאשֵׁם לֹא תִשָּׂא בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (א, מט)

בני תורה יראו עצמם נבדלים ומורמים מעם

כתב רש"י: כדאי הוא לגיון של מלך להיות נמנה לבד. שבט לוי נמנה לבד, כי עליהם מוטלים חובות נעלות יותר. וברמב"ם סוף הלכות שמיטה ויובל (שמיטה ויובל פי"ג הי"ג) מביא, כי כל תופשי התורה בימינו הם כשבט לוי. ומכך ניתן להסיק, כי גם בני התורה צריכים לראות עצמם שונים ונבדלים ומורמים מעם, ולעולם לא יוכלו להשוות ולבדוק מעלתם ביחס לבני ישראל, כי הם נדרשים למלאות חובותיהם ביתר דייקנות כמו הלוויים. (מוסר חכמים)

"וּבְנֵי הַמִּשְׁכָּן יוֹרְדוּ אֵת הַלְוִיִּם וּבְחַנַּת הַמִּשְׁכָּן יִקְיְמוּ אֵת הַלְוִיִּם וְהָזֶר הַקָּרֵב יוֹמֵת" (א, נא)

מדת הדין מתוחה על הזר הקרב

הלויים ובחנות המשכן יקימו - ר"ת: הוי"ה למפרע, וכן: הלויים, והזר הקרב יומת. וכבר הודעתך, כי בכל מקום שתמצא השם למפרע בהיפך אותיותיו - מורה על מדת הדין, כי כן הזכירו המן הרשע בהיפך אותיותיו, וכל זה איננו שוה לי, ונהפכה מדת הדין עליו. והנה בענין עבודת הלוויים הזכיר תחלה בכתוב הזה השם הנעלם, ואחר כך הזכיר השם המפורש שתי פעמים למפרע, להורות על מדת הדין שהיא מתוחה על הזר הקרב לעבודת הלוויים, כענין שנאמר בעוזא (דברי הימים יג, י).

והלויים יחנו סביב למשכן, ויאמר ה' לאדם לעבדה ולשמרה, לעבדה מבפנים ולשמרה מבחוץ, לעשות גדרים וסייגים לשמירת הגן שלא יכנסו כוחות הטומאה לפנים, וזהו סוד שמירת המקדש, שציווה הקב"ה לכהנים וללוויים, והנה הכל רמוז פנימי וחיצון. (שערי צדק, לרבי יוסף גיקאטיליא, השער התשיעי)

"וְהָזֶר הַקָּרֵב יוֹמֵת" (א, נא)

ה'זר' הוא היצר הרע

לית 'זר' - אלא יצר הרע דדמיא לכל חיין ועופין דורסים (זוהר הקדוש, פנחס דף רלח.). מאן דאית ביה מום לא יקרב, והזר הקרב יומת, והיינו ממז"ר - מו"ם זר, מום נוקבא, זר זכר (זוהר הקדוש, צו דף לג:)

"אִישׁ עַל מַחְנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצַבְּאָתָם" (א, נב)

הסדר כגורם לשלימות

מי שמרושל בהתנהגותו ואיננו מסודר ומדויק במעשיו, הריהו גם מבולבל בדעתו ובמחשבתו, ואיננו מוכשר לעבודה קבועה ויציבה. אדם צריך לדקדק בסדרו ביום צאתו לדרך כביום בואו, ויש גם רמז לזה בהלכה: הדס שוטה - הוא מי ששלושת העלים שבגבעול שלו אינם כסדרם.

וכן אנו מוצאים בכל התורה שהיא מבוססת על הדיוק והסדר, רגע אחד בלבד מבדיל בין השבת לחול, נימא אחת מבדילה בין שחיטה כשרה לשחיטה פסולה, טיפה אחת מבדילה בין מקוה כשרה למקוה חסרה, צעד אחד מבדיל בין מחנה לוויה למחנה שכינה, הלוויים מוזהרים שלא לעשות עבודת הכהנים, והכהנים מוזהרים שלא לעשות עבודת

הלויים, הלויים מוזהרים שלא יעשה האחד את מלאכת חברו, איש איש על עבודתו ועל משאו, איש על מחנהו ואיש על דגלו, איש איש לייעודו ולתפקידו המיוחד לו, והכל יבוא על מכוננו הראוי. (רבי שמחה זיסל מקלם)

מלמד על חביבותן של ישראל

אמרו במדרש: אשרי האזניים ששמעו עד היכן שמר ועד היכן נצר הקדוש ברוך הוא את ישראל (דברים לב, י): "יצרנהו - כאישון עינו!" בוא וראה איך חיבבן ושמרן ונצרון, שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה: אמור להם שיעשו לי משכן, ואשכון ביניהם. ולא עוד, אלא שאעשה אותם דגלים, שנאמר: "איש על דגלו!"

נתאוו ישראל לדגלים

כך אמרו במדרש (במדבר רבה, במדבר פ"ג ס"ג): בשעה שנגלה ה' על הר סיני, ירדו עמו רבבות של מלאכים, שנאמר (תהלים סח, יח): "רכב אלהים רבותים אלפי שנאן ה' בם סיני בקדש", והיו כולם מוכתרים בדגלים, שנאמר (שיר השירים ה, י): "דגול מרבבה". כיון שראו אותן ישראל שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים. אמרו: הלוואי כך אנו נעשים דגלים כמותן! שנאמר (שיר השירים ב, ד): "הביאני אל בית היין" - זה סיני, שניתנה בו התורה שנמשלה ליין - "ודגלו עלי אהבה". אמרו: הלוואי הוא מגדיל עלינו אהבה בדגלים. אמר להם הקדוש ברוך הוא: מה נתאוותם? להיעשות דגלים! חייכם, שאני ממלא משאלותיכם, שנאמר (תהלים כ, ו): "ימלא ה' כל משאלותיך". מיד הודיע הקדוש ברוך הוא ואמר למשה: לך ועשה אותם דגלים כמו שנתאוו.

נתבונן בדברים, ונשתומם: מעמד הר סיני, ההר בוער באש עד לב השמים, חושך ענן וערפל, וקול שופר חזק מאד, וקול ה' בכח קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים. נפתחו לפני ישראל השמים ושמי השמים, ובורא העולם מתגלה לעמו ללמדם תורה ומצוות. כל העם זוכה לראות מראות אלהים והגיעו לדרגת נבואה, ושמע את הקול מדבר מתוך האש הגדולה ונפשם יוצאת בדברו, ובכל המעמד הנורא והמפעים, עיניהם וליבם נתונים רק לדבר אחד: שהמלאכים העומדים סביבם מעושרים בדגלים... ולזה הם מתאווים.

עבודת ה' מאחדת את כולנו לעם אחד

אפשר לבאר ע"פ מה שכתב מרן החיד"א זצ"ל, כי גם לימים האלו ממש, הימים שמראש חודש סיון ועד לחג השבועות הבא עלינו לטובה, ישנה סגולה מיוחדת, שראוי ורצוי לנצלה. שכן בראש חודש באו בני ישראל למדבר סיני (שמות יט, ב): "ויחן שם ישראל נגד ההר", ופרש רש"י: כאיש אחד, בלב אחד. ומני אז, מסוגלים ימים אלו לקניית אחדות בעם ישראל - לשלום בית של קיימא, להתקרבות ושותפות אמת במשפחה, להשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, לאהבת רעים ומתיחת קו על יריבויות נושנות, ולפיוס בין פלגי העם לכל שבטיו ועדותיו: "כאיש אחד, בלב אחד!"

זה הזמן לניצול רוח האחוה המושפעת ממרום, ומרן החיד"א זצ"ל מבטיח, כי מי שיעשה בימים אלו צעד לקראת השלום והאחוה, יסייעו לו מן השמים בכפל כפליים!

אולם פרט נוסף ישנו בסגולת השלום והאחוה שהיתה בימים ההם ומקרינה לזמן הזה: "ויחן שם ישראל - נגד ההר", השלום והאחוה היו במבט אל הר סיני, אל התורה ונותן התורה. וכך אנו מוצאים גם בפרשתנו, פרשת במדבר: "איש על דגלו באותות לבית אבותם יחנו בני ישראל" - מנגד סביב לאוהל מועד יחנו. לכל שבט היתה ייחודיות משלו, דגל משלו, מקום בפני עצמו. מה איחד את השבטים? מה היה הברית התיכון? שכולם חנו סביב לאוהל מועד, מקום עבודת ה', מקום הלוחות והתורה.

ישנם בעם ישראל שבטים שונים - שבט יששכר עסק בתורה, שבט זבולון עסק בסחורה וכו'. אבל עבודת ה' - התורה והמצוות, מאחדות את כולנו להיותנו עם אחד, כמנורה של פרקים. וא"כ זו היתה מטרתם של עם ישראל להיות כדגלים מאוחדים יחד סביב המשכן והקודש, אפי' שלכל אחד הייחודיות שלו, כולם מתאחדים סביב התורה בלב אחד. כאיש אחד.

ובספר "צרור המור" הביא ממדרשי חז"ל, שתאווה זו שהתאוו ישראל לדגלים, היא מצד מדרגה יותר גדולה מאמירת נעשה ונשמע ומתן תורה והקמת המשכן וכליו, וכשראו דמות יוצרם בדגלים רצו להידמות אליו, פלא פלאות.

סוד הדגלים

דע אחי חביבי סוד הדגלים. הנה ארבעה דגלים הם כנגד ארבע חיות אשר נושאות את כסא הכבוד בארבע פנים. **דגל יהודה** - אריה.

דגל ראובן - אָדָם.

דגל אפרים - שור.

דגל דן - נשר.

דגל מחנה יהודה היה נוסע תחלה ועמו מטה יששכר וזבולון, להיותו דוגמת מחנה גבריא"ל אוריא"ל (שמעיא"ל) לפני השכינה, וכולם נקראים מחנה גבריא"ל.

דגל מחנה ראובן היה בדרום. ועמו מטה שמעון וגד, והיו דוגמת מחנה מיכאל"ל (כוכביא"ל פדיא"ל) מימין השכינה, ושלשתם נקראים מחנה מיכאל.

דגל מחנה אפרים ועמו מטה מנשה ובנימין, והיו דוגמת מחנה רפא"ל (זבדיא"ל אחזיא"ל) מאחורי השכינה, ושלשתם נקראו מחנה רפאל.

דגל מחנה דן צפונה, ועמו מטה אשר ונפתלי, והיו דוגמת מחנה אוריא"ל דניא"ל (רמא"ל) משמאל השכינה, ושלשתם נקראו מחנה אוריא"ל. (רבינו בחיי)

ועתה נביא סוד הדגלים כמובא בילקוט ראובני: אומר לך דברים בכסא הכבוד ובארבע מחנות שכינה. ואשא עיני וארא והנה אדם בא, ושאלתי לו מי הוא הבא לקראתנו? ואמר לי: מלפני הקב"ה יצא וממתיתבא דרקיעא הוא, והלך זה ובא זה, ואמר שם במתיבתא דרקיעא: כשהיו ישראל במדבר, היו מקיפים ענני כבוד עליהם, אחד לפניהם ואחד לאחריהם ושניים משני הצדדים, ואחד למעלה מפני החמה והצנה, ואחד לפנייהם משפיל את הגבוה ומגביה את הנמוך כדי שלא יכשלו.

וגם ראו שם, אותו שהיה בראש הדגל ואור השכינה קבועה בתוכו, ושאלו: היאך היה הסדר קבוע? והשיבו: ארבעה דגלים הם.

דגל יהודה למזרח ודומה לאריה, שנאמר (בראשית מט, ט): גור אריה יהודה. והיה על ראש הדגל דמות אריה ויוצאים למעלה ממנו ווי"ן של זהב דמות סייף, ועל ראש הסייף הוריד הקב"ה אמה מן הענן השביעי, וכתוב בו ג' אותיות מג' אבות - א' מאברהם, י' מיצחק, י' מיעקב, סימן אי"י, והיו אותיות הללו מזיו השכינה.

ובדרום היה חונה דגל של ראובן, שנאמר (במדבר ב, י): דגל מחנה ראובן תימנה. והיה על ראש הדגל ווי"ן של זהב דמות סייף, והיה על ראש הדגל דמות אדם הדומה לדודאים, על שם (בראשית ל, יד): "וימצא דודאים בשדה". ולמעלה מן הסייף היה אמה מן הענן, וחקוק על אותו ענן ג' אותיות מג' אבות העולם; ב' מאברהם, צ' מיצחק, ע' מיעקב, וסימן - בצ"ע. והיו האותיות הללו מזיו שכינה.

ובמערב היה חונה דגל של אפרים, שנא' (במדבר ב, יח): דגל מחנה אפרים ימה. והיה על ראש דגלו ווי"ן של זהב דמות סייף, ודמות הדגל דמות דג, על שם (בראשית מח, טז): "וידגו לרוב". ולמעלה מאותו סייף היה אמה מן הענן, וחקוק מג' אותיות מג' אבות העולם; ר' מאברהם, ח' מיצחק, ק' מיעקב, וסימן - רח"ק. והיו האותיות הללו מזיו שכינה.

ובצפון היה חונה מחנה דן, שנאמר (במדבר ב, כה): דגל מחנה דן צפונה. והיה על ראש דגלו ווי"ן של זהב דמות סייף, והיה דמות דגלו כמו נחש, על שם (בראשית מט, יז): "יהי דן נחש עלי דרך". ולמעלה מן הסייף אמה מן הענן, וחקוק בו; מ' מן אברהם, ק' מן יצחק, ב' מן יעקב, וסימן - מק"ב. והיו האותיות הללו מזיו שכינה.

נשתייר ה' מאברהם, הוסיף עליו הקב"ה משמו שבו נברא העולם, שנא' (ישעיהו כו, ד): כי ביה ה' צור עולמים. העמיד הקב"ה ענן למעלה מן הארון, שהדגלים מסובבים לו, שנאמר (במדבר ב, ב): סביב לאוהל מועד יחנו. וקבע באותו הענן אותן שתי אותיות הקדושות, שהם י"ה. והיה זיום הולך בכל מחנה ישראל, והיה מאיר ביום כשמש ובלילה כירח, ובהן היו יודעין בין יום ובין לילה.

ואותם ב' אותיות הקדושים הם י"ה, פורחים הנה והנה ונראים על כל ד' דגלי השבטים כל ימות השבוע, לפעמים על דגל זה, לפעמים על דגל זה, וכן יהיה הסדר כל ימי השבוע עד יום ו' לערב שבת, ובמקום שהם עומדים וקדש עליהם היום, שם היו נחים ולא היו זזים ממקומם מעת שפוגע בהם רגע הכנסת שבת עד מוצאי שבת הקדש, אז היו חוזרים ומתחילים להתראות בכל דגל מעת יציאת שבת מנהגם, וכן היה מנהגם בכל הימים. וכשהיה הקב"ה רוצה ליסע המחנות, היה הענן ששם י"ה נוסע מעל הארץ, והיו ד' עננים שבהם - אי"י בצ"ע רח"ק מק"ב, נוסעים אחריו וכשהכהנים רואים העננים האלו נוסעים ועומדים אחר העמוד שבו י"ה, תוקעים בחצוצרות, והיו רוחות העולם מקטירות

מור ולבונה, שנאמר (שיר השירים ג, ו): מי זאת עולה מן המדבר מקוטר מור ולבונה. [ע"פ ילקוט ראובני בשם ספר הפליאה בשינוי נוסחא].

בזמן הגאולה ירים דגל ישראל מבין האומות

הדגלים רומזים לנו, שלא יתבייש אדם בעבודת השם יתברך, אלא ירים עצמו כדגל ויחזק לכו לקיים מצות השם יתברך. כמו שכתוב (דברי הימים ב' יז, ו): ויגבה לכו בדרכי השם. וכן אמר רשב"י זיע"א בוהר הקדוש (בראשית דף ד). אשריו לאדם שלא יכנס בבושה בעולם הבא, ואשריו לאדם אם הוא תקיף וחזק כעמוד ברזל בעולם הזה על מצוות התורה, שלא יבוש לקיים מצוות התורה. ועוד, כמו שכל שבט ושבט היה לו דגל בפני עצמו ונתרבה שמחתם, כך בזמן הגאולה ירים השם יתברך את דגל ישראל מבין האומות, וידרכו על האומות כזבל ואשפה תחת בני ישראל. כמו שכתוב (ישעיהו מט, כג): והיו מלכים אומניך.

וכמו שלכל שבט היה דגלו בצבע אחר, כך עכשיו בגלות, ישראל מפוזרים, ויש מנהגים וחילוקי דינים ביניהם. אבל בזמן הגאולה יהיו כולם בלב אחד, וההלכה תהיה ברורה, ולא יהא זה אוסר וזה מתיר, כי אליהו הנביא זכור לטוב יתרוץ כל הקושיות ובעיות, כמו שאמרו רבותינו ז"ל (עי' ערוך ערך תק) כי "תיק"ו" הוא ראשי תיבות: תשבי יתרוץ קושיות ואבעיות, וכולנו נהיה אגודה אחת לעבדו שכס אחד, אמן.

הדגלים כנגד שם הוי"ה

ארבע מחנות דגלים כנגד ארבע אותיות הוי"ה ברוך הוא, ושמותם של ארבעת ראשי הדגלים הם: יהודה ראובן אפרים דן, שהם ראשי תיבות: אדיר, והוא רמז לשכינה השרויה בתוכם, כדכתיב (תהלים צג, ד): אדיר במרום ה'.

"איש על דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל מנגד סביב לאהל מועד יחנו" (ב, ב)

סדר הדגלים וצבעם כפי שקבע יעקב אבינו

אמרו רז"ל (תנחומא, במדבר סי"ב) היה לו לומר 'איש על דגלו יחנו', ומהו שכתוב 'באותות לבית אבותם'? ופירש בעל מדרש תנחומא, כי משה רבנו ע"ה היה מיצר ודואג על זה הענין, כי אמר שמא תהיה קנאה בין השבטים, שראובן יאמר אי אפשר ליטול דגלים מצד מזרח או מצד מערב, וזה אומר כך וזה אומר כך, והקב"ה גלוי וידוע לפניו שמשה מיצר, אמר לו הקב"ה: למה לך צער כל כך? כמו הסדר שצוה יעקב במצרים שישאו ארונו - כך תאמר להם, והם מכירים מקומם, כל אחד נוטל לפי כבודו.

וזה הרמז: איש על דגלו באותות לבית 'אבותם' דייקא, כמו שיש להם סימן מיעקב שנשאו את ארונו - כך יעשו בזה הזמן. אז שמח משה שמחה גדולה, שאין להם קנאה אלא אדרבא אהבה, וזהו שאמר (שיר השירים ב, ד): הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהב"ה. והקב"ה עשה להם, שנתן להם דגלים כמלאכי השרת, כמו שכתוב (שיר השירים ה, י): דגול מרובה, ולכל אחד עשה מפה צבועה על דגלו, כדי שיכירו מרחוק כל דגל ודגל. ושני סימניו היו לכל דגל ודגל, האחד - שהמפה היתה צבועה כצבע אבנו באבני האפוד, והאחד - שעל המפה רקומה דמות חיה שאותה ברך אביהם יעקב לכל אחד.

וכן, יעקב צוה בקבורתו שיהודה ויששכר זבולון ישאוהו מצד מזרח. ראובן שמעון וגד מן צד דרום. אפרים ומנשה ובנימין מן צד מערב. דן ואשר ונפתלי מן צד צפון. יוסף אל ישא ארוני מפני כבוד המלכות, ולוי לא ישא מפני כבוד השכינה, כי עתיד הוא ליטול את הארון. ובמקומם ישאו מנשה ואפרים, מפני שהם בכלל שבטים, כמו שכתוב (בראשית מח, ה): אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי.

צבעם של הדגלים וצורתם

ראובן היה צבע מפתו כמו אודם. שמעון היה צבע מפתו כמו פטדה. מנשה שהיה במקום לוי, היה צבע מפתו כמו ברקת. יהודה היה צבע מפתו כמו נופך. יששכר צבע מפתו כמו ספיר. זבולון היה צבע מפתו כמו יהלום. דן צבע מפתו כמו לשם. נפתלי צבע מפתו כמו שבו. גד צבע מפתו כמו אחלמה. אשר צבע מפתו כמו תרשיש. אפרים שהיה במקום יוסף צבע מפתו כמו שהם. בנימין צבע מפתו כמו ישפה. וזהו שאמר הכתוב: באותות לבית אבותם, וכמו שכתוב (לעיל א, ב): למשפחתם לבית אבותם.

וצורת החיה שברך להם אביהם, על מפת ראובן היה דיוקן של גיבור ורועה עזים, כמו שכתוב (בראשית מט, ג): ראובן בכורי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז, אל תקרי עז בקמ"ץ - אלא עז בציר"י, וכן הוא קשה כמו עזים. ומפני זה היה על מפתו צורת עזים שרועה אותם. ויש אומרים, שעל מפת ראובן היו דודאים.

על מפת שמעון היה דיוקן של חרב, כמו שכתוב (בראשית מט, ה): כלי חמס מכרותיהם, זה חרב.

על מפת מנשה היה דיוקן של שור, כמו שכתוב (דברים לג, יז): בכור שור"ו הדר לו.

יהודה - היה על מפתו דיוקן של אריה, כמו שכתוב (בראשית מט, ט): גור אריה יהודה מטרף וגו'.

יששכר - היה על מפתו דיוקן של חמור, כמו שכתוב (בראשית מט, יד): יששכר חמור גרם.

זבולון - היה על מפתו דיוקן של ספינה וים, כמו שכתוב (בראשית מט, יג): זבולון לחוף ימים ישכן והוא לחוף אניות וירכתו על צידן.

דן - היה על מפתו דיוקן של נחש, כמו שכתוב (בראשית מט, יז): יהי דן נחש עלי דרך.

נפתלי - היה על מפתו דיוקן של אילה, כמו שכתוב (בראשית מט, כא): נפתלי אילה שלוחה וגו'.

גד - היה על מפתו דיוקן של דג, כי ג"ד אותיות ד"ג. ויש אומרים שהיה בקבוק על מפה שלו, כמו שכתוב (שמות טז, לג): קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן וגו', וכתוב (במדבר יא, ז): והמן כזרע ג"ד הוא.

אשר - היה על מפתו דיוקן של אילן זית וספל של שמן, כמו שכתוב (דברים לג, כד): וטובל בשמן רגלו וגו'.

אפרים - היה על מפתו דיוקן של ראם, כמו שכתוב (דברים לג, יז): וקרני ראם קרניו וגו'.

בנימין - היה על מפתו דיוקן של זאב, כמו שכתוב (בראשית מט, כז): בנימין זאב יטרף.

וידוע, שהשבטים נקראו 'חיה'. וזהו שכתוב: איש על דגלו באותות לבית אבותם.

הדגלים בעולמות העליונים

איש על דגלו, לעילא איתחם תחומין, מיכאל מימין, גבריאל משמאל, אוריאל מלפניו, רפאל מאחוריו. כן למטה, דגל מחנה יהודה כנגד מחנה מיכאל, דגל מחנה ראובן כנגד מחנה אוריאל, דגל מחנה אפרים כנגד מחנה רפאל, דגל מחנה דן כנגד מחנה גבריאל. (ילקוט ראובני, ע"פ הזוהר הקדוש במדבר דף קיח:).

כולם יחד מודים ומהללים

עם ישראל מפוצל לעדות שונות וכתות שונות, כל קבוצה לפי מנהג אבותיה. אבל סביב אהל מועד מקום השכינה, שם יחנו בני ישראל, כלומר, אמצעי ההתקרבות לשכינה שונים הם, ברם מטרת כולם - סביב לאהל מועד יחנו, דהיינו, מקום השכינה עצמה סביבה חונים כל ישראל.

וכעין דברים אלו, אמר הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל, כי יש המקדימים 'ברוך שאמר' ל'הודו', ויש המקדימים 'הודו' ל'ברוך שאמר', אבל כלם יחד מודים ומהללים: 'יהי כבוד ה' לעולם'.

"איש על דגלו באתת לבית אבותם" (ב, ב)

הנקודה הפנימית שבלב האדם

כתוב בשיר השירים (א, ח): "אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי את גדיותיך".

ידוע, שלכל נפש מישראל יש אחיזה בקדושה, כל אחד לפי בחינתו המיוחדת לו. וכל אחד בא לעולם הזה לתקן איזה דבר מיוחד. אך איך ידע האדם בנפשו על מה בא לעולם הזה לתקן ולהשיב אמרי אמת לשולחו? ידוע, כי מסביב למושג יש קוצים - "כשושנה בין החוחים", וכן יש קוצים המשמרים ומסוככים את הכרם. וכך הוא באדם, כנגד הקדושה שבלב האדם, תמיד יש נקודה הנוטה לכיוון הנגדי, כי 'זה לעומת זה עשה אלקים' (קהלת ז, יד), ובנקודה זו יש להתמקד.

וזהו: אם לא תדעי לך 'היפה בנשים' - אותיות יפה בנשמ"ה - אם לא תדע את חלקך היפה והמשובח בקדושה מן הנשמה שאתה צריך לעסוק בו תמיד, אז 'צאי לך בעקבי הצאן' - לשון עקביים, היינו מדרגה נמוכה. כלומר תסתכל תמיד באיזה ענין רצונך נוטה לצאת מחוץ לקדושה, ובזה המקום - 'תרעי את גדיותיך', שם תשקיע את כל המאמצים שלך לומר את העריצים מסביב למושג ולכרם, כלומר לטהר את הלב והנשמה מכל סיג.

וזה הענין "איש על דגלו", הדגל מתנוסס ומתנופף לפי הרוח, כלומר לפי מה שנפשו חומדת, "באותות" - וזה האות לדעת מה דרוש תיקון, ועל זה לעבוד, עד שנעשה מ'דגלו' - 'גדלו לה' איתי ונרוממה שמו יחדיו" (תהלים לד, ד).

"וְהַחֲנִיּוֹם קָדְמָה מְזַרְחָה דָּגָל מַחֲנֵה יְהוּדָה" (ב, ג)

הטעם לסדר הדגלים

טעם לסדר הדגלים על זה האופן, כבר דיברו בו הראשונים איש לפי עניינו, והקרוב אלי לומר בזה, שהם על סדר ארבע מדרגות הכוללים כל שלימות האנושי, והם: קנין החכמה, ואחריה קנין המדות, ואחריהם קנין הגבורה, ואחר כולם קנין העושר, כי כך סדרם הרמב"ם.

וחז"ל אמרו (נדרים לח.) אין השכינה שורה כי אם על חכם, עשיר, גבור, ועניו. כי הענוה ראש לכל המדות, על כן הדגלים האלו שבאו להשראת השכינה אשר בתוכם, סדרם על זה האופן איש איש על מעלתו, לומר לך, ראויין אלו שתשרה עליהם השכינה, כי כל ארבע מעלות אלו נמצאו בהם:

יהודה יששכר זבולון ראשונה יסעו, כי מהם תצא תורה. על כן נאמר כפול - קדמה מזרחה, להורות כי מהם תצא אור התורה. כי ביהודה נאמר (בראשית מט, י): לא יסור שבט מיהודה ומחוקק מבין רגליו, אלו ראשי גלויות ונשיאי ארץ ישראל (סנהדרין ה. עיין שם), ואין מחוקק אלא תורה, שנאמר במשה (דברים לג, כא): כי שם חלקת מחוקק ספון, וכתוב (משלי לא, ה): פן ישתה וישכח מחוקק.

והחונים עליו מטה יששכר, שנאמר בו (דברי הימים א' יב, לב): ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. מטה זבולון שנאמר בו (שופטים ה, יד): ומזבולון מושכים בשבט סופר. ועוד, שיהיה מחזיק ידי יששכר, ועל כן לא אמר: ועליו מטה זבולון, כי לא רצה לעשותו טפל למטה יששכר, להורות שהלומדה והמחזיק בלומדיה שקולים המה. ונאמר בהם: ראשונה יסעו, כי להם משפט הראשית במלחמה, כי מלחמתן של ישראל אינה בחרב וחנית, כי אם צריכינן להיות חמושים מזויינים בחמשה חומשי תורה שנחלקו לשבעה ספרים, והיא כלולה במספר עשרים ושבע אותיות, כמספר ראשי תיבות של יהודה יששכר זבולון, לומר לך שזכות התורה מסייעת במלחמה, והם ראש דגל המורה על הנצחון.

דגל מחנה ראובן שמעון גד תימנה, שנקרא 'דרום' על שם 'דר-רום', שהשמש דר ברזומו, כך כל הנכנע בטבע, לסוף הקדוש ברוך הוא מגביהו, וההכנעה - ראש לכל המדות הטובות. ומדה זו היתה אצל ראובן, כי הוא הודה ולא בוש במעשה בלחה, כמו שאמרו חז"ל (עיין סוטה ז): מי גרם לראובן שיודה וכו', וכמו שמביא רש"י בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, ז). וזה נמשך מן מדת הענוה, כי כל גבה רוח הוא בוש מלהודות על האמת.

וזמן שמעון היו מלמדים וסופרים ועניים, אשר בהם ההכנעה מצויה יותר מבזולתם. וכן גד היה בעל צדקה, שנאמר בו (דברים לג, כא): צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל, רצה לומר, כי 'משפטיו' - דהיינו על פי שורת המשפט לא היה צריך לילך כי אם עם ישראל ולא בראש החלוצין, ועל צד הצדקה הלך לפנייהם כצדקת ה' ההולך לפני מחנה ישראל. וכדי שלא תאמר שמא מחמת גובה לבם הלכו בראש, תלמוד לומר (בראשית מט, יט): גד גדוד יגודנו והוא יגד עקב. הגדוד הלך בענוה, כעקב זה המורה על גדר הענוה, שנאמר (משלי כב, ד): עקב ענוה יראת ה'.

דגל מחנה אפרים מנשה ובנימין ימה ושלישים יסעו, כי מעלת הגבורה שלישית, וכתוב בהם (תהלים פ, ג): לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך וגו', כי יוסף בכור שור אשר לו הכח והגבורה, ובנימין זאב יטרף. וקנין זה הולך ופוחת, כי מיום ליום תש כוחו של אדם מצד התכת הליחה השרשית, כי יום המות מתחיל מיום היוולדו, על כן חנייתם לרוח מערבי, כי באותו רוח השמש הולך וחסר.

דגל מחנה דן אשר נפתלי צפונה. אשר משם זהב יאתה, ושלושתן היו בעלי עושר, שנאמר (בראשית מט, כ): מאשר שמנה לחמו, וכתוב (דברים לג, כג): נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'. ושבת דן עשה עגלי זהב בעבור רוב זהב שהושפע להם, ועל כן היה מאסף לכל המחנות (במדבר י, כה). וקנין זה הוא הפחות שבכולם, לכך נאמר בו לאחרונה יסעו.

ופניית כולם אל השכינה שבאמצע, כי כולם כאחד טובים כשמשמשים בהם לשם שמים. ויהודה ראש דגל, כי הוא מלך ונקרא 'גור אריה' (בראשית מט, ט), על כן דינו לילך בראש במלחמה. וכן דן גור אריה (ע"פ דברים לג, כב) הלך באחרונה, כי עיקר המלחמה פנים ואחור. וראובן בכור - ראש דגל, וכן אפרים ראש דגל, כי יוסף הבכור. (כלי

יקר)

"מטה זבולן ונשיא לבני זבולן אליאב בן חלף" (ב, ז)

התומך בתורה שכרו גדול כמו העוסק בתורה

'מטה זבולן', ומדוע לא אמר 'ומטה' כדרך שנאמר באחרים? לפי שזבולון היה מפרנס ליששכר, ללמדך שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא ונותן לפיו של יששכר, לפיכך לא עשהו טפל לו, לומר ששכרו גדול כמותו.

כתב רבנו יהושע אבן שועיב בפרשתינו: ושמעתי מרבתי שכבר היה מעשה בדורות שעברו, בשניים שהסכימו שיעסוק האחד בתורה והשני בפרקמטיא ושיחלקו בכאן ובעולם הבא. וכשנפטר החכם - בכה עליו חברו, זכור מה שהסכמנו, והעידו שראו למת ששחק ממנו, והרכין בראשו להודות על הענין.

"דגל מחנה ראובן" (ב, ט)

ענין ארבע רוחות העולם, החיות והדגלים

כתב בספר הפליאה (דף מה:): וזו לשונו: ועתה בפעם הזאת אודיעך את כחי אשר נתחזקתי ונתאמצתי מפי אליהו ז"ל שבא אלי ושאלתי: מהו ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה (משלי ג, יט). ואמרתי לו: להעמידני על ענין הכסא והחיות. ואמר לי: כי שנו במתיבתא דרקייע לפני הקב"ה, בחכמה ברא הקב"ה ד' רוחות העולם. מזרח מערב צפון דרום. מזרח - משם האור יוצא. מערב - אוצרות שלג, ואוצרות ברד וקור וחום יוצאים בעולם. דרום - טללי ברכה וגשמי ברכה יוצאים משם. צפון - משם חשך יוצא בעולם. וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות אלו כך סיבב לכסא ד' חיות ולמעלה מהם כסא הכבוד. וכסדר הזה אמר הקב"ה למשה כשעלה לרקיע לעשות בדגלים, והכי אמר ליה הקב"ה. משה! מזרח שממנו האור יוצא לעולם יהיה שבט לוי שנאמר (כאן ג, לח) והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוהל מועד מזרחה וגו'. ועליו שבט יהודה שהם בעלי מלוכה ועליו שבט יששכר שהם בעלי תורה שנאמר (דברי הימים א, יב, לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים. ועליו שבט זבולן שהם בעלי עושר. דרום שטללי ברכה יוצא ממנו לעולם יהיה כנגדו שבט ראובן שהם בעלי תשובה והתשובה מדה טובה ורחמי הקב"ה באים על הבריות בשעה שעושין תשובה, ועליו מטה גד שהוא בעל גדוד שנאמר (בראשית מט, יט) גד גדוד יגודנו גד בגבורה. ראובן בתשובה ושמעון באמצע לכפר עליו, שנאמר (דברים לג, יב) חופף עליו כל היום. מערב אוצרות שלג ואוצרות ברד קור וחום באים ממנו, יהיה כנגדו אפרים ובנימין ומנשה שנאמר (תהלים פ, ג) לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה את גבורתך ולכה כו'. ושכינה לעולם במערב שנאמר (דברים לג, יב) ידיד ה' ישכון לבטח. מצפון החושך יוצא לעולם, וכנגדו שבט דן למה שהוא החשיך את העולם בעבודה זרה שעשה ירבעם שני עגלי זהב וע"ז, חושך הוא שנאמר (ישעיהו כה, טו) והיה במחשך מעשיהם, וחזר על כל ישראל ולא קבלו ממנו אלא שבט דן שנאמר (מלכים א יב, כח) ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב, ועליו שבט אשר שהוא מאיר על החושך שנאמר (דברים לג, כד) ולאשר אמר ברוך מבנים אשר וגו'.

כונן שמים בתבונה. וכשם שברא הקב"ה ד' רוחות, כך ברא הקב"ה ד' דגלים, וכך ברא ד' מלאכים, שהם מיכאל גבריאל רפאל אוריאל, וסיבבם אצל כסא מיכאל מימינו, כנגד ראובן, ולמה נקרא שמו מיכאל, שבשעה שעברו בים פתח משה בשירה ואמר (שמות טו, יא) מ"י כמוכה באלים ה'. וכשסיים את התורה אמר (דברים לג, טו) אין כא"ל ישורון, מי כמוכה ואין כאל הרי מי כאל. אוריאל משמאל כנגד דן שהוא בצפון, ולמה נקרא שמו אוריאל, בשביל תורה נביאים כתובים שהקדוש ברוך הוא מכפר עליו, שנאמר (ישעיהו ס, א) קומי אורי כי בא אורך, ודוד אמר (תהלים קיח, כז), אל ה' ויאר לנו הרי אוריאל, היינו דכתיב (מיכה ז, ח) כי אשב בחושך ה' אור לי. גבריאל מלפניו כנגד יהודה משה ואהרן מלכות יהודה, ולמה נקרא שמו גבריאל, דכתיב (דברי הימים א ה, ב) כי יהודה גבר באחיו, וכתוב (ויקרא א, א) ויקרא אל משה, וכתוב (ישעיהו ט, ה) ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום, הרי גבריאל. רפאל מאחוריו כנגד אפרים ולמה נקרא שמו רפאל כדי לרפאות שברו של ירבעם שיצא מאפרים שהיא במערב והיינו דכתיב (ירמיהו יז, יד) רפאני ה' וארפא הרי רפאל. ע"כ דבריו.

ואמרתי לו, אדוני, העוד לך דברים בכסא זה? א"ל, יבא אחר ויגיד חלקו. וקודם צאתו משם והנה צורת אדם בא ושאלתי לאליהו ז"ל מהו זה? וא"ל, גדול ממני, וברכתי השם ואמרתי, זה יוציאני מאפילה לאורה. וקודם שהתחיל לדבר הלך לו אליהו ז"ל ומיד התחיל זה ואמר ד' מחנות הם, וזה סידורם ומעמדם. וכן הד' דגלים היו עומדים על דרך זה ועל ד' מחנות שכינה, דגל מחנה יהודה למזרח ועמו שני שבטים, כמו כן ראובן לדרום ועמו שני שבטים, כמו כן דן לצפון ועמו שני שבטים, כמו כן אפרים למערב ועמו שני שבטים, רפאל מאחוריו לרפאות שבט אפרים. וכך הוא סדרן החיה ששמה אדם ומחנה גבריאל ודגל מחנה יהודה למזרח, והחיה ששמה שור ומחנה רפאל ודגל מחנה אפרים למערב, והחיה ששמה אריה ומחנה מיכאל ודגל מחנה ראובן לדרום, והחיה ששמה נשר ומחנה אוריאל ודגל

מחנה הן לצפון, ולפני פני נשר תשים פני כרובים כי ביקש יחזקאל להיות כרוב, רצה לומר ביקש רחמים ונהפך לכרוב, זה רמז (חגיגה יג): אפי רברבא ואפי זוטרתא.

וכתב הנועם אלימלך (ריש פרשת במדבר, באמצע דבריו) שנשמות ישראל הם למעלה מהמלאכים, וכל עולם הוא כסא לעולם שלמעלה ממנו, והמלאכים הם מרכבה לעולמות שלמעלה מהם. וידעו ישראל שנשמותיהם הם מרכבה וכסא לעולמות העליונים, אבל לא ידעו שגם הגוף של האדם צורך בו לקשר עולמות תחתונים, ולהיות מרכבה לעולמות העליונים. וכשראו את דגלי המלאכים כשהם מרכבה לעליונים, התאוו שגם גופי ישראל יזכו להיות מרכבה לשכינה עי"ש.

כלומר, שבמעשה המשכן והדגלים שסביבו, זכו ישראל שגם גופותיהם יתקדשו לצורך גבוה, בבחינת (משלי ג, ו): בכל דרכיך דעהו. וכמו ששורש נשמתם הוא כסא ומרכבה לשכינה, כן גופם כאשר הוא מתקדש וכל הצטרפויותיו ניתנים לו לשם שמים, לצורך עבודת הבורא יתברך שמו.

ושכנו ישראל בדגליהם סביב למשכן, בכדי שקדושת המשכן תתפשט מנשמותיהם לגופם. וגם להיפך, שכאשר יקדשו גופם, להכינו לצורך גבוה, אז תתעלה מדרגת נשמתם יותר ויותר. כי אם נעשה הגוף נרתיק וכלי שרת, - ממילא מקבל הוא נשמה יותר מעולה וטהורה. (משנת יוסף דרשות, מאמר סא)

וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵה (ב, יז)

להיות סביב לתורה ולינק ממנה

כתב בספר 'חפץ חיים' על התורה, כי מכיון שהתורה מונחת בארון אשר באהל מועד, צריך אהל מועד להיות תמיד בתוך המחנות באמצע, לא קרוב ביותר לאחד ולא רחוק ביותר מהשני, כמו שהבימה באמצע בית הכנסת, וכמו שעץ החיים היה נטוע בתוך הגן, וכתרגומו 'במציעות גינתא' - גם התורה היא עץ החיים, והכל צריכים להתרכז מסביבה והיא בתווד.

ויען כי תוצאות חיים הם מהלב, לכן מקומו באמצע הגוף, ושולח את הדם הוא הנפש לכל אברי הגוף בשווה, וכולם יונקים ממנו, ומכל משמר נצור לבך.

ובהגהות 'מעשי למלך' שם כתב, שמרן הגאון רשכבה"ג רבי חיים עוזר זצ"ל מוילנא, אמר פעם בנאום הפתיחה באסיפת היסוד של ועד הישיבות, כי תורתנו הקדושה איננה בור מקווה מים מכונסים שאפשר לסותמה, כי מקור מים חיים היא, ואם אתה סותמו מכאן, הוא פורץ לו דרך ממקום אחר, וכמו שהתורה היא נצחית, "לא תשכח מפי זרעו" כתיב (דברים לא, כא), כן הוא עמנו המחזיק במעוז התורה - נצחי הוא, וכל כלי יוצר עלינו ועל תורתנו לא יצלה.

ועוד כתב ה'חפץ חיים' שם על הפסוק (במדבר ה, י): ואיש את קדשיו לו יהיו. כי משלו במדרש על זה, משל לאדם שהיו לו שלשה חברים, האחד אוהבו מאד, השני אוהבו מעט, והשלישי לא היה אוהבו ולא חשבו למאומה. פעם אחת, שלח המלך לקרוא לאותו אדם, וסריסי המלך הבהילו להביאו לפניו, והיה זה האדם מתיירא ואומר: שמא הלשינו עלי לפני המלך ויהרגני. אלך לחברי אוהבי אשר בטחה נפשי בו, ואבקשנו שילך לפני המלך כדי שימליץ טוב עלי.

הלך וקרא לאוהבו הראשון שהיה אוהבו ביותר, ולא אבה ללכת עמו, עזבו והלך בפחי נפש. החליט בנפשו ללכת אל אוהבו השני, ולבקש מלפניו ללכת עמו לפני המלך. אמנם, הלה הסכים ללכת אתו, אבל לא להיכנס אל המלך. הלך אצל השלישי שלא היה חושבו לכולם, ובקשו שילך אתו לפני המלך אחרי אשר סיפר לו כל מה שאירע לו עם שני חבריו, אמר לו: אל תירא, אני אלך אתך ואכנס לפני המלך, ואליץ בעדך עד שתנצל מידו, ולא תאונה אליך רעה. הלך עמו ולימד עליו זכות והצילו.

כך, האוהב הראשון שהוא אוהבו ביותר - הוא הממון שחביב לו לאדם מאד, ועוזבו ביום פטירתו, ולא יוליך בידו מאומה. שנאמר (תהלים מט, יח): לא ירד אחריו כבודו. האוהב השני - הם הבנים והקרובים שמלוין לאדם עד הקבר, ולאחר שנקבר נפרדים מעליו ועוזבים אותו לנפשו. החבר השלישי שהליץ בעדו והצילו - הם התשובה ומעשים טובים, שהולכים עמו לאחר פטירתו להליץ בעדו, שנאמר (ישעיהו נח, ח): והלך לפניך צדקך. והמלך ששלח אחריו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, שאין לפניו משוא פנים ולא מקח שוחד, ולא יינצל אדם מדינו, כי אם בתורה ובמעשים טובים.

האזהבים היותר נאמנים לאדם, הלא המה קדשיו שלו, המה יהיו אתו בתמידות, המה רעיו, אוהביו ופרקליטיו, להליץ עליו טובה לפני אדון הכל. ועל האדם להרבות אוהבים כאלו בחייו ולהתרועע אתם תמיד, אחרי שהם אוהביו נצח.

והכתוב סיים ואמר: איש אשר יתן לכהן לו יהיה, והוא, כי מכל הממון שהאדם רוכש בעודו בחייו, לא יישאר לו מאומה ולא לו יהיו, ורק מה שפיזר לצדקה וחסד זהו שלו בעצם, אשר יתן לכהן לו יהיה, היינו שאותן המעות הם שלו.

ובהגהת 'מעשי למלך' שם כתב, כי החפץ חיים זצ"ל פעם הוכיח במישור לאחד האמידים, על אשר לא הפריש מהונו בחייו לעמלי תורה, והניח יתרו לבניו. ואמר לו בדרך צחות, כי דוד המלך שיבח את זה שאוכל יגיע כפיו בחייו, שנאמר (תהלים קכח, ב): יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך. כלומר תאכלם אתה בעצמך, בעודך בחיים, אז אשריך וטוב לך. מה שאין כן אם תשאיר הונך ועמלך לבניך אחריו, מי יודע החכמים יהיו או סכלים, וישלטו בכל עמלך על פי דרך התורה.

והלא כן מצינו בריש לקיש שהיה תלמיד חבר לרבי יוחנן גיסו (בבא מציעא פד.), וברש"י (כתובות פד: ד"ה שכנגדי) משמע שהיה שקול כרבי יוחנן. ובמותו הניח רק קבא דמוריקא, וקרי על נפשיה (תהלים מט, יא): ועזבו לאחרים חילם (גיטין מז.). הרי שלימד דעת את העם לתקן הכל בעודם בחיים, אשרי אנוש יעשה זאת (ישעיה נו, ב).

"וְנָסַע אֶהָל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵה" (ב, יז)

להמשיך בתורה חיות לכלל האומה

בא לרמוז לשבט לוי ובכללם לבני התורה אשר נדבה רוחם לשבת בבית ה' לעולמים, שלא יתבודדו בארבעה אמותיהם, אלא מתפקידם לשבת בתוך המחנות, להיות המספקים חיות לכלל האומה.

"כִּי־אֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יִסְעוּ" (ב, יז)

כדרך שעושה בחול כך יעשה בשבת

היה רבי אברהם מסלונים דורש מקרא זה כמין חומר: "יחנו" - זה יום השבת, יום המנוחה. "יסעו" - הם ימות החול, ימות הטרדה והטלטול. וכמנהגו של אדם בזה כך בזה.

יש אדם שהוא משוקע כולו בענייני פרנסה וחומריות. כיון שהתייגע כסוס בכל ימות השבוע, באה שבת והוא ישן כל היום להחליף כח כדי שיוכל להמשיך בשבוע הבא את עבודתו. ויש אדם שהוא עובד את ה' כל ימות השבוע, כיון שבאה שבת, אורה ומנוחה בכל העולמות, והוא נהנה מקדושת השבת. אז הוא מתחזק ומגביר מעשיו ועבודתו, ומתחנן לפני ה' יתברך לקרבו אליו... (ירחון בית יעקב, גליון 85 עמ' 14)

"וְהַלְוִיִּם לֹא תִתְּפְקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ב, לג)

להיות עם הכלל

פסוק זה, נכפל שוב לעיל (א, מז) והלויים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם. וביאר ראש ישיבת מיר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל את ענין הכפילות כך:

הנה, בטעם הדבר שלא התפקדו בתוך בני ישראל, הביא רש"י את דברי המדרש רבה, שצפה הקב"ה כי עתידה להיות גזירה על הנמנים מבן עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר, אמר: אל יהיו אלו בכלל. ועולה מדברי המדרש, כי אילו היו נמנים בכלל ישראל - אף הם היו מתים.

רבים שאלו על השואה האחרונה, איך נגזר דין חמור כל כך על הגה"ק רבי אלחנן וסרמן הי"ד, ועל עוד הרבה מגדולי ישראל, קדושי עליון. אכן התשובה לכך ברורה, היא כתובה כאן: הלויים לא חטאו בעגל, אך אף על פי כן, אם הם היו נמנים בתוך הכלל, הם היו מתים במדבר כמו כלם. כי על כן, זוהי הנהגת הקב"ה בעולמו, שמשנגזרה גזרה על הכלל, היא חלה על כל מי שנמנה בתוך כלל זה, ואף היחידים כשלעצמם אינם ראויים לעונש זה, מכל מקום נענשים בעונש הכלל. לכך נצטוו משה למנותם מלכתחילה שלא בתוך בני ישראל, כדי שלא יענשו בכללם, כי כיון שניתנה רשות למחבל - שוב אינו מבחין.

למדנו מכאן על הצד הרע, שמי שלא נמצא בתוך הכלל אינו בגזרה עליהם, ועל אחת כמה וכמה מדה טובה המרובה ממידת פורענות, שראוי לאדם להיות בתוך הכלל בכדי לזכות בברכת הכלל, ומי שנמשך ויוצא מהכלל - אינו

זוכה איתם. ואמר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל על כך, כי דבר זה ראינו בנס הצלת ישיבת מיר בשואה, אשר אלו שלא היו אתנו לאורך כל הדרך, ואפילו מי שפרש רק מעט בכדי לדרוש בשלום קרוביו - לא ניצולו בהצלת הישיבה. (מוסר חכמים)

"וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהְרֵן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם דִּבֶּר ה' אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי" (ג, א)

המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו

ואלה תולדות אהרן ומשה - ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו 'תולדות משה', לפי שלימדו תורה. מלמד שכל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. (רש"י)

להלן נביא קטעים מהתיאור על תחילת ייסודו של ה'דף היומי מתוך הספר "ניצוצי אור המאיר" (עמ' כח), אותו ייסד הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין שלא זכה לילדים גשמיים משלו, אך בזה זכה לרבי רבבות ילדים רוחניים לדורי דורות:

ג' אלול תרפ"ג. אולמו המקושט של התיאטרון הממלכתי בווינה זוהר באור יקר. כאן נסיה לשם שמים. על בימת הכנסיה הגדולה, ניצב גאון תמיר ומחשמל את האוירה, הוא ממריא שחק ונישא על כנפי רוח, עיניו מתיזות רשפים: "אם כל בית ישראל בכל אתר ואתר, ילמדו באותו יום אותו דף גמרא, כלום יש לנו ביטוי מוחשי יותר לאיחוד העילאי והנצחי שבין קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל?!"

כה שואל רבי מאיר שפירא, ופורס את יריעת ה"דף היומי" בציוריות נפלאה, בתיאור כה מרתק, קולע, מלבב וחי: מה נפלא הדבר! נוסע לו יהודי באניה ותחת בית שחיו מסכת ברכות, נוסע הוא שבועיים ימים מארץ ישראל לאמריקה. כל יום, עם דמדומי חמה, הריהו פותח את הגמרא ולומד את ה"דף". ובבואו לאמריקה הריהו נכנס לבית המדרש בניו-יורק, ומוצא להפתעתו עוד יהודים עוסקים באותו דף שבו הגה היום ומצטרף ללומדים בחדוה, מתפלפל עמם והם משיבים לו, נמצא שם שמים מתאדר, מתגדל ומתקדש...

ויהודי מארצות הברית שעקר לברזיל שבדרום או ליפן שבאסיה, הריהו סר בראש ובראשונה לבית המדרש ומוצא את כולם עוסקים בדף שהוא עומד בו היום - וכי יש לנו איחוד לכבות גדול מזה?! ולא רק זאת, עד הנה נשארו מסכתות שלא למד אותן ציבור גדול והיו כ"יתומים", שרק יחידי סגולה חמלו עליהם, כעת ה"דף" יתקן הכל. ועוד משהו: הנוער שלנו, העתיד של עמנו, הוא שמחוייב להתחיל במצווה זו!

רועם האולם הענקי של הכנסיה הגדולה מתשואות ומחיאיות כפיים. ההצעה מתקבלת בהתרגשות נדירה, פה אחד. חודשה הברית המשולשת בין "קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל" בטרם הופרה. היהדות החרדית של כל העולם מקבלת על עצמה ללמוד בכל יום דף אחד ידוע, החל ממסכת ברכות, בראש השנה תרפ"ד!

והחזון הנפלא הופך למציאות, בדיוק בראש השנה תרפ"ד. עוד היו רבים שהיססו, אולם כשהרבי מגור סח ברטט למקורביו אחרי תפלת מעריב של ראש השנה: "אני נכנס ללמוד את ה'דף היומי", עבר כעין זרם חשמל של התרגשות בקהל הרבבות שהסתופף בגור, והכל רצו לחפש מסכת ברכות...

רבי מאיר שפירא סיפר, כי אחרי אותו ראש השנה תרפ"ד קיבל מכתב מאחותו היחידה, שהתגוררה בכפר נידח ליד בוקובינה, ובו נאמר: "בליל ראש השנה חלמתי חלום. ראיתי אותך אחי היקר בשמים, מוקף המון צדיקים בעלי צורה ומזהירים כזוהר הרקיע, ואתה אחי עמדת בתווך ופניך זרחו כשמש בגבורתה, וכולם חייכו לעומתך והודו לך, ושמחו בך מאד מאד... הודיעני נא, אחי, פשר החלום ושברו".

המוני בית ישראל די בכל אתר התחילו ללמוד באותו לילה את ה"דף היומי", בכל עיר ועיירה נוסדו חברות ושיעורים ללימוד ה"דף" בצוותא. התחילו לציין כתאריך את ה"דף" גם במסמכים ובעיתונות. שני יהודים שנפגשו - מצאו נושא משותף לשיחה, מסוגיות ה'דף של אותו יום, "מעניינא דיומא". רבי מאיר שפירא הפיץ רבבות טפסים של לוח ה"דף היומי", ויום יצירת אוסף חודשי של חידושי תורה על רקע ה"דף היומי". בירחון "יבנה" שיצא בלבוב, הופיע מוסף מיוחד למטרה זו, גם הירחון "אשכול" הקדיש את טוריו לכך. רבי ברוך גלברט מלודז' ערך מפתח לאמרות חז"ל לפי סדר מסכתות ה"דף היומי", לתועלת הלומדים, ורבי מאיר שפירא העניק לו הסכמה נלהבת: "ברוך טעמו וברוכה משנתו... תאורנה עיני לומדי ה"דף יומי" ויהי ה' אתו". האדמו"ר מראדזין זצ"ל תאב היה לרכוש מרבי מאיר את הזכות של יצירת ה"דף היומי" בעד כל הון דעלמא, אך הוא סירב.

הרעיון הופך לילד שעשועיו של רבי מאיר שפירא. רגיל הוא לספר: כשנצנץ במוחי רעיון ה"דף", רציתי להציעו בפני הכנסיה הגדולה רק למען הצעירים, לא חלמתי שהכנסיה תקבל את ההחלטה גם בשביל זקני הדור. אולם כשהתחלתי להסביר את תועלת לימוד ה"דף היומי", כי לדעתי יש תועלת רבה אם בכל יום נלמד דף גמרא אחד על ידי רבבות יהודים ועולה השמיימה, או אז באה ההפתעה המרעישה והכל הסכימו פה אחד, שזה טוב בשביל כל יהודי מישראל! והוא הוסיף: אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים!

תמצית של השקפת עולם גלומה ברעיון - היה אומר מדי דברו על ה"דף היומי". התפילה בישראל היתה תמיד חובת גברא פרטית, ובכל זאת בא האר"י ז"ל ולימד אותנו: כשאתה מתפלל, אמור: "לשם יחוד קב"ה... בשם כל ישראל", תתאחד עם הכלל. אם עד עכשיו למד כל יחיד דף גמרא אחר, האחד ברכות והשני בכורות, הנה אם כולם ילמדו דף משותף, הרי לנו הצירוף של כלל ישראל. אם קוב"ה ואורייתא וישראל כולהוון חד, קודשא בריך הוא, אורייתא וישראל במסכת אחת, בדף אחד וביום אחד - לא כל שכן!

ולפי מספר הדפים - מספר הימים, יום יום והדף שלו. אל תפגר ואל תדלג, כי אם איבדת דף - איבדת יום, יום שאבד נגוז, ושוב לא ישוב.

בראש השנה לאילנות תרצ"א, נחוג סיום הש"ס העולמי ברוב פאר, בכל קצוי תבל. בהיכל ישיבת חכמי לובלין פצחה המקהלה בשירה אדירה: "הדרן עלך כל הש"ס", והרב נשא משא מרתק, ובסוף קרא: "הדרן עלך פרק תינוקות וסליקא מסכת נדה. רבונו של עולם - כששבים אליך תינוקות של בית רבן ובני תשחורת, תסתלק נא מסכת נדה ושיקוצים, גירוש וחרמים מעל בית ישראל!" את ה"קדיש דרבנן" אמר ליד ארון הקודש הפתוח, כשהוא טובל בים של דמעות, גילה ותוגה, כאילו ניבא שזה לו הסיום הראשון והאחרון. ע"כ.

"וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ג, יב)

הלויים זכו בזכות לאה

כתב רבנו אפרים: בעת לידת לוי, התפללה לאה אמנו שהקב"ה יקח אותו לחלק השם יתברך ויקרבהו אליו. וכמאמרה (בראשית נט, לד): "הפעם ילוח אישי אלי". כי בקשה שהקב"ה הנקרא "אישי", כמו שנאמר (הושע ב, יח): "תקראי לי אישי" - יתלוח לכלל ישראל ע"י הבן הנולד לה, ולכן נקרא בשם "לוי", ודו"ק.

וכשחטאו הבכורות, נתקיימה תפילת לאה ונבחר שבט לוי. ורמוז דבר זה במקרא קודש שלפנינו: לקחתי את הלויים, ראשי תיבות לאה, כי היה זה בזכות תפילת לאה ודו"ק.

והנה, ילוח אישי אלי - סופי תיבות: י"ה, והוא שם משמות של ע"ב, כי בקשה מדת רחמים שיהיה הקב"ה נוטלו לחלקו ולברך בשמו. 'אישי' - זה הקב"ה, שנאמר (הושע ב, יח): תקראי לי אישי - סופי תיבות: י"י, והוא שם של: יברך, יאר, ישא. ע"כ.

"וַיִּפְקֹד אֶתְּם מֹשֶׁה עַל פִּי ה'" (ג, טז)

במנין ע"פ ה' - אין עין הרע

אמר משה: היאך אני נכנס וכו', ובת קול יוצאת מהאהל ואומרת: כך וכך תינוקות יש באהל, לכך נאמר: על פי ה'. יובן לפי מה שאמר מהר"א סדר כי תשא, שכאשר המנין הוא על פי ה', אין משום עין הרע. וכוונת משה באומרו היאך אני נכנס, לא היה זה על הטורח והכבוד, כי לגבי גזירתו יתברך שיעשה כן - מלתא זוטרתא היא לגבי משה. אבל כוונתו שחשש היאך אני יכול להכנס כי יש בזה משום עין הרע, ובפרט ביונקי שדים וגמולי חלב העלולים יותר לעין הרע כנודע. ועל זה השיב לו הקב"ה תשובה ניצחת, כי לא אתה הוא המונה כי אם על פי ה'. (מוסר חכמים)

"וְהַחַיִּים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְּמָה" (ג, לח)

אין פותחים פתחי בית הכנסת אלא למזרח

למדנו שפתח ההיכל במזרח. ומכאן אמרו, אין פותחים פתחי בית הכנסת אלא למזרח, שכן מצינו בהיכל שפתחו למזרח. (מדרש הביאור)

"וְבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעַ הַמִּחָנֶה" (ד, ה)

רמזי הארון

זה הוא שאמר הכתוב (תהלים כד, י): מי הוא זה מלך הכבוד, ה' צבאות הוא מלך הכבוד סלה. הכבוד - זה הארון, מלך הכבוד - זה הקב"ה, הוא מלך הכבוד, שהוא חולק כבוד לעושי רצונו.

אמר רבי חייא כל הכלים עור תחש מלמעלה ותכלת מלמטה, אבל הארון עור תחש מלמטה ותכלת מלמעלה. אמר רבי יודן, העליונים והתחתונים אינן מתקיימים אלא בזכות התורה הנתונה בארון. ולמה תכלת? משום רבי מאיר אמרו, תכלת דומה לים, והים דומה לרקיע, ורקיע לקשת, והקשת לענן, והענן לכסא, והכסא לכבוד. שנאמר (יחזקאל א, כח): כמראה הקשת אשר יהיה בענן. ומכבודו חלק לעושי רצונו, זו מצות התכלת, לכך נאמר: הוא מלך הכבוד סלה. (מוסר חכמים)

”וְשִׂמוּ אֶת בְּדִיו” (ד, ח)

כוונת הכתוב לסידור הבדים בטבעות

כתב הרדב"ז (ח"ו, סי' ב"א קצ): שאלת ממני על פסוק 'וּשְׂמוּ אֶת בְּדִיו' האמור בארון בפרשת במדבר סיני, והרי הבדים בארון היו, והמסירים משם לוקה, דכתיב (שמות כה, טו): לא יסורו ממנו?

לפיכך הנכון אצלי, שאין המסיר לוקה עד שיסיר אותו מן הטבעות לגמרי. אבל לפעמים היו נשמטים לצד זה או לצד זה, אף על פי שלא היו יוצאים מן הטבעות. ובשעה שהיו צריכים לשאת את הארון, היו צריכים להביא את הבדים לאמצע כדרך כל נושאי משא. ולתיקון הזה קורא הכתוב 'שימה', כלומר תיקנו את בדיו אם היו צריכים כדי לשאת אותו. שוב ראיתי שכתב הרמב"ן ז"ל כמו שכתבתי. וירמוז כאן על נדיבי העם התומכים בתורה שידעו שהם תמיד מחוברים לארון התורה, ולעולם לא יסורו ממנו.

”וְאֵת כָּל כְּלֵי שְׂמֹנֶה” (ד, ט)

המשנה משרתת לשכינה

פירש רבנו שמשון (עי' כסא דוד להגהיד"א דרוש ח לשבת כלה ד"ה וזה רמותי), "כלי" גימטריא ששים, "שמנה" אותיות משנה. רמז לששים מסכתות אשר ישרתו לה לשכינה, ליחדה עם דודה בהם. ובזכות המשניות מתקרבת הגאולה, כמו שאמרו רז"ל (בבא בתרא ח). על הכתוב (הושע ה, י): גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, והוא ברחמי נדחי ישראל יקבץ, אמן.

”וְאֶחָרֵי כֵן יָבֹאוּ בְנֵי קֹהֵת לְשֵׂאת וְלֹא יִגְעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ” (ד, טו)

התורה נושאת את נושאייה

ובזמננו הישיבות הקדושות הן בבחינת הארון, ונושאייה המה ראשי הישיבות ומנהליהן הנושאים בעול החזקתה, כך הובא משמו של רבנו חיים מוולוז'ין. ללמדך, כי גם אם המצב החומרי קשה, ולכאורה החזקת הישיבה כבדה מנשוא, סוף דבר שישא הארון את נושאייו, והישיבה היא תחזיק את נושאייה. (מוסר חכמים)

מעשה נורא מרבי מרדכי יפה

על כוחו המופלא של רבי מרדכי יפה בעל הלבושים זצוקללה"ה, מובא מעשה נורא (חמדת צבי, שפתי צדיקים וישלח עמ' קמה): בשנת שמ"ט שימש רבי מרדכי כאב"ד בהורודנא (גרודנא), ביד רמה הנהיג הרב את בני עירו, שסרו דרך קבע למוצא פיו. בין היתר, נרתמו בני הורודנא לבניית בית הכנסת הגדול של רבם, בית הכנסת שבמשך שנים רבות אחר פטירתו, עד שנות האימה הנוראות, נהגו על פי דעתו ומנהגיו.

אחת מהנהגותיו של רבי מרדכי היתה בשבת קודש, קול תפלתו הערב עלה ובקע בין בתי היהודים, כשרגעי הזמירות היו המרגשים ביותר, בקול מרטיט זימר אב"ד דהורודנא אל אלוהיו, בעוד קדושת השבת מאירה על כל סביבותיו. אולם הכל היו מודים כי שירת הפזמון 'מה יפית' - היתה הנעלה מכולם. אורח כי בא לעיר, נאסף יחד עם כל השאר, והאזין לקול הארי ולהתלהבות הנוראה שאחזה בו עת שר את הפיוט הלז.

גם פריצי היהודים ידעו על שירת הרב, אך איש מהם לא הצטרף למאזינים, והם בבורותם אף נהגו לזלזל בו, עד לאותה שבת נוראה שלא פגה מזכרונו. שעת מנחה גדולה, רבי מרדכי פוסע לבדו לעבר בית הכנסת הגדול, לפני שאר המתפללים, תפוס כולו בשרעפיו, והנה אל מולו קבוצת הוללים, פניהם זורחות, ראש החבורה רואה את הרב, ובמוחו מנצנץ רעיון משעשע, הוא פונה לידידיו השתיים קמעה בשאלה: אולי נשמע קצת 'מה יפית'!? החבורה העליזה פורצת בצחוק, ומיד נגשים אל הרב, אוחזים בשתי ידיו ומוליכים אותו אחר כבוד אל ביתו של אחד מהם, איש עשיר, שבטרקלינו נאספו ידידים רבים עולצים ומאושרים, הם נהנים לקראת ההצגה שתערך מיד, שולחן ערוך מטעמים ויין-שרף לרוב. רבי מרדכי בידם, והם מושיבים אותו על כיסא מפואר בראש השלחן, ואז פונים אליו שישיר להם 'מה יפית' לשמח את לבם.

רבי מרדכי הרים את ידו, הס הושלך, והגאון מביט סביבו ורואה שאין דרך להימלט, או אז הוא פונה ליושבים ואומר להם: אני אשרי לכם ואזמר בקול, אך תנאי אחד יש לי, והוא שכולכם כאחד תרקדו במעגל סביבי על פי קצב הניגון, כל היושבים קמו ממקומם והסתדרו במעגל, יד דבקה לחברתה, והחל ריקוד איטי, כשרב העיירה פוצח בקולו הערב בפזמון המפורסם. המחול התנהל בעצליים, דקה ועוד דקה ועוד שתים, ואז החל הגאון את אט להתלהב יותר ויותר, וככל שהוא התלהב, הרגישו בני החבורה כי כאילו מעצמם ריקודם גובר, וכשהחל רבי מרדכי לספוק בכפיו מרוב התלהבות, קרה לפתע דבר מדהים, עם כל ספיקת כף הוקפצו הרוקדים באויר וצנחו מטה להמשך הריקוד, תחלה היה נראה זה כפרץ של שמחה, אך במהירות הבינו כי לא הם השולטים בקפיצות, אלא מחיאות כפיו של הרב. וככל שהתלהבות אצל האב"ד גוברת, גובה הקפיצה גם הוא עולה.

שוב ושוב מצאו עצמם בני החבורה נחבלים בתקרה, משם לארץ וחוזר חלילה, איש לא היה יכול לעצור את גופו מלקפוץ, אף אחד מהם גם לא היה מסוגל למנוע את החבטות הקשות על כל הנלוו אליהם, שעתיים שלמות ישב רבי מרדכי ושורר בהתלהבות, לאיש מכת הלצים לא נותרה יד או רגל שלימה, פניהם דומים היו לקלף ישן שירוקת עלתה בו, וכל הבית נתמלא סחי וקיא, הם הרגישו כי בעוד רגע כבר תפרח נשמתם.

תם הניגון, כולם שוכבים דויים וכואבים בלי רוח בהם, הגאון קם מכסאו, פונה אל כל הנמצאים ואומר להם: חן חן לכם רבותי המכובדים על כי עשיתם רצוני, שכן המחולות תאמו באופן מופלא את הניגון והפזמון, ואם תרצו ותעשו פעם נוספת סעודה, אזמר לכם בהתלהבות עצומה עוד יותר... ולא יגעו אל הקודש!

"וּפְקֻדַת אֱלֻעֶזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְקִטְרֹת הַסַּמִּים" (ד, טז)

אין גאווה לפני האלוקים

במד"ש (במדבר רבה, במדבר פ"ד ס"ב) איתא: אמר רבי יהושע בן לוי, אלעזר היה נשיא על הנשיאים, ראה שררה שהיתה בידו, ואתה סבור מפני שהיה אדם גדול היה נותן לאחרים שיטענו? לאו, אלא הוא עצמו היה טוען.

אמרו רבותינו: כך היה טוען, שמן המאור בימינו וקטורת הסמים בשמאלו, ומנחת התמיד תלויה בזרועו. ומדוע השפיל עצמו כל כך נשיא נשיאי הלוי? והרי אדם במעמדו יכול היה להטיל עבודותיו על אחרים! עונה על כך המדרש: להודיעך שאין גאווה לפני האלוקים.

אמר אליהו: כל המרבה כבוד שמים וממעט כבוד עצמו, כבוד שמים מתרבה וכבודו מתרבה, וכל הממעט כבוד שמים ומרבה כבוד עצמו, כבוד שמים במקומו וכבודו מתמעט. ע"כ דברי המדרש.

"וּפְקֻדַת אֱלֻעֶזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאֹר וְקִטְרֹת הַסַּמִּים" (ד, טז)

וקוי ה' יחליפו כח

ברמב"ן הביא את דברי הירושלמי (שבת פ"י ה"ג) המובא בדברי רש"י (שבת צב. ד"ה שכן) שאלעזר נשא משא כבוד מאד, שהרי הקטורת היא שס"ה מנה, ושמן למאור לשנה שלמה הוא קפ"ג לוגין, ומנחת התמיד לא ידענו לכמה ימים ישא ממנה. אבל היה אלעזר חזק ואמיץ כיעקב אבינו, וכן משה רבנו ואהרן אחיו, וקוי ה' יחליפו כח.

באור דבריו, שאף כי התורה מתשת כח האדם, ובוודאי רועי ישראל נחלשו מעסק התורה, אלא שקוי ה' יחליפו כח, וברצונם העז לעשות רצון קונם, זוכים לכוחות מחודשים עד שאינם חשים בקושי או בחולשה.

וב'כלי חמדה' תמה על דברי הרמב"ן, שהרי משאו של אלעזר היה גדול פי שבע מקפ"ג לוגין, כי לכל נר נתנו חצי לוג ליום ובשנה קפ"ג לכל נר, ולשבעת הנרות היו צריכים פי שבע משיעור קפ"ג לוגין.

ונראה לפרש, שאלעזר לא נשא את משא כל הנרות, שהרי כלל לא צווה לשאת את השמן, שנאמר: ופקודת אלעזר, כלומר, שהוא היה ממונה לדבר מצוה ולא למשאה, אלא שמחביבות יתרה ביקש לשאת השמן בעצמו, ונטל שמן בשיעור קפ"ג לוגין, שהוא שמן של נר אחד, ובחר לשאת את שמנו של הנר המערבי דוקא, כי נעשו בו נסים והספיק השמן שבו לכל היממה, ואלו שאר המשא מסר לאחרים. ולימוד הוא לנו, להשתדל במצוה ולחבבה גם אם מכבידה עלינו, כי זכות הוא לאדם לשאת את עול המקדש. (מוסר חכמים)

"וְזֹאת עָשׂוּ לָהֶם וְחָיו וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים" (ד, יט)

וחיו את בניהם לעבודת ה'

כתב בעל הטורים: ב' במסורה, "וחיו ולא ימותו", "וחיו את בניהם" (זכריה י, ט). יובן על פי מה שכתבו רז"ל שהקללה שיהיו בניו יתומים (תהלים קט, טו) היא, שמכיון שאין להם אב - על הרוב יוצאים לתרבות רעה, כי אין מי שידריך

אותם לעבודת ה'. ועל זה רמז הכתוב, כי מרובה מדה טובה 'וחיו ולא ימותו' שיאריכו ימים ושנים, ועל ידי זה 'וחיו את בניהם' לעבודת ה' ולתורה הנותנת חיים לעושיה.

וחיו ולא ימותו

לפני כשמונים שנה, בכולל גליציה שבירושלים צלצל הטלפון, והממונה על הכולל שהיה בעל מעמד רם, כמעט "הכל יכול" - הרים את הטלפון. על הקו היה המפקד הטורקי של המחנה הצבאי באזור ירושלים, שביקש להיפגש עם הממונה על הכולל. רבי פנחס הממונה לבש את מעילו, והלך אל המפקד לראות מה בקשתו.

בשובו, היה רבי פנחס נרגש ומבולבל. מה רצה המפקד? שאל המזכיר הנמרץ רבי שמואל אהרן שזורי, שהיה מוכר להרבה מבני ירושלים. צליל של כעס עלה בדברי הממונה כאשר השיב, כי הממונה הטורקי ביקש ממנו רשימת כל בני משפחתו. ישב רבי פנחס וערך את הרשימה של בני המשפחה שהיו עושרים ושמונה איש, והעביר אותו לממונה הטורקי.

בראש חדש ניסן צלצל שוב הטלפון, הרים רבי פנחס את הטלפון ופניו החוריו באחת. מה קרה? שאל המזכיר. רבי פנחס היה מבוהל, - המפקד העליון של הצבא הטורקי קרא לי לבוא אליו בדחיפות בפקודה. המזכיר נלווה לרבי פנחס, ויחד צעדו לבית המושל בשער שכם. המתין המזכיר בחוץ, ולאחר כמה דקות יצא רבי פנחס וקולו נשק בדברו: היית מעלה על דעתך, כי ניתנה לי פקודת גירוש מהארץ, ג'אמל פאשה בכבודו ובעצמו כתב כי בני משפחת 'הממונה' חייבים לעזוב את הארץ בתוך ארבעה עשר יום, עד לערב פסח, ולנסוע לאסקישהיר אשר בטורקיה.

למה ומדוע? איש לא ידע. אבל השלטון הטורקי ידע גם ידע כי לרבי פנחס יש בן בהולנד, ובכדי לעודד את משפחתו כתב להם כי בקרוב מתמוטט השלטון הטורקי והאנגלים ייכנסו במקומם, מכתב זה נפל בידי הטורקים, אשר האשימו את משפחת פנחס בריגול לטובת האוייב.

פעילות רבה וענפה עשו רבי פנחס ומשפחתו בכדי לדחות את הגירוש, ואפילו הקונסול האוסטרי בירושלים שהיה בעל מעמד גבוה במיוחד, התערב ללא הועיל.

המזכיר, רבי שמואל אהרן, שם פעמיו לרבי מלעלוב וסיפר לו כל המעשה. הוא היה בטוח כי הרבי יבטל את הענין במחי יד, אך להפתעתו הגיב הרבי אחרת. רעד תקף את הרבי הקדוש כאשר נודע לו על פקודת הגירוש, הוא התעניין בגוף המעשה, אך לא אמר יותר מאומה.

בינתיים הידיעה עשתה לה כנפיים ברחבי ירושלים והעיר היתה כמרקחה, מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, נחרדו הכל כשנודעה פקודת הגירוש האכזרית, שהגיעה בימי ערב הפסח הלחוצים.

בערב פסח עם אור הבקר, הקיפה פלוגת ז'נדרמים טורקיים חמושים את ביתו של רבי פנחס, בני המשפחה הוצאו מהבית בזה אחר זה, החיילים עמדו כשרשימה מסודרת בידם וקוראים שם אחר שם. הצרחות והיללות פילחו את הרחוב ואת לב הצופים, בני המשפחה הועלו על העגלות, כאשר רק צרורות ספורים הורשו לקחת אתם. רבי פנחס הועלה עם כל צאצאיו על הרכבת בצהרי היום, ואת ליל הסדר הוא כבר עשה עם בני משפחתו על הרכבת. מן הרכבת הועברו לספינה, ואחר כמה שבועות הגיעו לאסקישהיר הנדחת, שוכנו בבקתות רעועות בתוך אזור פראי שנדמה כי רגל אדם לא עברה שם.

לאחר כמה שבועות החלו מגיעות גלויות מאסקישהיר הרחוקה, גלויות שנכתבו בדמעות, רבי פנחס ובני משפחתו ביכו את מר גורלם וסיפרו על חרפת רעב, על חיים קשים מנשוא, תנאי מזג אוויר בלתי נסבלים. רבי שמואל אהרן נטל את הגלויות, עלה עמם לבית הרבי מלעלוב, והראה לו את אשר נכתב בדם ודמעות. הרבי רבי דוד'ל קורא, ולבו הרחום מיצר בצערן של ישראל, עיניו דומעות, אבל שוב הוא מושך בכתפיו כמשלים עם הגזירה.

פעם אחת, כבר פקעה סבלנותו של רבי שמואל אהרן, היה זה כאשר הגיעה גלויה אחת שזעקת הצלה עלתה ממנה, הוא הלך לרבי ושאל: על מה ולמה הגזירה הנוראה הזו? הרבי הביט בו במבט חמור סבר, חשב וחשב עד שלבסוף אמר: כעת יכול אני לגלות לך, זוכר אתה את הנפטר הגליצאי? שאל הרבי. באותו רגע קפץ רבי שמואל כנשוך נחש: בודאי שאני זוכר, איך אשכח?!

שנה אחת לפני כן, נפטר בירושלים העתיקה יהודי גלמוד, עני ואביון, ממוצא גליצאי היה, אלא שלא נתברך במזל, וכך הוא נפטר בעירום ובחוסר כל, לאחר מותו, לא היה מי שישלם לחברא קדישא את הוצאות הטהרה והקבורה, מנהג ירושלים הוא, שלא להלין את המת אפילו לילה אחד, ואילו על הנפטר דנו, עברו בלית ברירה יומיים ושלשה, ולא היו לו קוברים. החברא קדישא דרשה את התשלום, שכן גם היא לא יכלה לעמוד בהוצאות הללו.

הלכו השכנים אל הנהלת כולל גליציה וטענה בפיהם: הנפטר שייך לכם, ומשכך עליכם מוטל לקבור אותו. אולם לעומתם טענו אנשי הנהלת הכולל, כי ההוצאות גדולות מדי, ואם לא יהיה מי שישתתף עמהם, לא יוכלו לשאת לבד במעמסה.

הרבי מלעלוב השתייך לאנשי כולל פולין, אך מכיון ששמע על המת המתנוול בביתו, לא יכול היה להבליג על החרפה, ועלה לביתו של הממונה מיודענו רבי פנחס, והתחנן עבור המת באומרו: כיצד אפשר לתת לנפטר הגלמוד לשכב כך ללא קבורה ולהבאיש בביתו, רק בגלל ענייני ממון? אנה עשו חסד וקברו אותו ללא תמורה. רבי שמואל אהרן נלוה אל הרבי מלעלוב לביתו של הממונה, ושמע באוזניו את התשובה החמורה: אל תתערבו בעניינינו, זה ענין פנימי שלנו, הרי לכם כי פלוני ופלוני שהתערבו בעניינים פנימיים שלנו כבר נזרקו מירושלים. תשובה זו גדושה היתה בחוצפה וגסות רוח. עתה נתחוויר לרבי שמואל אהרן, מדוע נתקף הרבי רעדה כאשר בא לספר לו על צו הגירוש, חלחלה אחזה אותו כאשר הבין כי הממונה שילם מחיר יקר על זלולו בצדיק, ונענש בגירוש מדה כנגד מדה.

בני כולל גליציה השקיעו מאמצים כבירים והרבו בשתדלנות, סוף דבר הצליחו להמתיק במקצת את עונשה של המשפחה, אשר הורשתה לעזוב את ארץ הגזירה אסקישהיר ולעבור לוינה. שבור ורצוץ הגיע הממונה לשעבר רבי פנחס לאוסטריה, ולאחר זמן קצר נפטר בווינה כשהוא עני ואביון. משהגיעו אנשי החברא קדישא לטפל בו, לא היה לבני המשפחה כסף אפילו בעבור תכריכים. רבי פנחס נקבר בווינה בקבר זמני, כשהוא כרוך בבגדי שק במקום תכריכים, בדיוק כפי שנקבר לבסוף הנפטר הגליצאי הגלמוד בירושלים שנה לפני כן. לאחר שנה הועלה ארונו של הממונה ארצה, והובא למנוחת עולמים בירושלים על ידי כל בני משפחתו ששבו ארצה. היה זה לאחר שכבשו הבריטים את הארץ, ותיכף ומיד ביטלו את גזירת הגירוש נגד משפחת הממונה, שהרי מדת הדין לא חלה עליהם. (מוסר חכמים)

"וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוֹת כְּבֻלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וְמָתוּ" (ד, כ)

סודם של הגוונים בבגדי השרד

גם בבגדי שרד שבהם מכסים הכלים יש ענין גדול בגוונים שלהם, כי יש מהם תכלת ויש מתולעת שני, וישנם בגדי ארגמן שהוא אדום מכולם, והם רומזים לאישים העליונים ולמרכבה. ובהיות הכל נעשים כדין וכמצוה ובכסוייהו, היתה השכינה שורה בכלים, והיתה נותנת זיו וסדר בכלים. וקדושי ישראל היו מכירים שהשכינה שוכנת בין הכרובים, כמו שהנשמה נותנת הדר וזיו בגוף, ובהסתלקה עושה רושם. וזה נרמז בפסוק: ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו.

ו**כתבו** ז"ל, כי בארון היו שלשה כסויין, כנגד הנבואה שהיתה שלש מדרגות - רוח הקדש, ואספקלריה שאינה מאירה, ואספקלריא מאירה. וכן היו לשלחן שלשה כסויים, כנגד המלכות שיש בה שלש מעלות - שופטים, מלכי ישראל, ומלכי יהודה שהיתה להם ישיבה בעזרה, לבד ממלכות בית דוד. וכן למנורה שני כסויים כנגד תורה שבכתב ושבעל פה, ולמזבח הקטורת שני כסויים כנגד כהן גדול וכהן הדיוט, וכן למזבח הנחושת בחוץ שני כסויים כנגד ישראל שיש בהם שתי מעלות - יראי ה' ובית ישראל בעלי מלאכה, שהם צריכים אלו לאלו.

הנה בארנו, כי הדגלים והכלים המקודשים וכסוייהו - הכל הוא כדוגמת המרכבה. (מוסר חכמים)

"וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוֹת כְּבֻלַּע אֶת הַקֹּדֶשׁ וְמָתוּ" (ד, כ)

סכנת ראיית הארון

זו שעת הכנסת כלים לנרתיק שלהם, שלא יזונו עיניהו מהן. ולפיכך כשהיו בני קהת קובעין את הארון, היו שני כהנים נושאים את הפרכת לפני הארון, ואחר כך נותנין עליו כסוי עור תחש שלא ייראה בארון כלום, שנאמר: ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו.

מה הוא כבלע? אמר רבי לוי: אם רואים בארון כבלע הזה שהוא נופל בעין - מיד היו מתים. תדע לך שבשעה ששבו פלשתים את הארון וביקשו להחזירו, הביאו את הפרות וקשרו אותם כמנהג העולם אחוריהו לארון, ידעו הפרות מה היה נתון עליהן, ועיקמו את פניהם כלפי הארון והיו מנהיגים אותו לפניהם, שנאמר (שמואל א' ו, יב): וישרנה הפרות, ופתחו פיהן ואמרו שירה. ומה שירה אמרו? יש אומרים (ישעיהו יב, ד): הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו הזכירו כי נשגב שמו. ויש אומרים (במדבר י, לה): ויהי בנסוע הארון.

כיון שהגיעו לבית שמש, היו רואים את העגלה ואת הפרות וישמחו לראות, כיון שנשבה הרוח ונתגלה הארון - הרג בהם, שנאמר (שמואל א' ו, יט): ויך בעם.

אמר רב קטינא: בשעה שהיו ישראל עולים לרגל, היו מגוללין להם הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורין זה בזה, ואומרין להם: ראו חיבתכם לפני המקום כחיבת זכר עם נקבה.

דרוש א' - בענין מתן תורה

הטעם שניתנה תורה בחודש סיון

בחודש סיון שמזלו תאומים - שע"י קבלת התורה נקראו בני"י 'יונתי תמתי' - תאומתי, וכביכול נעשו תאומים לקב"ה - קוב"ה וישראל ואורייתא חד הוא (זוה"ק ח"ג עג.), ומכח זה יש בחי' עמו אנכי בצרה (עי' ש"ר פ' ה, ב).

ולרמז לאומות העולם שיכולים הם להזדווג לישראל ע"י שיתגירו ויקבלו התורה.

עוד שמזל תאומים - היינו אדם, שיש בו היכולת והכח לרקוד ולספוק כפיו משמחה של קבלת התורה (א"ה).

מזל תאומים מסמל על אחדות שהיא תנאי לתורה כתאומים שהיו מאוחדים ביצירתם (כל"י).

וכנגד יעקב שהוא תאום [והוא עמוד התורה].

והתורה בסוד תאומים תורה שבכתב ותורה שבעל פה (מ"ל).

וכנגד ב' הלוחות שהם כתאומים (הרוקח סי' רצ"ו).

מדוע נתעכב נתינת התורה עד אותו זמן

ומה שנתעכב נתינתה ולא ניתנה לאברהם יצחק ויעקב אבותינו הקד', משום שאינה ראויה לינתן ליחידים אלא לס' ריבוא [ס' ריבוא אותיות יש בתורה, וכנגדם יש ס' ריבוא נשמות בני"י, ולכל אחד יש לו אות בתורה (עי' חסד לאברהם מעיין ב נהר יח)]. והטעם שלא ברא ה' את עם ישראל בתחילה אלא נתעכב עד אותו הזמן, הוא דכמו שבריאת אדם הראשון היתה אחר כל בריאת העולם כמו"כ נבראו תחילה כל אומות העולם ואח"כ עם ישראל - כל דבר חשוב ראוי ליברא בסוף, שבו הושלם הכל (מ"ל).

הטעם שניתנה התורה במדבר

מקום נתינת התורה - לא בארץ ישראל, כדי שלא יהא פתחון לאומות העולם לומר הרי לא נתנה לנו (מכילתא). ועוד שבא"י היה זה רץ לכרמו וזה לשדהו והיתה התורה בטלה לכן ניתנה במדבר כדי שכולם יהיו פנויים ובטלים (פ"ר, ועי' טור או"ח סי' ר"צ).

ושלא תהא קנאה בן השבטים לומר בחלקי נתנה (א"ה)

ללמד תורה בחנם לכל (המפרש שם).

ומתנהג בענווה (ר"ן שם) זוכה לד"ת ונפשי כעפר לכל תהיה - פתח לבי בתורתך.

ומה המדבר אין לו סוף כך ד"ת אין להם סוף ואין לשכרה סוף. (שם).

כשם שמדבר לא נזרע ולא נעבד כך הלומד תורה פורקין ממנו עול דרך ארץ.

טעם לשמות של המדבר

המדבר נקראו שמותיו בשם "מדבר סיני" ע"ש הר סיני שבו.

"מדבר צין" - שנצטוו ישראל עליו.

"מדבר קדש" - שנתקדשו ישראל עליו.

"מדבר קדמות" - שנתנה קדומה [התורה שקדמה לעולם] עליו.

"מדבר פארן" - שפרו ורבו עליה ישראל שכל אחד התעברה אשתו זכר במצות שובו לכם לאהליכם.

הטעם שניתנה תורה על הר סיני

על הר סיני - המכוון כנגד הר סיני של מעלה (כסא דוד לחיד"א דרוש ו' לשבת כלה).

ניתנה התורה על הר הנמוך [ולא במישור אלא במעט גובה - כי תלמיד חכם צריך שיהא לו שמינית שבשמינית שבגאווה, (עי' בהגר"א וישלח עה"פ קטנתי ועי' ענף עץ אבות ד, ד) על מאד מאד הוי שפל רוח] ולא ניתנה התורה על הר גבוה דגאווה (גובה) מום היא [סיני גמט' ענוה עם הכולל] (מ"ל).

והתחילו ההרים תבור מאלים, וכרמל מאספמיא (ב"ר ויחי) [הר חרמון והר שריון (מע"ה)] רצים ומתחרים זה עם זה ובאו למדבר סיני כדי שעליהם תינתן התורה, והר סיני השפיל את עצמו (שם).

וכיון שבאו במרוצה ונתגאו ורבו לא ניתנה עליהם התורה.

ועוד שדרכם של הגויים לבנות העבודה זרה שלהם על ההרים הרמים אך על הר סיני מפני נמיכותו לא עבדו עליו ע"ז כלל (מ"ל).

ומפני שרצו שתינתן התורה עליהם זכו שלסוף נקבעו ההרים בארץ ישראל ונתקדש שמו יתברך עליהם, בהר תבור - מלחמת סיסרא, בכרמל - עם אליהו הנביא ונביאי הבעל.

ונאמר 'מה נאוו על ההרים רגלי מבשר' שעתיד הקב"ה להוריד ירושלים בנויה מן השמים ולהעמידה על ארבעה ראשי הרים, על סיני ועל תבור ועל חרמון ועל כרמל, והיא עומדת על ראשי ההרים ומבשרת לישראל קץ הגאולה (פסידר"כ).

הר המוריה נתחבר להר סיני

הר המוריה נתלש כחלה מן העסה ממקום שנעקד יצחק אבינו ע"ה, [ונתחבר להר סיני], אמר הקב"ה הואיל ויצחק אביהם נעקד עליו נאה לבניו לקבל עליו את התורה (מ' תהילים [בוכר] סח).

סביבות הר סיני

למרגלות ההר היה נחל שירד מן ההר (עי' דברים ט, כא. ובס' חסידים תשמט), ובחלקו העליון היה יבש (ר' אפרים). סביב ההר היו עשבים ולכן נאמר 'הצאן והבקר אל ירעו' (לבוש סי' תצ"ד) וי"א שבהר עצמו היה מראה ירוק (סידור היעב"ץ) ומלא בעשבים, ש'פִּשְׁן' הוא מקום מרעה (דבקנו במצוותיך ע"פ מפרשי תהילים סח, טז) וי"א שהיה מקום צמיחת שיח הסנה (רמב"ן א, ו).

היו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא נערים, ס' ריבוא נשים

וכשירד משה רבנו קרא לזקנים ואמר להם דברי ה' והם אמרו לכל העם (א"ע יט, ג), וכששמעו בני ישראל שהיו ס' ריבוא זקנים, ס' ריבוא בחורים, ס' ריבוא נערים וס' ריבוא נשים (מ"ל), לא אמרו מה כתוב בה אלא קבלו עליהם עול מלכותו (ש"ר), וענו כולם בקול אחד, ולא שענו בחנופה, ולא שקבלו זה מזה, אלא השווו כולם לב אחד ואמרו כל אשר דיבר ה' נעשה (מכילתא)

כמה טעמים מדוע נאמרו הדיברות בלשון יחיד

נאמרו הדברות בלשון יחיד מכיון שמיום שישראל נמצאים בעולם לא היו נמצאים לפני הקב"ה בלב אחד וברצון אחד כמו ביום מתן תורה.

כיון שפסקה זוהמתו ועי"ז נסתלקה שנאת חנם מבניהם והיו כולם כאיש אחד בלב אחד, דהרי כל אחד מישראל יש לו אות בתורה והתורה כולה שמותיו של ה' וכשנמצאים באחדות הרי שם ה' אחד (מתוק מד' שם בשם הרמ"ק ומפרשים).

ליתן פתחון פה למשה רבנו ללמד סגוריא על בניי במעשה העגל שכביכול ציווה רק לו (רש"י) שהוא שקול כס' ריבוא. ללמד שצריך לומר כל אחד בשבילי נתנו עשרת הדברות ואני חייב לקיימן ולא יאמר דיה לתורה שתתקיים ביד אחרים (פס"ז).

וחייב אדם לעסוק בהם ואפי' ביחידות ולא יאמר שלא ניתנה אלא לרבים.

ולזהוהיר שכל יחיד יענש על המצות, שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך והיחיד ינצל מהם (רמב"ן).

ועוד שיחשוב שכאלו הוא לבדו בעולם וללא לימודו העולם בסכנה.

וללמד ערך הלומד תורה שכל העולם כדאי הוא לו ושהכל טורחין לצורכו. וחומרא היא כשכל אחד מוזהר ביחידות.

זמן 'מתן תורה' - לאחר שעברו שבע שבתות

בספר פרי צדיק כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין דבר נפלא, איך הוסיף משה יום אחד מדעתו, וא"כ איך אנו אומרים ביום ו' סיון 'זמן מתן תורתנו', הרי באמת אז היה זה ביום כ"א לפסח, ולא ביום נ'. ומבאר רבי צדוק, שכשנספור השבתות בין פסח לשבועות הן שבעה, שבת חול המועד ועוד ו' פרקים בפרקי אבות, אבגדה"ו. והשנה היתה לנו שבת של אחרון של פסח בא"י, ואח"כ תזו"מ, אחו"ק, אמור, בהר, בחקותי, במדבר. הרי ז' שבתות, כי תמיד יש ז' שבתות בין פסח לעצרת. אך בשנה ראשונה שיצאנו ממצרים לא היה להם שבת ראשון, כי קיבלו מצות שבת במרה לאחר קריעת ים סוף, א"כ נמצא שביום ג' ליציאת מצרים לא שמרו שבת קודש, לא נצטוו עדיין, הגם שיתכן שנחו כמו במצרים אך עוד לא היה מתנת חלקו.

ולכן ראה משה שאם יקבלו תורה ביום ו' סיון, שזה היה בערב שבת באותה שנה, א"כ נמצא שיהיו לבני ישראל נ' יום אך רק ו' שבתות, כי לא היתה להם שבת ראשונה באותה שנה, וכדי לבא לשלימות טהרת הנפש צריכים ז' שבתות. וכן איתא בכתבי האריז"ל שעיקר קדושת ימי הספירה ע"י שבתות שבספירה, לכן זה נקרא שבע שבתות, עד ממחרת השבת השביעית. לכן בראשית המחשבה היה צריך להיות מתן תורה ביום ו' סיון, וכן הוא בכל שנה. אלא שבאותה שנה דחו יום אחד, כי הוסיף משה יום אחד מדעתו שיהיו ז' שבתות. שבאמת זו היתה שבת שמינית מיצי"מ, אלא שלא שמרו את הראשונה, כיון שהגיעה השבת השביעי, ומקצת היום ככולו, אזי לפנות הבוקר נתנו תורה.

וזהו 'זמן מתן תורתנו' - ל"אחר ז' שבתות", אלא שבאותה שנה זה יצא ביום ז' סיון, ואצלנו זה ביום ו' סיון.

בשבועות מתבטל היצה"ר והחיצונים מושבתים

בגין פך אקרי בגוונא דא עצרת בשביל זה נקרא חג השבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון מניעה וענוב (כמו כי עצור עצר ה' בעל כל רחם), על שם מניעת והבדלת החיצונים מן הקדושה, דאית ביה בטול יצר הרע לפי שיש בו ביטול יצר הרע והשבתת החיצונים, ועל דא ועל שבשבועות מתבטלים ובורחים החיצונים מן הקדושה, לכן לא כתיב ביה חטאת כשאר זמנין דהיינו כפ' פנחס במוספי שבועות נתיב שעיר עזים אחד לנפר עלינם, ולא נתוב שעיר עזים אחד לחטאת, כבשאר מוספי החגים, דכתיב בהו חטאת שנתוב בהם שעיר עזים אחד "לחטאת", לפי שנולם נותנים חלק להחיצונים דוגמת שעיר המשתלח, אבל כאן בחג השבועות לפי שמתבטלת אחיות החיצונים אין צרינים לתת להם חלק, וכדין כל נהורין אתכנשו לאשת חיל ואז כל האורות מתקבצים אל אשת חיל שהיא השנינה, לפי שעל ידי תפלות שחרית ומוסף של שבועות היא מקבלת נל הארות המוחין, והיא עולה עד הכתר כמו התפארת ממש, ואז הם מתייחדים יחד, ובגין כך עצרת ובשביל זה נקרא שבועות גם בשם עצרת, שהוא לשון אסיפה ויחוד, על שם אסיפת האורות אל השנינה ויחוד העליון הנעשה בו. (שעה"כ דרוש חג השבועות ומפרשים)

שבעת ר"ת ש'בועות, ב'כורים, ע'צרת, ת'ורה

ה'אור החיים' הקדוש מסביר הסבר מעניין בטעם קריאת החג בפי כולם: "שבועות", ולא "עצרת" או "ביכורים" כפי שמוזכר בתורה. כי "שבועות" הוא גם מלשון "שבועה"... כי ביום מתן תורה נשבעו הם יתברך וכנסת ישראל זה לזה שבועה הדדית! אנו נשבענו לריבון העולמים, שלא נחליף אותו חלילה, באלוהים אחרים, והוא נשבע לנו, שלא יחליף אותנו בעם אחר!

ואילו הגר"א מוילנא זי"ע אמר: כי במילים "שבעת" (חסר), רמוזים כל שמות החג! "שבועות", "בכורים", "עצרת", "תורה".

התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים

רבי ישראל מסלנט זי"ע אמר יסוד גדול בלימוד התורה: בקבלת התורה אנו רואים, כי התורה ניתנה במקום בלתי ידוע - במדבר... בזמן בלתי ידוע - שיש מחלוקת האם בו' סיון או בו' סיון... וכל זאת למה? אלא יסוד גדול אנו רואים מכאן: יש כאן הוראה לדורות הבאים, "התורה לא תלויה בזמן מיוחד, ולא במקום מסוים".

דרוש ב'

להכין את עצמנו במידות טובות ובאמונה בה'

דרך ארץ קדמה לתורה

בתחילת פרשת בראשית רש"י מביא את קושייתו הידועה של רבי יצחק: "לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ'החדש הזה לכם' (שמות יב, ב), שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח בבראשית?

משיב על כך רבנו נסים תשובה פשוטה: "דרך ארץ קדמה לתורה" - התורה היא ערך אלקי ואור עצום. כדי להיות מסוגלים לדבוק בקדושת התורה, על האדם להפוך את עצמו לכלי קיבול. ומה הוא כלי הקיבול שאליו אפשר להכניס את התורה? מדות טובות. ולכן פתח בבראשית ששם יש מוסר גדול מאבות העולם כיצד התנהגו איך מסרו עצמם לכבוד ה' יתברך ואז האדם לומד להדבק במידותיהם הטובות ולילך בדרכם ואח"כ יכול לקבל התורה ולקיימה. אומר ה"חזון איש" המלה הראשונה שנאמרה על ידי הבורא במעמד הר סיני היתה: "אנכי".

מדוע נאמר "אנכי" ולא "אני"?

אומרת על כך הגמרא (שבת קה). רעיון מבהיל: אנכי נוטריקון אנה נפשי פְּתַבִּית יְהִבִּית. שפרושו, אני את נפשי כתבתי בתורה ונתתי לכם. נתתי את עצמי לכם.

ובאר הרמח"ל, שבבורא העולם צמצם את עצמו, הוא שלשל את עצמו, כביכול, לתוך אותיות התורה הקדושה. ועל כך אומר הרמב"ן בהקדמתו לתורה, שכל התורה כולה היא שמותיו של הקב"ה. הבורא כביכול נתן לנו את עצמו עם תורתו, וקבלנו את אורו יתברך.

שואל ה"חזון איש": "הרי התורה כה אלקית ורוחנית, ואיך יתחבר אליה קרוץ מחומר? הרי אין זה בר חיבור הרי אין זה בר גיבול?! והשיב על כך "התורה איננה נדבקת אלא לנפש עדינה".

כמו שאמרו חז"ל (תנא דבי אליהו פרק נו), עד שאדם מתפלל על דברי תורה שיכנסו בתוך מעיו, יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו בתוך מעיו.

למה? כי בכדי לקלוט את התורה יש לפנות מתוכנו את החומריות ואת חוסר העדינות: "הרחב פיך, ואמלאהו".

ועוד, שעל הלומד תורה שלא על מנת לעשות, אמר רבי חייא שנוח לו שלא נברא, ורבי יוחנן הוסיף - שנוח לו שנהפכה שליתו על פניו (ויקרא רבה לה, ז).

ומדוע נוח לו שנהפכה שליתו על פניו?

משום שבבטן אמו הוא למד תורה רבה באיכות מעולה. כל יציאתו לעולם היא בשביל קיום המצוות, ואם אינו רוצה אלא ללמוד יחזור לבטן אמו, והרי שנהפכה שליתו על פניו.

רבנו יונה מפרש רעיון זה בפרושו למשנה: "אם אין דרך ארץ אין תורה" (אבות ג, יז) וכותב: "לפי שאין התורה שוכנת אלא בגוף בעל מדות טובות".

ידיעת התורה ללא עידון המדות, דומה למחשב האוגר ידע, לחמור נושא ספרים...

המידות הם בסיס לזכות לתורה

רבנו חיים ויטאל, בספרו "שערי קדשה", שואל בשם רבו, האר"י ז"ל שאלה עצומה: למה אין בתורה צווי לא תכעס? הרי מידה זו הורסת כל חלקה טובה, וחומריתה נוראה, עד שאמרו חז"ל: "כל הכועס - כל מיני גיהנם שולטין בו" (נדרים כב), וכן - המשבר כלים בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודת אלילים" (ילקו"ש תהלים רמו תתלא). ורבי שמעון בר יוחאי כתב בספר הזהור, שאסור להסתכל באדם כועס, משום שישנם צלמים על פניו.

כמו כן, מדוע אין בתורה איסור לא תתגאה, והלא הגאווה היא תועבת ה', אמנם לפי שיטת הסמ"ק אסור זה נכלל במצות "ורם לבבך ושכחת", אבל על פי רוב השיטות אין על כך צווי מפורש. מדוע?

עונה רבנו חיים ויטאל תשובה, שלולא כתבה הייתי מיוחד לאמרה ברבים: עם כל המעלה העצומה של תרי"ג המצוות, המידות מרכזיות יותר מהמצוות. הן הקלף שעליו כתובים כל דברי התורה. כי בלי מידות - כל התורה היא בבחינת 'אותיות פורחות באויר'. המידות הן התשתית להפך לאיש של תורה ולהתרומם יותר ויותר.

אומרים בדרך הלצה: "לעולם יהא אדם", קודם תהיה בן אדם - בעל צלם אלקים, תנהג במידות טובות: מה הוא רחום - אף אתה רחום, מה הוא גומל חסדים - אף אתה גומל חסדים.

לכן, לפני המצוות מלמדת אותנו התורה על האבות הקדושים, אשר הנהגתם היתה בדרך ארץ שקדמה לתורה.

מגביה שפלים

"וירד ה' על הר סיני" איני יודע אם הגבוה הנמיך את עצמו או הנמוך הגביה את עצמו כיון שנאמר "וירד ה' על הר סיני" מכאן שהגבוה הנמיך את עצמו. וכן הצדיקים צריכים להנמיך את עצמן. והקדוש ברוך הוא בעצמו משפיל גאים עדי ארץ כדי להגביה שפלים. וזו בחינת נחית דרגא ונסיב איתתא (עי' יבמות סג.) כביכול בעת נתינת התורה קיים נחית דרגא ונסיב ישראל.

עם ישראל ממושיך בגלות בגלל "קנאה ושנאה"

רגיל היה הרה"ק רבי מאיר מפרימישלאן זי"ע לספר מדי שנה בשנה לפני קהל עדת צאן מרעיתו בשעה הגבוהה ביותר בחג השבועות - קודם קריאת עשרת הדברות, עובדא שיש בה כדי ללמדנו פרק נכבד בענין בין אדם לחברו. וכך הוה מעשה, פעם שאל מלך וויען (ווינא) את הגאון הצדיק שר וטפסר רבי שמשון ווערטהיימער זצ"ל (שהיה חי לפני כשלוש מאות שנה, ההגדרה אודותיו היא מדברי החוות יאיר בתשובותיו) מדוע שרויים עם בני ישראל כבר רבות בשנים בגלות מרה וקשה, כשהם נרדים ונרדפים, מוכים ונבזים, ועדיין לא נושעו - מה פשעם ומה חטאתם לסבול כל כך הרבה.

ענהו רבי שמשון, כל זאת בא להם מחמת 'קנאה ושנאה' השורה ביניהם. תשובה זו לא מצאה חן בעיני המלך, שלא היתה נראית לו סיבה מספקת להמיט על בני ישראל כל כך הרבה צרות וייסורים. ובחמתו ציווה המלך על רבי שמשון, שעליו לענות לו תשובה מספקת תוך ג' ימים, ואם לאו, ענוש ייענשו כל בני ישראל תושבי וויען, באותו לילה ערך רבי שמשון 'שאלת חלום' ויענוהו ממרומים שאכן ענה נכונה למלך, ובעוון זה של 'קנאה ושנאה' שרויים בני ישראל בגלותם, ושלא יתרץ למלך תירוץ אחר, כי עוד יראה המלך כי אמת בפיו.

בתחילת החורף יצא המלך עם אחוזת מרעהו לצוד ציד בלב יער, ובהגיעם ליער נפרדו איש מעל אחיו לצוד כל אחד במקום אחר. אחר כמה שעות לא מצאו המשרתים את המלך, וחשבו בנפשם כי כנראה שב בעצמו לביתו, על כן אף הם שבו לביתם.

המלך שהיה שרוי עמוק עמוק בתאוות הצייד לא שם על לב כי נשאר לגמרי בגפו, עד שהחלו צללי ערב לנטות... ולא מצא שם שום אחד משריו ועבדיו. ויחרד המלך חרדה גדולה, כי לא אבה לבלות את הלילה בחברת כל מיני משחיתים ומזיקים, חיות טרף למיניהם. בצר לו התחיל לשוטט ביער אנה ואנה, עד שהגיע לנהר שמעברו נראו בתים מוארים, בלית ברירה נפרד המלך מסוסו החביב עליו, ואף מבגדי מלכותו, וכך כשהוא עוטה על גופו בגד דק החל לשחות במימי הנהר, עד שעלה מעברו השני של הנהר, וילך בכפר ההוא ערום ויחף - רועד מקור וצינה עזה, דפק על כמה וכמה מבתי הכפר אשר מרבית תושביו ערלים היו, ואיש מהם לא אבה לפתוח עבורו את הדלת ולהכניסו לביתו - באמרם העומד לפנינו מן השדים ומזיקים הוא, ומתייראים אנו ממנו, החליט המלך לתור אחר דלת שבה קבועה מזוזה, בידעו שעם בני ישראל רחמנים הם, והם יפתחו לו פתח להכניסו בצל קורתם. פשפש ומצא, נקש על הדלת והנה עומד לפניו יהודי, אשר מחזה כזה נגלה לנגד עיניו - איש ערום ויחף כולו אומר צינה וארכובותיו דא לדא נקשן, מיד פתח היהודי את הדלת, מיהר להכניסו לביתו, והכין לו כוס חמין ואף מיני תרגימא הגיש לפניו, עטפו ב'פעלץ' (שמיכה מחממת) והשכיבו לפני התנור הבוהר, ותחל רוח המלך לשוב אליו. בתוך כך שמע המלך היאך שבעלת הבית מזהרת את בעלה, כי האיש הלז גנב ונוכל הוא, בעוד זמן מה כשתפרוש אף אתה לשינת הליל יגנוב הלה את כל חפצינו ויברח מהבית יחד עם הפעלץ היקר, אך היהודי הרגיע את רוחה, והבטיח שלא יתן שינה לעיניו בכל שעות הלילה, וישמור שלא יגנוב הלה שום דבר.

למחרת היום שאל המלך את מארחו היהודי מה מרחק יש מכפר זה עד לעיר הבירה וויען, אמר לו היהודי מרחק ארבע פרסאות, ויבקשהו המלך שישכור עבורו עגלה שיוכל ליסע לווייען, אמר לו היהודי, ברשותי עגלה קטנה ואקחך, ויאמר המלך, נקבה שכרך, ויען היהודי 'ארבעה פערציגערס'. ויאמר לו המלך, הנני מסכים ליסע אתך, אך בתנאי שתתן לי את הפעלץ ללבשו בדרך, כי כל עצמותי רועדות מקור. עתה שבה בעלת הבית לגעור בו שעל זה יהרוג אותך על אם הדרך, את הפעלץ יקח לעצמו... אך הוא לא שת לבו לכל אלה, והרגיע אותה לאמר כי עוד מעט שוב ישוב וכספו בידו.

משהגיעו לעיר הבירה שאל היהודי את המלך להיכן פניו מועדות, ויען המלך שיקחהו אל ארמון המלוכה, אך היהודי התיירא ואמר בוודאי ענוש נענש על ההתקרבות לארמון המלך, ויאמר לו המלך אל תירא ואל תחת אני אתרץ את הכל. והנה אך הגיעו עד לפני שער המלך קפץ המלך מהעגלה וינס הביתה, כשהוא לבוש בפעלץ היקר של היהודי, וכל בני ביתו של המלך שמחו מאד בחזרתו.

אז החל היהודי לחשוב, אוי לי ואבוי לנפשי, הנה מה צדקו אמרי בני ביתי שגוי זה אינו אלא גנב, ועתה לא די שאינו משלם לי דמי הנסיעה, אף את מעילי לקח עמו, ועל כולנה, הכניס אותי אל גוב האריות - אל ארמון המלוכה, ועד מהרה יבואו שומרי הסף ויכלאוני. ואכן, לא עברו אלא כמה רגעים וסריסי המלך הגיעו, ויאמרו ליהודי שהמלך פקד להביאו אליו לפני ולפנים, בהיכנסו אמר לו המלך שלא יפחד כי ברצונו רק לדבר דברים אחדים עמו, וישאלהו המלך, התכירני, ענהו היהודי לא ראיתי את המלך מעודי עד היום הזה. אמר לו המלך, אבל אנכי מכיר אותך היטב, ואף את ביתך מכיר אנכי, ואת כליך ומטלטליך, וכל מצבך ומעמדך, ויען האיש ויאמר אין חכמה כחכמת המלך, כי יודע הוא כל מה שיש בחדרי חדרים בביתו של בן הכפר.

אמר לו המלך לא חכמה יש כאן אלא זה עתה הייתי בביתך, כי אנכי האיש שישן אצלך בזה הלילה, עתה אמור נא לי מה אשלם לך בעד המאכלים והמשקה שהחית נפשי, אך היהודי לא השיב מאומה. שב המלך לומר, אפשר לך לבקש ממני ממון רב כמה שתרצה, ושוב לא ענהו היהודי. המלך בשלו, אם תרצה אתן לך שדות וכרמים, ושוב נאלם היהודי מהשיב. הגדיל המלך ואמר לו, אפילו אם תבקש עיר שלימה מערי הכיכר אתננה לך במתנה גמורה על שהצלת את חיי, ועדיין החריש היהודי. אמר לו המלך, אם לא תענני, לא תקבל אלא ארבעה פערציגערס המגיעים לך כבעל עגלה.

פתח היהודי את פיו ואמר ישמעני אדוני המלך, לפרנסתי מסובב אני בין העיירות כרוכל. אך בתקופה האחרונה החל יהודי פלוני לבוא אל הכפר שלנו, והוא קונה סחורות ועורות וכיו"ב מדרי הכפר, ובהו הינו משיג את גבולי, ימלא המלך את שאלתי ובקשתי, ויפקוד פקודתו לאסור על היהודי מלהכנס אל גבולות הכפר.

כשמוע המלך כל זאת, נענה ואמר כמה צדקו דברי רבי שמשון, כי גדלה הקנאה והשנאה בין בני ישראל, כי יהודי שוטה זה היה בידו להתעשר בין רגע כעשירים הגדולים שבכל סביבותינו, ואעפ"כ העבירתו הקנאה והשנאה על דעתו וביקש שטויות כאלו, ויקרא המלך לרבי שמשון ופקד עליו לשלם ליהודי.

עלינו ללמוד מהאי עובדא... ובפרט בבואנו לעסוק בעשרת הדברות, כי נוגע הן לענין 'אנכי ה' אלוקיך' - שהוא אמונה טהורה בהנהגת ה' בעולמו, שאי אפשר לאדם לקחת פרנסת רעהו ולהשיג את גבולו. ומאידך, לענין בין אדם לחברו, שעבור 'קנאה' אחת מוכן האדם לאבד כל הון ועושר, העיקר שלפלוני לא יהיה מאומה. ואם האדם לא יעבוד על מידותיו ח"ו לאן יכול להגיע.

"זכה - נעשה לו סם חיים"

אמרו רבותינו (יומא עב): "וזאת התורה אשר שם משה" זכה - נעשית לו סם חיים, לא זכה - נעשית לו סם המות. וכתב המהרש"א שבתבת סם - סמ"ך ומ"ם אף הם עולות בגימטריה 60. וזה הוא שדקדקו רבותינו בלשונם, "למיימינים בה סמא דחיי", "למשמאילים בה סמא דמותא". היינו, אלו שלומדים לשמה, נעשית להם התורה לסם הימיני, הרמוז באותיות הנגלות סמ"ך מ"ם, ויזכו להיות נגלים וחיים. למשמאילים בה שלומדים לא לשמה, נעשית להם התורה סם המוות, הרמוז באותיות הנסתרות סמ"ך מ"ם, ויהיו נסתרים מן העולם. וזה שאמרו "ואם הוא דבר ריק - מכם הוא" כי הנה האותיות הנעלמות בתיבת ס"ם הן אותיות מכ"ם (סמ"ך מ"ם). כלומר הריקנות נובעת משום שלומדים שלא לשמה, ולוקחים את הסם השמאלי המורכב מהאותיות "מכם". וכידוע מדברי הגר"א שהתורה היא מים המגדלים את המידות של האדם ואם מידותיו טובות הם מגדלים אותם ואם להיפך ח"ו להיפך.

הנשמה היתרה ביום טוב נבלעת בתוך אבריו

התוספות (פסחים קב): הקשו, מדוע לא מברכים על בשמים בהבדלה של מוצאי יום טוב, ותיצרו כי ברכת הבשמים במוצאי שבת, היא בגלל הסתלקות הנשמה היתרה, אבל ביום טוב אין נשמה יתירה, ועל כן אין ברכת בשמים.

הרמב"ן חולק, ואומר כי גם ביום טוב יש נשמה יתרה, אבל בניגוד לשבת שהנשמה היתרה מסתלקת במוצאי שבת, הרי ביום טוב היא נבלעת באבריו.

וכל כך למה?

כיון שבשבת היהודי אינו עושה דבר. השבת נקבעה מששת ימי בראשית, ואינה תלויה כלל במעשי האדם. לעומת זאת יום טוב מתקדש על ידי בית דין, כלל ישראל הם אלה המקדשים את היום טוב, ולכן אומרים בקידוש של יום טוב: "מקדש ישראל והזמנים", קודם "ישראל" ורק לאחר מכן "הזמנים" כי ישראל הם אלה המקדשים את הזמנים. אשר על כן, קדושת היום טוב באה מכוח הפעולה של כלל ישראל, איך וכיצד הכינו את עצמם לכבוד היום טוב, בפרט של חג השבועות יום מתן תורה, ואם זכו להכין עצמם בקדושה ובמידות טובות, דבר זה אינו הולך לאיבוד אלא נבלע באיבריו. לכן הנשמה היתרה היורדת ליהודי ביום טוב, אינה מסתלקת במוצאי יום טוב.

מדוע לא נאמר אנכי ה' אלהיך שבראתי את השמים ואת הארץ

כתב הרא"ש שלכן פתח "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ולא פתח בנס גדול יותר - "אנכי ה' אלוקיך אשר בראתי שמים וארץ", כי רצה הבורא ללמדנו על האמונה בהשגחת ה' בפרטיות על כל פרט ופרט, ודבר זה נתגלה לעין כל ביציאת מצרים (יותר מבעת בריאת העולם). וז"ל הרא"ש (ארחות חיים ליום א' כו) לבטוח בה' בכל לב, ולהאמין בהשגחתו הפרטית, ובזה תקיים בלבבך הייחוד השלם, בהאמין בו כי ענינו משוטטות בכל הארץ, ועינו על כל דרכי איש, ובוחן לב וחוקר כליות. כי מי שאינו מאמין באשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלוקיך אינו מאמין... וזה יסוד כל התורה כולה. עכ"ל.

"לא נתכנו עלילות" - מוסר גדול שלא יאמר אדם מדוע חברי ככה יותר ממני מדוע הוא "ראש ישיבה" "עשיר" מצליח וכדו'

מצינו לימוד נפלא כי בטרם נגלה הקב"ה לעמו בית ישראל במעמד הגדול והנורא אמר הקב"ה למשה - "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל" (שמות כד, א), וכתב הטור בפירושו על התורה, תימה לי, למה לא עלו אלעזר ואיתמר שהרי גדולה מעלתם ממעלת הזקנים, כדאיתא (עירובין נד:): כיצד סדר משנה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נכנסו בניו... נכנסו זקנים... נכנסו כל העם... נסתלק אהרן שנו בניו לזקנים ולכל העם. הרי לך שאלעזר ואיתמר גדולים בחכמה מהזקנים שכן הן מלמדים אותם את התורה, ומדוע הזקנים עלו על הר סיני ואלעזר ואיתמר נשארו מאחור. ומבאר, משום שהקב"ה "לו נתכנו עלילות" (שמואל א. ב, ג), וידע שבעלילה זו נתחייבו כדאמרין (תנחומא בעלותך טז) שמכאן נתחייבו שריפה, אלא שלא רצה הקב"ה לערוב שמחת התורה, והמתין לנדב ואביהו לשנה הבאה בא' ניסן יום הקמת המשכן כדכתיב (במדבר ג, ד) "וימת נדב ואביהוא לפני ה' בהקריבם אש וכו', ולזקנים עד תבערה" (מתאוננים), ואילו היו גם אלעזר ואיתמר עולים על ההר היו גם הם מתים ונמצא שנכרת כל זרע אהרן, ולא רצה הקב"ה שיכרת זרע כהונה הקדושה, ע"כ מתחילה לא נתן להם לעלות ההרה (ומקורו ב'מושב זקנים' בשם הרא"ש).

וזה מרומז בטעמי המקרא על אותו הפסוק "ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואביהוא" - דטעמו 'קדמא ואולא מונח רביע', שמארבעת בני אהרן הניחו והשאירו שנים למטה מההר בעת מעמד הר סיני, כי 'קדמא ואולא' - שהקב"ה המביט מראשית אחרית, הקדים לראות שהעולים על ההר אולא - ילכו מהעולם בטרם עת, לכן לטובתם לא העלה את כולם על ההר.

עתה בין והתבונן נוראות, עומד לו אהרן כהנא קדישא, בשעה הכי נעלית מיום בריאת העולם ועד סופו, כשירד הקב"ה על הר סיני קרע את העליונים ואת התחתונים וראו שהוא יחיד, והנה הוא רואה כי שבעים זקנים הקטנים במדרגתם משני בניו אלעזר ואיתמר עולים על ההר והם עומדים להשיג שם 'מדרגות' גבוהות עד אין שיעור, ואילו שני בניו אלו נשארים לעמוד בין העם... ואינו מבין מדוע עשה לו ה' ככה. גם בניו הקדושים עצמם יתמהו, וכי זה שכרנו על יגיעות גדולות ועבודות נוראות - להישאר בין העם והיה זה כ'זילתא' לפי כבודם, וקוב"ה אומר המתינו לי ותראו כי רק בזכות 'השפלה' זאת ישאר נצר וזכר לזרע אהרן, וכל הכהנים ועבודת הכהונה לדורי דורות יהיו נמנים על 'יוצאי חלצים' בזכות השפלה זאת...

מכאן ילמד כל איש, פעמים הרבה עולים במחשבתו של אדם, ראה נא, כמה עלה ונתעלה ידידי ורעי עשרת מונים ממני - ברוחניות - כשנתמנה להיות, ראש ישיבה, אדמו"ר מגיד שיעור כל חד בדיליה, או בגשמיות - נכסיו מצליחין, שמו הולך לפניו כמומחה בתחום פלוני, בניו מפארים את טובי הישיבות ואילו אני אנה אני בא... וכיו"ב רבות ממחשבות הטורדות מנוחתם של בני אדם. תשובתם, אל תהיו קצרי רואי, התייצבו וראו כי הכל בחשבון לטובתכם

ולהנאתכם, פעמים שיתגלה החשבון כאהרן הכהן שנתגלה לבסוף, כי כל 'ירידה' זו הייתה להחיות זרעו לעולמים, ופעמים שלא יראה כזאת אלא בעולם העליון, אבל האמת כי כן הוא.

מונה את ישראל בלשון שאו את ראש בני"י כי בזה מתרומם כל אחד ממדרגתו שראה שהוא משלים המנין של ששים רבוא ישראל ובלעדיו יחסר המנין

באר הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה לשבועות) דלכן תיקנו חכמים שיהיו קוראים פרשת במדבר קודם חג השבועות (ע"י מגילה לא: ובתוד"ה קללות, וטעמם כדי להפסיק עם קריאת פרשה זו בין הקללות שבפר' בחקותי לשבועות) וז"ל: ונראה שיש לפר' במדבר שייכות גדולה לשבועות, והוא להוציא מאלה שמתרשלין ללמוד, בחשבם שלא יגיעו למדרגה גדולה בתורה. וע"ז בארתי (שמות ל, יב) שמה שנאמר ענין המנין בלשון 'שאו' - שבזה מתנשאים כל אחד ממדרגתו, בראותו שהוא שווה למנות באותו המספר ממש של הגדול, ששניהם נמנים רק לאחד, א"כ גם הוא יכול לבוא למדרגה הגדולה. ולכן קודם שבועות צריך לקרוא פרשת במדבר שהיא פרשת הפקודים שנאמר בלשון נשיאות ללמדנו שבאופן זה יכול לקבל התורה וללמדה.

ובפרט אם יתבונן ויראה שכך הוא דרך המנין והמספר שהוא נשלם דייקא מכל יחיד ויחיד. ובחסרונו יחסר המנין אחד פחות מכל המספר, וכל יהודי הינו חלק ממנין ששים רבוא נשמות ישראל, ובלעדיו אי אפשר לבל הכלל לקבל את התורה, כי אף אם יחסר רק אחד מן המנין יורגש החסרון בכולם.

והרי אם יחסר אפילו אות אחת מכל דברי התורה הזאת ייחשב הספר כס"ת פסול, ומכאן, שרק ע"י כל נשמות הששים רבוא נעשית הקומה שלימה, ומכאן, ילמד שלא תיפול רוחו ולא יתייאש ח"ו, אלא ידע שבו בחר ה' לקבל התורה וחפץ יתב"ש בעבודתו ובמצוותיו.

אם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב

זכה אמר הרה"ק רבי לייבל איגר זי"ע (תורת אמת ריש יתרו), דלכן כתבה תורה ענין ביאתו של יתרו להסתפח לקהל ה' לפני הפרשה של קבלת התורה, ללמדנו בינה, שאף הגוי והכומר לע"ז בידם לעזוב הכל ולהתקרב אל הקדושה, וזו ההקדמה הטובה ביותר לקבלת התורה שישא היהודי ק"ו נפשו שאם ביד גוי כמו יתרו ק"ו ביד זרעו של אברהם יצחק ויעקב להתקרב.

מסר נפש לקבל אורח וניצל בנו מטביעה ברגע האחרון

מספרים על אברך שנסע מביתו שבמרכז ארץ הקודש לאחת מערי הגליל, כאכסניה שכר 'צימער' בו התכוון לשהות עם בני ביתו ובנו יחידו, לקראת שבת התקשר אליו אחד מקרוביו - הבודד בעולמו (גרוש) וביקש מעמו לזכות בו ב'הכנסת אורחים' - מהודרת ביותר כי הוא רוצה לשהות עמו במשך השבת באותו צימער, הלה התגבר על רגשותיו - שהרי רובא דעלמא לא ניחא להם לארח בנסיעתם לחופש... והנה בערב שבת, בשעה שהאב והאם היו עסוקים בהכנות לצרכי שבת, שוטט בנם הקטן בחצר הסמוכה לבריכת מים עמוקים, ובראותו 'כדור' במים קפץ לתוכם... וכמעט שיצאה נשמתו בטהרה, אלא שבאותו רגע הופיע ה'אורח' שראה את הנעשה, מיד הזעיק את ההורים והצילו את הילד ברגע האחרון (כשהוא נלקח אחר כבוד לבית החולים דשם), ובלא האורח לא היו ההורים מבחינים בנעשה רק אחר יציאת נשמה.

הרבה מתאוננים, אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני או התמדתו ושלל מעלותיו בודאי הייתי מצליח ומתעלה על זה אמרו בעלי המוסר בדרך משל לאחד אשר היה עוסק למלאכתו בשליחות יד, ותמיד היה מחזר ומחפש אחר 'מציאות'. פעם אחת נקלע למקום מסחר היהלומים, והחל תר אחר טרף לביתו, והנה הוא רואה בעשיר אחד המסב עם ידידו בשולחן אחד ומראה להם יהלום גדול נדיר ביופיו השווה הון תועפות, והרי 'עין רואה והלב חומד', מיד גמר בדעתו שיהלום זה יגיע לידו בכל דרך שהיא. לשם 'מטרה' זו הלך בסמוך לעשיר (מאחוריו) ו'באשר תלכי אלך'... משראה שהעשיר קונה כרטיס נסיעה להפליג באניה, הלך ושיחד את רב החובל שיקבע מקום מלונו בחדרו של העשיר. והיה בחצי הלילה... כשראה ה'גנב' כי העשיר מתעמק ב'פרק הישן' בעומק לפנים מעומק, קם הגנב ממיטתו (שלא) ישן בה, והחל 'מפשפש במעשיו' ובודק בכל חפצי העשיר, באמתחותיו ובכליו ואף בבגדיו, אחת מהנה לא נעדרה, ולמרבית הפלא לא הצליח למצוא את מבוקשו, וככל שהרבה במאמצים העלה חרס בידו, בחרי אף שב למיטתו בידיים ריקניות.

למחרת היום פתח הגב ושאל את 'שכנו' העשיר, בהקדמת ויודי שרצה לגנוב ממנו את היהלום, והביע פליאתו העצומה, שהלא גנב מומחה הוא מזה ארבעים שנה 'וב'ה' ראה ברכה בעמלו ומעולם לא נכשל, כיצד עתה חקקה ממנו ההצלחה, וביקש בתחנונים שיגלה לו הרז היכן היה מוטמן היהלום. השיב לו העשיר, אף אני אשיב לך כגמולך... דע לך כי מני אותו רגע שהתקרבת לשולחן לראות את היהלום לא מצאת חן בעיני, ובשעה שבקשת להיות שכן עמי בחדר גברו חשדותי והבנתי היטב את רצונך ומאווי ליבו, אי לזאת נטלתי את היהלום והטמנתי אותו בכיס בגדך, כי ידעתי שלא תחפשונו אלא ברשותי, ובכך יהא 'בידיים טובות'... והנמשל שיש שנדמה להם שהאבן הטובה ברשות אחרים - שהם זכו לחכמה בינה ודעת, וכל אחד מהם מחשב 'חשבונות רבים' אילו היו בידי כשרונותיו של פלוני, מצבו של פלוני... והרבה כיו"ב... ואינם יודעים כי 'היהלום' נמצא ברשותם, ודווקא התנאים והכשרונות שלהם הם המפתח והדרך להצלחתם.

וצריך האדם לומר אין הדבר תלוי אלא בי (ע"ז יז), וכמו שאמרו בדרך צחות שיש סם רפואה בדוק ומנוסה - וויטמין 'בי' (ז), שאין הדבר תלוי אלא 'בי', שיש בו ההכרה השלימה שהכל תלוי ברצונו ובחפצו. אולם לעומת זאת יש המחליפים את הסממנים, ונוטלים 'וויטמין די' (ז), אשר תולים האשמה באחר ואומרים 'די' לא רוצים יותר... ועל כך אמרו שיצאה בת קול ואמרה שובו בנים שובבים חוץ מאחר (חגיגה טו), כלומר, שכל אחד ניתן לדבר עמו בדברי התעוררות ותשובה ולהעירו בימים המרוממים והמסוגלים כדוגמת ימי השוכב"ם וכדומה, 'חוץ מאחר' - מאותו שתולה הכל באחרים שהם גרמו לו להגיע להיכן שהגיע ורק הם אשמים ולא הוא. אלא האדם ישתדל בתיקון מידותיו וישים בטחונו בהי"ת ויעשה רצונו יתברך וכך גם הי"ת ימלא משאלות לבו.

דרוש ג'

בענין ההכנה הגדולה לקראת מתן תורה

"לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם"

חסד גדול עשה עמנו ה', הוציאנו מעבדות לחירות עולם, הוציאנו מבית עבדים ממצרים במטרה לתת לנו את התורה הקדושה, המתנה הגדולה ביותר, ובחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כשיצאנו ממצרים יצאנו מהטומאה הגדולה, ובימי הספירה כל יום ויום קונים מדרגה של קדושה וטהרה ע"י שעושים תשובה שלמה בכל יום ויום עד שביום החמשים, חג השבועות, זכינו להגיע לשער החמשים בבנינה העליונה שהיא עולם התשובה ואז נזכה להגיע לקבלת התורה הקדושה.

וז"ש לפני מ"י אתם מטהרים, לפני יום החמשים. מ"ט ימי הספירה כל יום עושים תשובה ומטהרים עד שמגיעים ליום החמשים שהוא יום השבועות שבו הגענו בתשובה עילאה לטהרה עליונה, ויום זה מטהר אותנו ומקדש אותנו ע"י שעלינו לעולם התשובה, חמשים שערי בינה שער החמשים שעל ידו זוכים לכתר עליון שהוא שער החמשים משערי בינה.

הקב"ה מאיר אור גדול להדריך אותנו איך להתחבר אליו

ועוד יותר, שביום החמשים הקב"ה בעצמו מטהר אותנו ע"י האור הגדול המאיר באותו יום, וכל אחד ואחד מקבל אור של התורה וקדושה ביום זה, וכמו שכתב הר"ן בדרשותיו כשם שיום ר"ה הוא יום הדין לעניני העולם, כן "שבועות" שבו ניתנה התורה לעם ישראל הוא יום הדין לענין קבלת התורה של כל יחיד ויחיד ובו נקצב לכל אחד לאיזו מדרגה יגיע בעסק התורה.

ביום זה יורד דבר ה' ממרום להאיר בכל מחשכי הארץ להדריך אותנו בתחתיות ארץ, ואדם מבשר ודם שקרוץ מחומר וצורה ושקוע בתאוות העוה"ז התורה יורדת להדריך אותו איך לעלות מכל זה ולחבר אותו לעליונים בסוד "ישמחו השמים ותגל הארץ".

ומובא במדרש: לעתיד לבא הקב"ה מביא את הר סיני ומלביש אותו בהר המוריה ובונה ביהמ"ק עליהם וביהמ"ק אומר שירה וכל ההרים עונים אחריו, כי הר סיני מבטא את התורה והתורה היא הבסיס של ביהמ"ק ורק כך תחול

הקדושה ואז מתחברים השמים עם הארץ בסוד ענן הקשור בהר וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, והאדם מתעלה מאד כי מתבררת האמת של התורה הקדושה.

הייתי שכן של הגאון אב"ד כמוה"ר יוסף כהן זצ"ל אביו של הגאון ר' דוד הכהן שליט"א ראש ישיבת חברון, הוא היה אומר בשם ראש ישיבת עץ חיים הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל, כי יום שבועות הוא "יום הדין על התורה". והיה מביא מספר השל"ה הקדוש שכתב בשם ספר "תולעת יעקב" מהמקובלים הראשונים, יום הדין בראש השנה הוא דין כללי על האדם על ההצלחות על הנסיונות הצרות וכו', אבל יום חג השבועות הוא יום הדין מבחי' רוחנית, דנים אותו כמה תורה יזכה ללמוד השנה הזאת, האם בכלל "הוא ראוי לקבל תורה או לא". וכמו שהבאנו לעיל.

אם האדם מתבטל מלימוד התורה, אין לו "כלים" לקבל את התורה הקדושה, וכמו שחודש אלול הוא ההכנה לראש השנה, כן צריך הכנה לקבלת התורה, כי דנים אותנו היום אם נזכה למתנה הגדולה, לאור הגדול של התורה הקדושה. הגר"א היה לומד כל יום 22 שעות, וכל שש שעות ישן חצי שעה בלבד, משך 48 שעות ישן 4 שעות. פלא. והיה אומר כתוב ישנתי - א"ז, ינוח - ל"י. כל אדם צריך לישון שמונה שעות במנין א"ז, ואז יהיה לו כח לארבעים שעות כמנין ל"י, לעסוק בתורה שהיא המנוחה, אבל הוא לעצמו היה מסתפק בארבע שעות.

הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם

אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שבני ישראל ענו ואמרו 'נעשה ונשמע' לקבל התורה, והכוונה שאם האדם משקיע חלקו בנעשה בעמל וביגיעה להכין את עצמו כראוי - יזכה לנשמע, לשמוע את קול ה' המכריז ואומר 'אנכי ה' אלהיך'.

ובידוע משלו של הגה"ק ה'חפץ חיים' זי"ע למוכר השמן שבא לעיר עם חביות ענק למכור לבני העיר שמן טוב ומשובח, והנה רצונו של המוכר למכור את כל אשר יש לו לבני העיר, אבל למעשה לא יוכל לתת לבני העיר רק כפי הכלים שכל אחד מהם יגיש אליו... הגדול כפי גדלו והקטן לפי קטנו. והנמשל מובן ביותר, כי הקב"ה רוצה להריק עלינו שפע גדול ביותר, אבל למעשה לא יריק עלינו אלא כגודל הכלים שהכינו בני העולם לקבל בהם.

תוכו זרק וקליפתו אכל

מספרים על יהודי אחד שעלה עם משפחתו לארץ הקודש, תיכף כאשר הגיע אל ארץ הקודש רכן על עפרה ונישק את אדמתה, לאחר מכן פגש ברוכל המוכר רימונים, שמחו בני המשפחה לאכול מפריה של ארץ הקודש ולשבוע מטובה, קנה רימון אחד ופתחו - תוכו זרק וקליפתו אכל - כשאר הפירות שזורקים את הגרעינים, והיו כל בני המשפחה מתאפקים מלדבר סרה על 'פירות ארץ ישראל'. עד שנתגלה להם ה'סוד' ש'פירות ארץ ישראל' צריכים לדעת איך לאכול מהם...

כך אף אנו, נכנסים אנו לזמנים גבוהים ביותר, אבל עלינו לדעת כיצד 'לאוכלם' - איך לקבל את היום טוב כראוי, ומה עליו לעשות כדי שיוכל למלאות אסמיו שבע ושפע רב מאורות היו"ט, ולזאת נדרש מן האדם להתכונן בהכנה רבה בטרם יתקדש החג.

שלשת ימי הגבלה

מבואר בספה"ק כי אלו הימים, שלוש ימי הגבלה, מסוגלים ביותר לשקידת התורה - לכל ימות השנה. כל השוקד בהם יותר ויותר בלימוד התורה הקדושה, הרי בידו סגולה נפלאה לשקידת התורה לכל ימות השנה. ועל אחת כמה וכמה סגולתו של ערב שבועות, וביותר של ליל שבועות.

שאל המשיגח דלומיזא ר' משה רוזנשטיין זצ"ל, מה ענין קדושת ערב יום כיפור, דבשלמא יום כפורים עצמו נחא, אלא ערב יו"כ - מחמת מה קדוש הוא. וביאר, דהנה במסכת בבא בתרא (ספ"ק) אומרת הגמרא "אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותה מיד מתרפא, ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם תלאה הקב"ה בגלגל חמה. אמר אביי היינו דאמרי אינשי אידלי יומא אידלי קצירא". (כשהחמה זורחת מקיל החולי, רש"י). וידוע הדבר דכבר בחצות הלילה מתחילים החולים לחוש בהקלת החולי, כי אף שעדיין לא זרחה החמה, מ"מ קרני הודה כבר זוהרים ברקיע. והוא הענין בקדושת ערב יום כפור. כי היות וביום הכפורים משפיע הקב"ה אל עולמו שפע של כפרה, שמש כפרה, שמש תשובה ומרפא בכנפיה, הרי שקרני שמש זו של כפרה ותשובה כבר קורנים בערבו של היום הקדוש. מצות תשובה נוהגת כל ימות השנה, אך ביוה"כ מוריד הקב"ה שפע תשובה המיקל על בריותיו לשוב אליו, ומי שקרוב אל ה' זוכה לחוש בשפע זה כבר בערב יום כפור.

וכן הוא הענין במהותם של שלשת ימי ההגבלה. שכן, ביום חג השבועות, משפיע הקב"ה לעולמו שפע של תורה, שמש של תורה זורחת בעולם, ביום זה אשר בו בחר בנו הבורא מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ועל כן כבר בשלשת ימי ההגבלה הקודמים ליום הגדול הזה, קורנים בעולם אותם קרני הוד של שמש התורה הקדושה, ומשום כן מסוגלים אלו הימים ביותר לשקידת התורה.

ומעתה, אם שלשת ימי ההגבלה, ימי ההכנסה לקבלת התורה מסוגלים לשקידת התורה, אם כן על אחת כמה וכמה שמש התורה הזורח ומאיר ביום החג עצמו, ודאי מסוגל הוא לשקידת התורה. ובפרט, לימוד התורה בליל שבועות שהוא מסוגל להביא להשגות עליונות, וידועים הדברים כי מרן הבית יוסף זכה לגילוי אליהו בליל שבועות. ברוך שנתן תורה לעמו ישראל בקדושתו.

ואם כי אמנם, נשתנה לילה זה מכל הלילות, אך אימתי חשים באמת בתחושה זו כי לילה זה נעלה ביותר? כאשר הלילה טהור ממחשבות זרות, ממעשים רעים ומלב רע, רק ע"י הכנה ראויה קודם החג בתפילה לעילא כדבעי ובכוונה רצויה לשקוד בו על התורה מתוך יראת שמים ומידות טובות ואהבת רעים, ולהתקדש ולהתרומם ע"י התורה, רק אז, ואולי, אפשר לזכות להשגות עליונות. המכין עצמו כראוי הוא הוא שיזכה לקנין המעלות.

ולכן לפני יום קדוש זה כל אדם צריך להתעורר בתשובה ולפשפש במעשיו ובפרט על דרך עסקו בתורה וכעין שכתב רש"י עה"פ ויסעו מרפידים ויבאו במדבר סיני (שמות. יט. ב) מקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה זה בתשובה אף זה בתשובה (רש"י).

כאשר מברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו

הגאון הצדיק רבי שלום שבדרון זצ"ל נשא משלו ויאמר, יהודי הלך ברחוב שבע שמונה דקות לפני סוף זמן מנחה. ונתן צעקה של חרדה, אוי, אוי עדיין לא התפללתי מנחה, ומיד רץ לכיוון השטיבלאך ו'תפס' מנחה במהירות כפי שנראה מנחה כאשר לא מרוכזים ומבוהלים... אמר לו שותפו לדרך, חשבת שאם ה'אוי' כל כן גדול - מי יודע כיצד תראה ה'מנחה'... אך 'למעשה' ה'אוי' שלפני מנחה היה חזק ותקיף כפליים מהמנחה עצמה שמחמתה נשמעה הצווחה. והנמשל - עם ישראל מכין את עצמו ארבעים ותשע יום 'שבעה שבועות' לקראת מתן תורה בהכנה רבתי, בכל יום ויום מכריזים 'היום... לעומר', ומן הדין שה'שבועות' יהא פי כמה וכמה... ולא יהא כאותו שחרד חרדה גדולה לקראת המצווה, וכאשר מהברכים ש'החיינו והגיענו לזמן הזה' - אז הילד איננו...

מלפנים כזאת בישראל היה פשוט בעיני המון העם להניח כל העסקים ולישב על התורה ועל העבודה. וכפי שמעידים זקני ירושלים, שלפני כשבעים שנה היו בעלי החנויות סוגרים חנותם בשלושת ימי ההגבלה, ויושבים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהתמדה גדולה, ואף לדורנו ייאמר, ולוואי שהבחורים והאברכים ינעלו את כל 'עסקיהם' למשך כל הימים הללו, ויעסקו בתורה הקדושה, בהתמדה בחיות והתלהבות.

נתנית התורה מתחדשת כל שנה ושנה לכן צריך להתעורר ולנצל את הזמן הזה שהוא מושך שפע לכל השנה כולה

ביאר ה'שפת אמת' זי"ע (תרל"ה ד"ה כמו) מה דאיתא בגמ' (פסחים סח:) שרב יוסף היה שמח ביותר ב'יומא דעצרתא' וביקש שיכינו לו בשר מובחר לסעודה כי 'אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא', שלא נזכר בגמ' אי לאו 'מתן תורה' אלא 'האי יומא', והיינו לאותו יום ממש בו אמר רב יוסף את דבריו, כי היתה כוונתו לנתינת התורה המתחדשת בכל שנה.

וכמו שהיה דורש הרה"ק רבי מאיר מאמשינוב זי"ע כשאמר לחסיד אחד בערב חג השבועות 'אל תהיה שוטה', וכשתמה הלה מאי קאמר, הסביר לו, שהרי אמרו (חגיגה ד.) אי זהו שוטה - זה המאבד כל מה שנותנים לו, והכא הרי ניתנה לאדם שעת הכושר להתעלות ולהרבות הונו ורכושו הרוחני, ואם לא יתעשת לקלוט מן האור והשפע היורד באתערותא דלעילא ישאר בלא כלום ח"ו, נמצא שמאבד מתנה טובה שנותנים לו.

הא למה זה דומה, לאדם שקיבל הרבה קרקעות ושדות מאבותיו, ובימי תשרי שהוא הזמן המובחר לזרוע את השדות בתבואה הרי הוא מבלה באכילה ושתיה, במקום לשכור פועלים ולזרוע את השדות, והלא ככהאי גוונא לא יהיה לו מאומה בשעת הקצירה, ובמקום שיעלו שדותיו פירות טובים ימצא שם קוצים וקמשונים, והנמשל מובן, שאף אנו עומדים בימים קדושים אלו שהם ימי זריעה רוחנית, אולם אין הדבר תלוי אלא באדם עצמו אם יתעורר מתרדמתו 'ויזרע תבואה בשדותיו', זה התפילה והבקשה מבורא כל עולמים שיחון אותו דעה בינה והשכל, כי רק עי"ז יראה ברכה בתורתו במשך כל ימות השנה שהם תקופת קצירת הפירות.

אף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת

כתב המג"א (תצד בתחילת הסימן) שנהגו להיות ניעורים בליל שבועות ועוסקים בתורה, דאיתא במדרש (שהש"ר א נו) שהיו ישראל ישנים קודם מתן תורה והוצרך הקב"ה להעירם, ולתיקון פגם זה אנו ניעורים בכל שנה בליל זה. ולכאורה תמוה, היתכן כדבר הזה ששישים ריבוא בני ישראל היו ישנים באותו הלילה, הלא מהם היו כמה נביאים וזקנים וכו', והיאך אפשר שלא בערה נפשם בקרבם לקראת המעמד הגדול שיהא ה' נראה אליהם למחרת, הבה נתבונן אם יבוא הבורא ויאמר לנו 'למחר הנני מתגלה אליכם', וכי לא היינו משכימים קום למחזה נורא הוד זה.

ומבאר הערוגת הבושם (פר' יתרו ד"ה ויתיצבו בתחתית), כי גלוי וידוע לפני בורא עולם, שיבואו זמנים ורבים מבני ישראל יהיו טרודים ועסוקים ראשם ורובם על הפרנסה ועל הכלכלה, ורצה הקב"ה ללמדם שאף בעת קטנות המוחין עליהם לעזוב הכל ולקבל על עצמם עול תורה כפי דרגתם באותה העת. ע"כ הפיל עליהם תרדמה, ומתוך התרדמה מיהרו לקבל התורה, ללמדם לדורות שאף אם יישן אדם בהבלי הזמן בידו תמיד להתעורר, ולא ימתין עד שיגיעו אליו ה'מוחיין אלא בתוך מצבו יקבל על עצמו עול התורה.

ואיתא בגמרא (שבת פח:): כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל, והיו מלאכי השרת מדדין אותך, כאו למדנו לימוד עצום לדורות, שגם אם נפל האדם ממדרגותיו וחזר מרחק גדול כזה לאחוריו ושוב חזר ונפל, אעפ"כ לא יתייאש ולא יפול ברוחו ח"ו, רק ילמד מבני ישראל בסיני שכך הייתה קבלת התורה, אחר שנפלו נפילה אחר נפילה התחזקו לחזור ולהתקרב, ורק כך קיבלו את התורה מפי הגבורה.

תשובה מתוך התרוממות הדעת

שאלו חסידים את הרה"ק רבי צבי מלומז זי"ע: אחרי ששבו בנסיעתם מרפידים, על מה היה להם לשוב עוד בבואם לסיני? השיב הרבי: דרכם של בעלי תשובה שהם שבים כשהכירו בחטאם ותיכף מתחרטים, ואחר כך עוד לעת שהם זוכין לקיים איזושהי מצוה, מתחרטין שוב ביתר שאת על חטאם, כי אמנם רק עתה מסוגלים להכיר כראוי את עומק הפגם שפגמו. וזו היא התשובה השלמה. בבוא ישראל למדבר סיני, השיגו התרוממות הדעת, ותיכף ברגע זה עשו תשובה מחדש... וזה היה חלק מההכנה שיוכלו לקבל את התורה מפי הגבורה.

"ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל". (שמות. יט. ג) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל" - אמרו חז"ל: "כה תאמר" - בלשון הזה ובסדר הזה. "לבית יעקב" - אלו הנשים, תאמר להן בלשון רכה. "ותגיד לבני ישראל" - אלו האנשים, עונשים ודקדוקים פרש לזכרים דברים הקשים כגידים.

שאל הרה"ק בעל השפת אמת זי"ע - הרי משה רבנו נצטוו להגיד לכולם כלשון הזה, אם כן, מה שייך לנשים לשון רכה, ולזכרים דברים הקשים בנידין? ומתרץ השפת אמת: אין הכי נמי! לשניהם הוא דיבר אותו הדבר כלשון הזה, רק כל אחד הרגיש מה שהוא יכול להרגיש, וההסבר הוא כך: דאכן לנשים ולקטני הדעת, כשאומרים להם דברים אלה שהקב"ה קירב אותנו, והרים אותנו מכל העמים, כנשר יעיר קינו - עבורם הם דברי פתוי. אבל לאנשים המבינים, יודעים שאין קבלה זו דבר קטן, ומקבלין על עצמם עול גדול ונורא להיות עבדי הקב"ה ולברר מלכותו בעולם...

משל למה הדבר דומה: למלך שלקח חתן לבתו. שומע החתן שמהללים ומשבחים את המלך, ועל גודל מלכותו והפלטת חכמתו, אז אם הוא חתן טיפש, הוא שמח ומרוצה, אבל אם הוא חתן חכם, הוא מתחיל לדאוג ונשבר לבו, מי אני שאהיה חתן המלך, וככל שמספרים לו יותר בשבחי המלך נשבר לבו בקרבו כיצד יוכל להיות חתן של מלך כה גדול. הנמשל מובן, כי לאנשים בני דעת היו הדברים הנפלאים קשים כגידין...

דיבוק חברים

וכשם שאיתא שבני ישראל הגיעו "ויחן שם ישראל נגד ההר" כאיש אחד בלב אחד, כך האדם צריך להיות באחדות עם חבריו שזה א' ממ"ח קנינים שהתורה נקנית בהם דיבוק חברים, ועי"ז יכין עצמו לקראת היום הגדול הזה.

נתנו המושלים ללמוד מקדירה של חמין שנוהגים לאכול בשב"ק, שטעמו המיוחד מצטרף מכל מיני מאכלים שונים שמקבצים לתוך גיגית אחת, והנה אם ישל הבשר בפני עצמו והשעועית ושאר הקטניות בפני עצמם ירגיש בכל אחד את טעמו בלבד, אבל אחרי שצירפום יחד בתוך קדירה אחת מקבל כל גרגיר וגרגיר מטעמם של כל המאכלים יחדיו, וניתוסף בהם טעם לשבח, וזו גם מעלת האחדות, שכל אחד משתבח מחמת היותו עם חבריו בחטיבה אחת, אבל אם יהא כל אחד בפני עצמו, הגם שיהא מופלג בתורה ויראה, לא תקלוט נפשו את המעלות שיש בחבריו.

אחדות אמיתית

ואין יותר מתאים מכאן כדי להביא את הסברו הנפלא של הגה"ק רבי מאיר שפירא מלובלין זי"ע, על מאמר חז"ל (זבחים קטז). "כשניתנה תורה לישראל נתקבצו אומות העולם אצל בלעם הרשע ושאלו אותו שמא מבול בא לעולם? אמר להם: ה' עוז לעמו יתן". פתחו כולם ואמרו: ה' יברך את עמו בשלום".

ויש להבין, למה דימו אומות העולם כשניתנה התורה שהיה הקב"ה מביא מבול על העולם? ומה היתה תשובתו של בלעם אליהם?

אלא ענה והסביר: שאחדות בין הבריות נובעת לפעמים בגלל סכנה משותפת, כי בעת צרה מתקבצים הרבה כיתות נפרדות ועושות שלום ביניהן כדי שינצלו מהצרה. אמנם, אין זו אחדות אמיתית. ועד שעת מתן תורה לא היה זמן שהיו כל הברואים יחד בשלום, רק בשעת סכנת המבול נתקיים "וגר זאב עם כבש" כששהו ביחד בתיבת נח. אבל אין אנו מצפים לשלום כזה, אלא לשלום אמיתי שישלוט גם בשעת רגיעה ושלוה.

ולכן כשקיבלו ישראל את התורה באחדות שלמה כאיש אחד בלב אחד - ראו זאת האומות וחשבו אולי חשש סכנה גורם את האחדות - "שמא מבול בא לעולם", השיב להם בלעם: "ה' עוז לעמו יתן" - אחדות זו היא אחדות אמיתית, היא אחדות מפני שה' נתן את עוזו - את התורה לעם ישראל, והיא זו שמאחדת אותם במטרה המשותפת לקבל את התורה שניתנת לקיום אך ורק באחדות כלל ישראל. כששמעו זאת אומות עולם, מיד פתחו ואמרו: "ה' יברך את עמו בשלום" - כי השלום הזה אין הוא תוצאה של קללה, אלא, ברכה יש בו...

נעשה ונשמע - ללא קצבה

תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב. ויהי בישראל מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל (דברים לג, ד). בשו"ע (חו"מ סימן ס') מובא, שלדעת הרמב"ם, המחייב עצמו בדבר שאינו קצוב, כגון שנתחייב לזון את חברו ולא קצב כמה שנים אע"פ שקנה חברו מידו, לא נתחייב. ולפי זה קשה - איך נתחייבו ישראל בקבלת התורה כשאמרו "נעשה ונשמע", כיון שהתורה היא דבר שאין לו קצבה, שהרי "ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים"? (עיין עירובין כ"א). ותירצו שני תירוצים: ה"נחלת בנימין" תירץ, שהתחייבות כלפי מלך חלה גם על דבר שאין לו קצבה. א"כ, כשאנו התחייבנו כלפי מלך מלכי המלכים לשמור התורה, חל החיוב גם על דבר שאין לו קצבה. ואילו ה"לחם רב" תירץ, שרק גבי יחיד שהתחייב אנו אומרים שבדבר שאין לו קצבה לא חלה ההתחייבות, אבל רבים שהתחייבו, חזקה כח הרבים להתחייב גם בדבר שאין לו קצבה.

והסביר הגה"ק בעל ה"שדי חמד" זי"ע ששני תירוצים אלה מרומזים בפסוקים באופן מיוחד: "תורה צוה לנו מורשה קהלת יעקב", וזה חיוב על קהילת יעקב לדורות הבאים לקיים מה שקיבלו אבותינו. אך קשה, הלא התורה היא דבר שאין לה קצבה ולא חל החיוב? על זה מתרץ הפסוק "ויהי בישראל מלך" שהתחייבות היא כלפי מלך, ולא עוד אלא ש"בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" שהיתר התחייבות רבים, שבשני המקרים האלה חלה ההתחייבות גם בדבר שאין לו קצבה, ולכן "נעשה ונשמע" בעינו עומד...

ולכן כל אדם יעשה חשבון נפש כי התורה אין בה קצבה של זמן או יום ויתבונן ויראה שח"ו לא הולך זמנו לבטלה כי כל רגע שעובר א"א להחזירו. ועי"ז יזכה להכין עצמו כדבעי לקראת היום הקדוש והנורא הזה.

מה העיקר ומה הטפל

כתוב "וכל העם רואים את הקולות", רבנו בחיי כותב אלה קולות של מלאכי השרת, מלאכי עליון שהיו מקלסים לבוראם בכל בוקר ואומרים שירה.

כשמונה מאות שנה לאחר מתן תורה סנחריב בא עם מחנה גדול להלחם עם ישראל, ורק שמעו את הקולות של מלאכי השרת מיד פרחו נשמתם.

וקשה במתן תורה היו שש מאות אלף גברים מבני עשרים עד ששים ונוספו עליהם ילדים בחורים זקנים ונשים, ושמעו את הקולות ולא קרה כלום.

התירוץ הוא ששלשת ימי הגבלה היו ימי הכנה לתורה - אל תגשו אל אשה, התרגום מתרגם פי' אל תהיו בצד האשה, העוה"ז, אוכל, תאוות, חייב כל אדם להחליט היכן הוא עומד, כבוד ה', או האבוס. גם הצדיקים אוכלים ושותים, השאלה מה העיקר ומה הטפל.

פתחיהם לקודש, קודש

הגמרא בזבחים (דף נו ע"א) אומרת לשכות הבנויות בחול ופתחיהם לקודש, קודש. ואין להכניס שם טומאה. ואם בנויות בקודש ופתחיהם לחול הם חולין. רואים שהכל הולך אחר הפתחים. מי שרואה את עצמו בגוף אחד כיששכר וזבולון הוא עובד שמונה שעות והמטרה כדי שיוכל לתמוך בתורה ולומד כמה שעות גמרא הלכה וזוה"ק ומחנך בניו לתורה, נפשו פתוחה לקודש, והרי הוא בן העוה"ב. אבל אם הוא יושב בישיבה אבל מטרתו כבוד, העוה"ז, תאוות, כולו חול וטומאה. וע"כ ביום הזה יש לנו יכולת לקבל את התורה מחדש, ולקבל ע"ע לעזוב את תאוות העוה"ז ולהדבק בהשי"ת ע"י התורה הקדושה אכי"ר.

ביאור ההפטרות

הפטרות מחר החודש

הקשר בין ההפטרות לפרשה

בהפטרות כתוב "ויאמר לו יהונתן מחר חודש" וזה מעין השבת שהיא ערב ראש חודש.

תוכן ההפטרות

הקדמה: שמואל אמר לשאול המלך על פי צווי ה' שילך ויחרים את עמלק מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה. עד שלא ישאר לו שריד ופליט, והוא לא עשה כן ולא הרג את אגג מלך עמלק ואת הבהמות וכתוב שם ששמואל אמר לשאול 'יען מאסת את דבר ה' וימאסך ה' ממלך'. אחר כך משח שמואל את דוד למלך על פי ה'. ויהי מיום ההוא והלאה ורוח ה' סרה מעם שאול והבעיתו רוח רעה מאת ה'. והביאו את דוד לפני שאול ובהיות רוח רעה על שאול ונגן דוד בכינור וסרה מעליו הרוח הרעה.

ויהי דוד נושא כלי זיינו של שאול. ויהי אחר כך כשנלחמו הפלשתים עם ישראל הרג דוד את גלית הפלשתי, ובשובו מן המלחמה אמרו העם 'הכה שאול באלפיו [של פלשתים] ודוד ברבבותיו'. ונתקנא שאול בדוד מהיום ההוא והלאה ורצה להרגו וברח דוד משאול.

וכתיב ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, אמר לו דוד מה עווני ומה חטאתי לפני אביך כי מבקש את נפשי, אמר לו יהונתן שהוא איננו יודע מזה שאביו רוצה להרגו. השיבו דוד, שאביו שאול אינו רוצה שבנו יהיה בצער לכן לא מגלה לך.

התוכן: יהונתן אומר לדוד שמחר ראש חודש, שהמלך מיסב לסעודה עם שריו ועבדיו, ואתה אל תבוא לשלחן המלך אלא הסתתר שלשה ימים במקום שנשבענו שנינו, ואני אגלה לך ע"י סימן אם המלך רוצה בטובתך או ברעתך. אקח את נערי אתי סמוך למקום מחבואך, ואירה שלשה חצים ואשלח אותם להביאם. אם אומר לנער הנה החץ קרוב אלי ואתה עברת אותו, סימן ששלום לך ואל תירא. ואם אומר לנער שהחץ רחוק ממך, סימן שהמלך רוצה את רעתך, ולא תצא אלא תמשיך להסתתר.

ואכן המלך ישב בשלחנו ונפקד מקומו של דוד כי היה רגיל לשבת אצל שאול ואחריו יהונתן ואחריו אבנר. וכשדוד לא בא, קם יהונתן והחליף את מקומו עם אבנר, כי אין זה כבוד שהבן יסב אצל אביו, כי היו רגילים לאכול

בהסיבה. שאול לא אמר מאומה, כי חשב שדוד ראה קרי ועוד לא טבל לקריו ואינו יכול להסב איתם, כדי שלא יטמא את השלחן.

אך כאשר גם למחרת נפקד מקומו, שאל המלך את בנו מדוע לא בא בן ישי לסעודה, ענה לו יהונתן שהוא נתן לו רשות ללכת למשפחתו כי יש להם זבח משפחה.

המלך כעס על יהונתן בנו וגער בו על שמסכים שדוד ימלוך במקומו, גם ציוה עליו שילך ויביאנו כי בן מות הוא, אך יהונתן לא הסכים אלא שאל את אביו ואמר לו: מה פשעו של דוד ומה עשה כדי שיומת, שאול הרים את החנית להכות את בנו ואז הבין שגמור ומנוי אביו להרוג את דוד.

יהונתן יצא עם נערו לשדה ביום השלישי, ירה את החצים וכמוסכם ביניהם אמר לנערו הנה החץ רחוק ממך רוצ לקחתו. דוד בשמעו את זאת, הבין ששאול רוצה להמיתו, נשאר במקום מחבואו עד שיהונתן שלח את נערו לעיר. ואז יצא ממקום מחבואו, ובכו אחד על כתפי השני, יהונתן שלחו לשלום והזכיר לו שהשבועה שנשבעו שניהם תחול עליהם ועל זרעם עד עולם.

שמואל-א, פרק כ' פסוק יח-סוף

וַיֹּאמְרוּ-לוֹ יְהוֹנָתָן לְדָוִד מִחֵר רֵאשִׁי חֲדָשׁ וְנִפְקְדָהּ יִזְכֵּר הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׂאֵל הֵיכָן אַתָּה כִּי יִפְקֹד יַחֲסֹד
 מִקֹּמֶם מוֹשְׁבֵיךָ שֵׁאתָה יוֹשֵׁב בּוֹ (רש"י): יִשְׁׁשְׁלֵשֶׁת׃ כָּל שְׁלוֹשֶׁת הַיָּמִים תִּסְתַּתֵּר וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תֵּתְרָד מְאֹד וְתִתְחַבֵּא
 הַרְבֵּה כִּי אֲנִי יִבְקָשׁוּךָ (רש"י) וּבֵאתָ אֶל-הַמְּקוֹם אֲשֶׁר-נִסְתַּרְתָּ שָׁם בַּיּוֹם הַמַּעֲשֵׂה בְּמִקְוֶה שְׁעִשִּׂינוּ
 שָׁם אֶת הַשְּׁבֻעָה, שֶׁנִּשְׁבַּע שֵׁאוֹל לִיהוֹנָתָן לִבַּל הַמִּית אֶת דָּוִד (רד"ק) וַיִּשְׁבַּחְתָּ תִּשָּׁב וְתִתְעַכֵּב (רש"י וַיִּקְרָא יֵבֶד) אֲצֵל הָאֲבִן הָאֲזֹל
 אֲבִן שֶׁהִיתָה סִימֵן לְהוֹלִכִי דְרָכִים (רש"י), שָׁם יִהְיֶה הַמַּפְגֵּשׁ שְׁלֹנּוֹ: כִּי אֲנִי אֶעֱשֶׂה לְךָ סִימֵן, שֶׁאֲשַׁלֵּךְ אֶת שְׁלֹשֶׁת הַחֲצִיִּים
 צְנִיחָה אוֹרָה לֹא בְיוֹשֵׁר אֶל מִקְוֶמְךָ שֵׁאוֹן יִרְאֵךְ הַנֶּעֱדֵר אֲלֵא רַק אֶל הַצֵּד (רש"י) לְשַׁלַּח-לִי לְמַטְרָה הוּא הַדְּבַר
 אֲשֶׁר הַמְּוֹרִים מְכוּוֹנִים לְהַשְׁלִיךְ בּוֹ כַּמִּישׁ כַּמַּטְרָה לְחֵץ (מ"צ): כִּי וְהִנֵּה לְאַחַר זֶה אֲשַׁלַּח אֶת-הַנֶּעֱדֵר וְאֶגִּיד לּוֹ לְךָ
 מִצָּא אֶת-הַחֲצִיִּים אִם-אָמַר אֲמֹר לְנֶעֱדֵר הִנֵּה הַחֲצִיִּים קְרוּבִים אֵלַי מִמְּךָ וְהִנֵּה
 עֲבַרְתָּ מֵהֶם קָחֵנּוּ! קַח אֶתָּה אֶת הַחֵץ וּבֵאתָ וּבֵא אֵלַי (רש"י) כִּי-שָׁלוֹם לְךָ וְאִין דְּבַר רַע חֵי-יְהוָה
 נִשְׁבַּע יוֹנָתָן לְדָוִד שִׁיאֲמַר לוֹ רַק הָאֲמַת (ע"ן רד"ק): כִּי וְאִם-כָּה אֲמֹר לְעֵלָם לְנֶעֱדֵר הִנֵּה הַחֲצִיִּים מִמְּךָ
 וְהִלָּאָה לְהֵלֵךְ מִמְּקוֹם עַמּוּדָה (מ"ד), סִימֵן שֶׁאֲבִי שֵׁאוֹל כּוֹעֵס עֲלֶיךָ, וְלִכֵּן לְךָ לְדַרְכְּךָ וְאִפִּי תִּבְרַח כִּי שְׁלַחְךָ יְהוָה וְנִצַּלְתָּ
 בַּהֲשִׁגַחַת הַבּוֹרָא כִּי הוּא אוֹמֵר לְךָ בְּרַח מִחֵרֵב אֲבִי (רש"י): כִּי וְהִדְבָּר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ דְּבַרֵי הַבְּרִית שֶׁכִּתְּבֵנו אֲנִי וְאַתָּה
 הִנֵּה יְהוָה צֵד (רש"י) פִּינִי וּבִינֶךָ עַד-עוֹלָם וְאֵל תִּסְכֵּן אֶת עֲצֻמְךָ לְהַתְּרָאוֹת עֵינַי כִּי כִּבֵּר כִּרְתַנּוּ בְּרִית (מלבי"ם):
 כִּי וַיִּסְתַּר דָּוִד בְּשָׂרָה וַיְהִי חֲדָשׁ וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל- (אֶל-קְרִי) הַלְּחֵם לְאֹכוֹל:
 כִּי וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל-מוֹשְׁבּוֹ מִקְוֶה הַמִּיּוֹחָד לוֹ לִישֵׁב בְּפַעַם | בְּפַעַם אֶל-מוֹשְׁבֵי הַקִּיר כִּשְׁגָבו

אל הקיר, המקום הנכבד ביותר בשולחן (מ"ד) **וַיִּקְרָם יְהוֹנָתָן** עמד ממקומו, כי אין דרך הבן להסב על יד אביו, ובימים כתקנן היה דוד מפריד בין יהונתן לשאול, אבל עתה שדוד נחסר **וַיֵּשֶׁב אֲבִנָּר מִצַּד שְׂאוּל** ואח"כ ישב יהונתן מצד אבנר (רש"י) **וַיִּפְקֹד וַיַּחְסֵר (מ"ד) מְקוֹם דָּוִד:** כו' ולא דבר ולא שאל **שְׂאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם הַהוּא** מדוע לא בא בן ישי **כִּי אָמַר מְקַרְהָ הוּא בְּלִתֵּי טְהוֹר** כנראה ראה קרי **הוּא כִּי לֹא טְהוֹר** ועדיין לא טבל (רש"י) ולא ראוי לטמא לאכול בשולחן המלך (רד"ק), ועוד כיון שנטמא אין ה' עמו ולכן ירא הוא (אלשיך) [א]: **כִּי יִהְיֶה מִמְּחֶרֶת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בַיּוֹם שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ (ת"י) וַיִּפְקֹד וַיַּחְסֵר מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנֹו** מכיון שידע שהם ידידים **מִדֹּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשִׁי** מרוב שנאתו לא הזכיר את שמו (אברבנאל) **גַּם־תְּמוּל גַּם־הַיּוֹם אֶל־הַלֶּחֶם [ב]: כִּי וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוּל נִשְׂאֵל נִשְׂאֵל** שאל רשות כמה פעמים (אלשיך) **דָּוִד מֵעַמְדֵי לִילֵךְ עַד־בַּיִת לֶחֶם:** כט' **וַיֹּאמֶר שְׂלַחְנִי נָא** תן לי בבקשה רשות ללכת **כִּי זָבַח מִשְׁפָּחָה זִבְחֵי שְׁלָמִים לָנוּ בְּעִיר וְיָמִי בִיקֵשׁ מִנִּי וְהוּא צִוְּהֵ לִי אֶחָי** אליאב הבכור צוה לי (רש"י, רד"ק) [בדרך צוואה שרוצה לראותי בשרם אמות בחרב המלך (אלשיך)] **וְעַתָּה אִם־מְצַאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אִמְלִטָה נָא יוֹם אֶחָד (רש"י) מֵעַבֹּדֶת הַמֶּלֶךְ וְאַרְאֶה אֶת־אֶחָי** בשמחת הזבח **עַל־כֵּן לֹא־נָא אֶל־שְׁלַחַן הַמֶּלֶךְ** כי נתתי לו רשות ללכת, וב"ה הלך (מ"ה): **לְוַיַּחֲרֵ־אֵף שְׂאוּל בִּיהוֹנָתָן [ג] וַיֹּאמֶר לוֹ בֶן־נַעֲנֹת [מלשון עון (מ"ז)] הַמְּרִדִית** בן לאשה יצאנית ומורדת ואינה עושה רצוני, כן אתה מורד

עיונים והארות

חובה, אלא יש לדון כל אדם לכף זכות.

[ב] הסביר לנו מו"ר הגאון רבי יוסף עדס זצוק"ל, מדוע מתעכב המשיח שהוא מזרעו של דוד בן ישי? מפני שאנשים דואגים רק לפרנסתם על המחיה ועל הכלכלה, ולא מתפללים הרבה על ביאת המשיח, וזהו שאומר הכתוב: "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם היום" הסיבה שמתעכב משיח בן דוד, מפני "אל הלחם" שמתפללים הרבה על לחם ועל פרנסה, ולא מתפללים הרבה על ביאת המשיח.

[ג] ויחר אף שאול ביהונתן - (ילק"ש) כתיב הוכח תוכיח את עמיתך, עד היכן תוכחה, רב אמר עד כדי הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. אמר רב נחמן בר יצחק ושלשתן מקרא אחד דרשו, כתוב ויחר אף שאול ביהונתן וגו', למאן דאמר עד הכאה, דכתיב להכותו, ולמאן דאמר עד קללה, דכתיב לבשתך ולבשת ערות אמך, ולמאן דאמר עד נזיפה, דכתיב ויחר. למאן דאמר נזיפה, והא כתיב הכאה וקללה, שאני התם דאגב חביבותא יתירתא דהוה ליה ליהונתן בדוד מסר נפשיה טפי (ערכין י"ז).

[א] דרך רמז כתב המעם לועז (שמואל"א, עמוד רנב): "כי אמר מקרה הוא..." שאין דבר בעולם הנעשה במקרה, אלא הכל בהשגחה אלהית. ולכן, מי שאומר מקרה הוא, סימן שהוא בלתי טהור, למה? כי לא טהור במחשבותיו, שכן הכל בא בהשגחתו יתברך, ואין דבר נעשה בלי השגחה, וזהו שאמר אברהם אבינו למלאכים (בראשית יח, ה): "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם... כי על כן עברתם על עבדכם". שאין הכוונה שהם עברו לידו לשם אכילה ושתייה, שהרי אין דרך ארץ לומר כך לאורחים, אלא הכוונה בודאי, לא לחינם נודמנתם לכאן בחום יום, ומסתמא הוא בהשגחה פרטית ומסובב כל הסיבות זימן אתכם לכאן, כדי שאקיים מצות הכנסת אורחים.

ועוד פירוש נוסף מובא שם על פי המאמר של התנא (פרקי אבות א, משנה ו) "הוה דן כל אדם לכף זכות", שאם אדם רואה חובה בחבירו סימן שהוא עצמו חייב, ונאמר (קידושין ע): "כל הפוסל במומו פוסל" והחושד בכשרים לוקה בגופו, היינו, סימן שהוא עצמו לוקה, שיש בו חסרון, וזהו שנאמר כאן "ולא דבר שאול מאומה ביום ההוא", כי אמר מקרה הוא. היינו שדן אותו לכף זכות, ולמה עשה כן? כי בלתי טהור הוא לדון את השני לכף

הָלוֹא יִדְעֵתִי כִּי־בָחַר אֶתְּהָ לְבֶן־יִשְׁי לְבִשְׁתֶּךָ וּלְבִשֵׁת עֲרוֹת אֲמֹךְ דבר זה הוא גנאי לך ולאמך, שיאמרו שאתה לא בני לכן אתה אוהב את אויבי (רד"ק): **לֹא־כִּי כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשְׁי חָי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִפּוֹן לֹא תִתְקִים אֶתְּהָ וּמְלֻכוֹתֶיךָ וְעִתָּה שְׁלַח וְקַח אֹתוֹ אֵלָי כִּי אֵתְּהָ נָתַתְּ לֹו רְשׁוֹת לִלְכַת (רד"ק) כִּי בֶן־מֹוֹת הוּא: לִבְנֵי־עֵינַן יְהוֹנָתָן אֶת־שְׂאוֹל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְמָה יוֹמַת הִרִי הַיִּיִת הַמְּלִיכֹו, וְהוּא מָה עָשָׂה (רד"ק): לִבְנֵי־יִטְל וַיִּזְרוֹק (מ"צ) שְׂאוֹל אֶת־הַחֲנִיט עָלָיו לְהַפְתּוֹ וַיִּדְעַ יְהוֹנָתָן כִּי־כָּלָה הִיא גְמוּר וּמוּחַלֵּט מֵעַם אָבִיו בְּדַעַת אָבִיו (רד"ק) לְהַמִּית אֶת־דָּוִד: לִבְנֵי־וַיִּקָּם יְהוֹנָתָן מֵעַם הַשְּׁלִחָן בְּחָרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֶדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּיוֹם הַשְּׁנִי שֶׁל ר"ח (ת"י, רד"ק) לָחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד בִּשְׁבִיל דוֹד (רש"י) כִּי הִכְלִמוּ אָבִיו וַאֲפִילוֹ שֶׁהִכִּים גַּם אוֹתוֹ עִיקַר הַכַּעַס וְהַעֲצַב הִיָּה לוֹ עַל דוֹד (צ"פ רש"י): לְהַיְיָ בְּבִקְרַ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי לַחֹדֶשׁ וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשְּׂדֵה לְמוֹעֵד שֶׁקִּבַּע עִם דָּוִד (רד"ק) וַנֶּעַר קָטָן עִמּוֹ: לְהַיְיָ אָמַר לְנַעֲרוֹ רֵץ אַחֲרַי הַחֵץ הָרַאשׁוֹן מִצָּא נָא אֶת־הַחֲצִים אֲשֶׁר אֲנִכִּי מוֹרָה הַנֶּעַר רֵץ וּבְעוֹדוֹ רֵץ וְהוֹאֲרָה הַחֲצִי הַחֵץ הַשְּׁנִי לְהַעֲבֹרוֹ שִׁיעֲבוֹר אֶת הַנֶּעַר (רד"ק): לְהַיְיָ בֵּא הַנֶּעַר עַד־מְקוֹם הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרַאשׁוֹנָה וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעַר וַיֹּאמֶר הָלוֹא הַחֲצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן בְּרַאשׁוֹנָה (רד"ק) מִמֶּנֶּה וְהִלָּאָה [ד]: לְהַיְיָ וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרַי הַנֶּעַר [ה]**

עיונים והארות

אל בנו להמית את דוד היה שמו יונתן, וע"י היותו אוהב את דוד ומקרבו נתוספה בשמו את אחד של הקב"ה ונקרא יונתן, ויגד יונתן לדוד לאמר מבקש שאול אבי להמיתך, וידבר יונתן בדוד טוב אל שאול אביו, וישמע שאול בקול יונתן.

[ה] מובא ב"כוכב מיעקב" וגם ב"מעם לועז": ענין יריית החצים, כי יונתן רצה לדעת מה גזרו בשמים. כי מדבריו של שאול בלבד, אי אפשר לדעת מה יעלה בחלקו של דוד, אם ינוע אם ינוח, שמדברי האדם בלבד אין להחליט מה יהיה. היות ולפעמים האדם מדבר רעה על חבירו והאלהים חושב אותה לטובה, כענין יוסף עם אחיו (בראשית נ, כ): "ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה לטובה", וזהו שנאמר (איכה, ג, לד"ח): "מי זה אמר ותהי ה' לא צויה; מפני עליון לא תצא הרעות והטוב" הכוונה, שאם לא תצא מפני עליון הרעות והטוב, אין בכוח אדם לעשות מאומה. והנה ידוע הדבר, שאם יורים החצים, פעמים מחפשים אותם במקום קרוב והם נמצאים במקום רחוק, ופעמים להיפך, וזהו שאמר יונתן ואני את שלושת החצים אורה לי למטרה, היינו, רצוני לדעת, אם גזירה היא מן השמים, אם הנער יבקש החצים במקום קרוב ואצטרך

[ד] מכאן רואים אנו צדקותו של יונתן שהיה זהיר מעון הרכילות והלשון הרע, שלא רצה להוציא מפיו, ששאול אביו דיבר רע על דוד ורמוז הדבר בחצים. ושלושת החצים רומזים על לשון הרע ההורגת שלושה; האומרו, המקבלו והנאמר עליו.

זכה יונתן שבשביל מסירותו, צערו, בכייתו ודמעותיו הרציניות והאמתיות והאהובות שנתמזגו ביחד עם דמעותיו של דוד רעהו, בשביל צער אמתי וכנה זה שנבע מעומק לבו זכה שבשמו תשתבץ את משמו של הקב"ה. והרבה מהנביאים והחכמים שזכו והגיעו להשגות וגילויים עליונים מפני שהצטערו על כבוד שמים ותורתו ית"ש, דניאל שנתגלו לו רזין וגילויים עד שאפילו הנביאים חגי זכריה ומלאכי לא זכו לראות, והוא נקרא איש חמודות, נחמד לפני הקב"ה ומשובח בעליונים וחמוד על דורו מפני שהצטער על שכורש חזר מלבנות המקדש. ומתוך שהיה חכם ביראת שמים נתגלו לו רזי פשרין.

וכתב האלשיך הק': "וידבר שאול אל יונתן בנו ואל כל עבדיו להמית את דוד, ויהונתן בן שאול חפץ בדוד מאד, הורה כמה מעלת האוהב ומקרב את הצדיק ועוזרו, כי הנה כאשר דבר שאול

מִהֲרָה חוֹשָׁה אחר החץ השני **אֶל-תַּעֲמֹד** במקום החץ הראשון **וַיִּלְקָט נָעַר יְהוֹנָתָן אֶת-הַחֲצִי**
(הַחֲצִים קָרִי) הראשון והשני (רד"ק) **וַיָּבֵא אֶל-אֲדֹנָיו: לַטַּיְהָנֵעַר לְאִידֵעַ מְאוּמָה** מהסימן
של החיצים (רד"ק) **אֵךְ יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת-הַדָּבָר: מַוְיָתָן יְהוֹנָתָן אֶת-פְּלִיּוֹ** הקשת
אֶל-הַנָּעַר אֲשֶׁר-לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ הֵבִיא הָעִיר: מֵאֵת הַנָּעַר בָּא וְדָוִד (רד"ק)
קָם מֵאֲצֵל הַגֹּב מצד הדרומי של אבן האזל (רש"י) **וַיִּפֹּל לְאַפָּיו** על פניו **אֲרָצָה וַיִּשְׁתַּחֲוֶה שְׁלֹשׁ**
פְּעָמִים וַיִּשְׁקֹן אִישׁ אֶת-רַעְהוֹ כי קשה הפרידה **וַיִּבְכוּ אִישׁ אֶת-רַעְהוֹ עַד-דָּוִד**
הַגְּדִיל [ו] הרבה לבכות יותר מיהונתן (רד"ק): מב' **וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לָךְ לְשָׁלוֹם** אבל תזכור את
השיבועה **אֲשֶׁר נִשְׁפָּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר** ואמרנו (רד"ק) **יְהוָה יִהְיֶה|**
בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זְרַעִי וּבֵין זְרַעֲךָ עַד-עוֹלָם:

עיונים והארות

להגיד לו הנה החצים ממך והלאה, סימן שזו גזירה מן השמים
 שיהיה דוד נודד ממקומו ויפרד ממנו. ואם יבקש הנער החצים
 במקום רחוק ויצטרך להגיד לו, הנה החצים ממך והנה, סימן
 שרצון ה' שישאר דוד במקומו. וזהו שמפרש רש"י: "הקב"ה חפץ
 בך ולא תירא ואפילו אם שמעתי מאבי רעה עליך.